

СУРМАЧ

Лондон

1973

Англія

»СУРМАЧ« — Журнал Об'єднання
бувших Вояків Українців у В. Британії

“SURMACH” — Magazine
of the Association of Ukrainian Former
Combatants in Great Britain

49 Linden Gardens, London, W2 4HG.

Редагує Колегія
Гол. ред. д-р С. М. Фостун
Мовний ред. Микола Верес.

Статті, підписані прізвищем чи псевдо-
німом, не завжди відповідають поглядам
Редакції.

Редакція застерігає собі право ско-
рочувати статті й виправляти мову.

Обкладинка: І. Волощак.

З М І С Т

»СУРМАЧ«

Стор.

Д-р Святомир М. Фостун: У 30-ЛІТТЯ ПОСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ »ГАЛИЧИНА«	1
МАРШ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ	8
Микола Верес: ТРИДЦЯТИРІЧЧЯ І УД УНА	8
Богдан Бора: СОЛДАТ	13
Генерал сер Волтер Волкер: ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ	14
Полковник Євген Рен: УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ ПІД ФЕЛЬДБАХОМ	21
Микола Верес: СЕРЦЯ НА ГРАНІ	24
Майор Едвін Дж. Поттер: ПРЕЛЮДІЯ ДО ОПЕРАЦІЇ »ВАРВАРОССА«	24
Майор Юрій Тис-Крохмалюк: НА ЗАКРУТІ ПОДІЙ	31
Міґр Б. Лісовий: ПСИХОЛОГІЯ МАСИ	35
Пауль Карелл: МОРАЛЬНА ОБОРОНА	39
ОСТАННІ ВОЯКИ II-ої СВІТОВОЇ ВІЙНИ	41
ЖІНКИ В ОБЛАДУНКАХ ВОЇНІВ	44
М. Джмілинський: ЧИ ВАРТО БУЛО?	46
Мирон Зиновій: СПОМИН	48
ЗІ СКРИЖАЛІВ ІСТОРІЇ	52
ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА	55
З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ	63
ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	77
»ЗА БАТЬКА« (Баляда)	78
»ОСА«	
Юрій Царик: ІДЕАЛЬНА ДРУЖИНА	79
ЖАРТИ, СВІТЛИНИ, ГУМОРИСТИЧНІ АФОРИЗМИ	80
ОГОЛОШЕННЯ »НОВОЇ ФОРТУНИ«	86

СУРМАЧ

ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

РІК 18

1973

Ч. 1-4 (54-58)

Д-р Святомир М. ФОСТУН

У 30-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА»

У цьому році сповняється тридцять років із часу постання української військової формації у другій світовій війні — української дивізії «Галичина», яка збройно вступила проти московського окупанта.

Як же ж пройшло до створення цієї Дивізії?

Ще в 1941 році проф. д-р Володимир Кубійович, як голова Українського Центрального Комітету в Генеральному Губернаторстві звернувся із проханням до німецької влади дозволити на організацію окремих військових формацій. Однак прохання і пропозиції УЦКомітету лишилися без відповіді. Швидко вияснилося, що гітлерівський режим прагне загарбати Україну і зробити її своїм «лебенсраумом». В Україні запанував жахливий терор, почалися розстріли, масові вивезення молоді на примусову працю до Німеччини, грабування та експлуатація народного господарства.

Почалася боротьба з німецьким окупантом. Український революційний рух давав почин до організування українських повстанських відділів, з яких і оформилася УПА, що своїм завданням ставила безкомпромісову боротьбу із бранцями і червоним наїзниками та оборону українського населення від сваволі німецької адміністрації і терору большевицьких диверсійних банд.

Революційно-визвольна боротьба українського народу під проводом ОУН і бойові операції УПА були найкращим виразником невгнutoї і непохитної волі та стремління української нації до свого повного визволення й усамостійнення та вказували, що український нарід готовий продовжувати свій змаг до переможного кінця. Завзяті бої УПА з німецькими частинами й большевицькими партизанськими відділами засвідчили, що український повстанець уміє гідно зі зброєю в руках боротися за свій нарід і за свою Батьківщину.

Треба згадати, що вже від початку советсько-німецької війни українці не тільки з Галичини, але й з усіх українських земель брали в ній участь у парамілітарних або у військових формаціях. Але різні такі організації, а навіть малі частини не мали для української справи важливішого політичного, ані мілітарного значення, бо вони й не були якоюсь справжньою українською військовою формацією й силою, з якою німці повинні були б рахуватися.

Із другого боку, безмежна впертість німецької влади не давала великих надій на можливість створення якоїсь більшої української військової одиниці тим більше, що німці тоді мали всюди блискучі перемоги й били своїх противників на всіх фронтах. «Фюрер» був твердо переконаний, що Німеччина може виграти війну зі

Советським Союзом без будь-якої допомоги східноєвропейських поневолених народів, і відкидав навіть найскромнішу пропозицію про використання українців як вояків у війні з СССР.

Таким чином німецька адміністрація в Україні, здійснюючи дику колоніальну політику супроти українського народу, готувала пляни цілковитого і брутального поневолення України й винищення українського народу в повному переконанні, що ніщо не в силі зупинити натиск непереможної німецької армії на сході Європи, й що Советський Союз скоріше чи пізніше буде розгромлений, а разом із тим можна буде здійснювати пляни творення тисячолітнього німецького Райху.

Одначе ці сподівання виявилися надто передчасними. Вже в першій половині 1943 року німці опинилися в поганому політичному і стратегічному положенні. Вони вже програли велику сталінградську кампанію і впродовж цього року втратили 800.000 убитими, а 340.000 потрапило до советського полону. Крім того, німці втратили 9.400 панцерів і 19.300 гармат. Відношення сил у тому часі було 2:1 у користь Советського Союзу. Німці потерпіли поразку в Африці, а на всіх окупованих ними теренах велася партизанська боротьба, яка зв'язувала десятки німецьких дивізій. У додатку до всього німецький Райх стало бомбардували альянтські повітряні з'єднання, руйнуючи німецьку промисловість, транспорт, бази тощо. Було видно, що німці програють війну.

В такій ситуації провідні українські діячі зайняли становище, що український нарід мусить мати вишколену силу, яка зуміла б опанувати стан речей у випадку цілковитого ослаблення брутального й червоного противників, охоронила нарід та народне майно від знищення і грабунку та перед еventуальним хаосом революції. В тій ситуації мало хто передбачав, що західні альянти в такій мірі подадуть матеріальну допомогу Советському Союзові, що вона вможливить йому вийти переможцем у війні з гітлерівською Німеччиною.

Щойно після війни виявилось, що від 22-го червня 1941 до квітня 1944 року ЗСА постачили Советському Союзові 6.430 літаків, 3.734 танки, 10 винищувачів мін, 94 малі кораблі, 210.000 автомашин, 3.000 протилетунських гармат, 23.000.000 метрів військового сукна, 2.000.000 опон до автомашин, 476.000 тонн нафти, 99.000 тонн алюмінію, 184.000 тонн міді, 42.000 тонн цинку, 6.500 тонн ніклю, 1.500.000 тонн сталі і сталевих продуктів, 20.000 різнорідних машин, 17.000 мотоциклів, 999.000.000 набоїв, 22.000.000 гарматних стрілен, 88.000 тонн стрільного пороху, 245.000 польових телефонів, 5.500.000 пар взуття й машинового устаткування на суму 257.000.000 доларів.

У тому ж самому часі Велика Британія постачила Советському Союзові 5.800 літаків, 4.292 танки, 12 винищувачів мін, 108.000 тонн гуми, 35.000 тонн алюмінію, 33.000 тонн міді, 29.000 тонн бляхи, 28.000 тонн свинцю.

Канада постачала Советському Союзові 1.188 танків, 842 панцерні вози, приблизно 1.000.000 гарматних стрілен, 36.000 тонн алюмінію та 208.000 тонн пшениці й борошна.¹⁾

Тільки завдяки такій велетенській допомозі Советський Союз міг мати в 1943 році й дальших роках перевагу над виснаженими на східному фронті німецькими арміями.

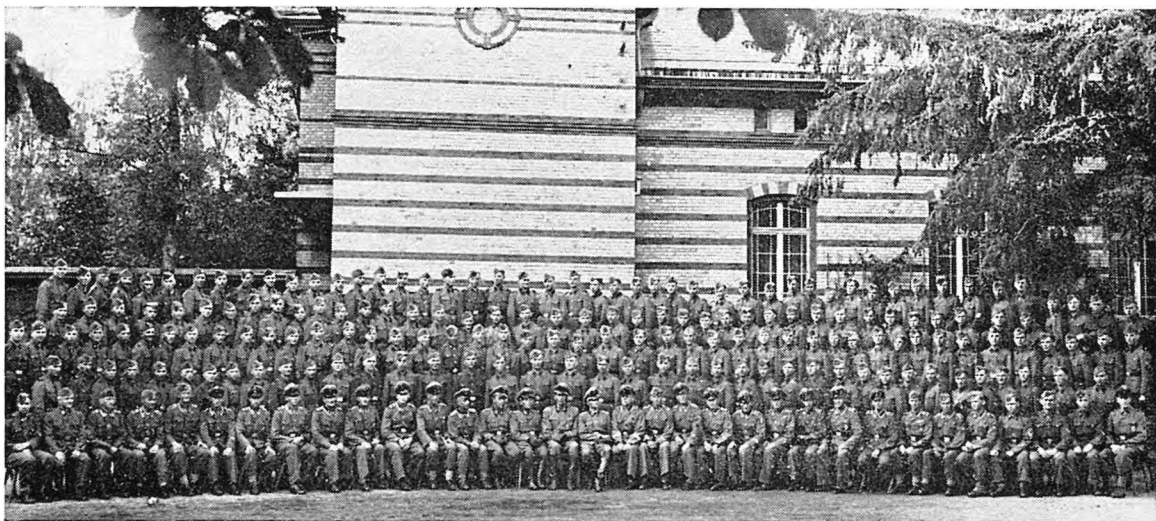
Стоячи неподільно на протинімецьких позиціях, український загал активно підтримував визвольну боротьбу, яку вели ОУН-УПА, й уважав потрібним мати свою військову формацію, яка б, крім своїх дальших, можливих завдань, могла зберегти тисячі української молоді від вивезення на примусову працю, або від примусового включення до німецьких збройних сил, що саме німці почали масово практикувати з огляду на брак людей, бо в такий спосіб українці гинули за зненавиджену концепцію « нової Європи », гинули за інтереси своїх ворогів і поневолювачів.

¹⁾ Alexander Worth — "Russia at War". London, 1964.

Концепцію творення української збройної формації сильно підтримував Український Центральний Комітет, що його очолював проф. д-р Володимир Кубійович. На конференції, яка відбулася 18-го квітня 1943 року у Львові, з участю українських комбатантів, голів Українських Окружних Комітетів і членів Військової Управи, проф. д-р Володимир Кубійович, представляючи тодішню політичну ситуацію, підкреслив гостру потребу створення української військової формації, бо вона була потрібною з точки зору інтересів українського народу й давала такі користі:

1) ми включаємося в боротьбу проти большевизму не як безіменні;
2) ми входимо на політичну арену, хоч у скромній формі, а навіть на європейську та на світову;

3) ми рятуємо себе фізично, створюючи зав'язку армії;
4) це може бути точка виходу для дальших плянів;
5) лише в цей спосіб можемо творити під проводом українських старшин військову школу для української молоді. Ця школа дасть дисциплінованість, послух, одвертість, чесність, прямотинійність, почуття відповідальності й інші вояцькі чесноти. Наша боротьба з Москвою набере офіційних форм... Беремося за справу, мимо того, що вона в таких скромних формах, і що вона в частині нашої суспільності відгону не знайде...²⁾

Підстаршинська школа в Ляуенбургу в 1944 році.

»Ведучи пертракції у справі Дивізії, — подає проф. д-р Володимир Кубійович³⁾ — я мав на оці ще низку конкретних користей, які ми могли б досягнути і про які я частинно говорив на різних зборах. Завдяки створенню Дивізії, автоматично лагіднів би політичний режим у Генеральній Губернії, а тим самим задержувалася б українська субстанція. Рівночасно, шляхом дрібних поступок — а не шляхом підписання договорів — можна було б скріпити українські позиції, зайняти нові становища в адміністрації краю, здобути нові осяги на полі господарства й культури. Тому і перед творенням Дивізії і після акту 28-го квітня 1943 року Український Центральний Комітет ставив німецькій владі такі вимоги: амнестія для політичних в'язнів, зокрема для членів Організації Українських Націоналістів Степана Бан-

²⁾ »Початки Української Дивізії «Галичина» — проф. д-р Володимир Кубійович. »Вісті Братства Колишніх Вояків І УД УНА« ч. 3-4 (41-42). Мюнхен, 1954.

³⁾ Там же.

дери, реприватизація українського суспільного і приватного майна, унезалежнення Української Допоміжної Поліції по округах від поліції німецької, віддача преси на терені Галичини в українські руки, переорганізування так званої Будівельної Служби, полегші для українських робітників, вивезених на працю в Райху. По військовій лінії йшло нам про поширення права набору до Дивізії на територію цілої Генеральної Губернії і на Райх, про ступневе вилучення з різних військових і напіввійськових формацій українців — принайменше тих, які походили з українських земель у Генеральній Губернії, і старших емігрантів та включення їх до Дивізії».

Прибиті своїми мілітарними поразками, німці рад-не-рад погодилися на створення Української Дивізії. Як вони насправді ставилися до цієї справи, вказують слова полковника Вольфа, який був заступником шефа українських справ у Райхсзіхерсгайтсавтсамті: «Ми в РСГА були проти творення Дивізії, не вірячи в українську щирість відносно співпраці з німцями. Для нас було очевидним, що ми вишколюємо своїх ворогів, які скоріше чи пізніше пристануть до УПА»...

Артилерійський вишкіл І-ої Української Дивізії.

Подібні погляди мали також й інші провідні гітлерівці. Тому й не диво, що дивізійники мусіли із затисненими зубами часто терпіти наругу й шикани німецького командного складу, цієї своєрідної касті, яка з ненавистю і презирством ставилася до вояків, використовуючи своє упривілейоване становище, щоб дістати аванс та робити кар'єру. В задушливій атмосфері нетерпимості й пониження довелося не раз українським воякам проходити військовий вишкіл. І треба подивляти велику посвяту й саможертвність дивізійників, які терпеливо зносили наругу, щоб тільки набути військового знання, та використовували всі можливості, щоб це знання вдосконалити й поглибити.

Вояки І-ої Дивізії одержали добрий, твердий і фаховий вишкіл. Якщо б ця Дивізія не була розгромлена під Бродами, вона могла стати добрим кадровим ядром для формування інших українських дивізій.

На це, однак, вже не стало часу. Після закінчення вишколу всі частини, які вишколювалися не тільки в Німеччині, але в різних європейських країнах, окупованих тоді німцями, з'їхалися до Нойгаммеру, й там відбулося формування Дивізії для виїзду на фронт. Згідно з вимогою українських провідних кіл, німці обіцяли, що І-ша Українська Дивізія буде воювати тільки на східному фронті проти большевиків.

У перших днях липня 1944 року І-шу Українську Дивізію відправили на фронт. Але, замість кинути її на Підкарпаття, Дивізію перевезли під Броди. Є два погляди, чому прийшло до такої зміни первісного плану:

1) німці боялися, що Дивізія, опинившись на терені Підкарпаття, перейде до УПА;

Дивізійні частини в марші на Югославію.

2) XIII корпус, який стояв тоді на фронтовій лінії під Бродами, відчував катастрофічний брак свіжих резерв.

Позиції, що припали Дивізії, були дуже не вигідні, з багnistим і непригожим для оборони тереном. Немає вже що й говорити про ворожу перевагу, бо в офензиву, цілком якої було захоплення західноукраїнських земель, большевики кинули дві оперативні групи — одну в напрямку Броди-Красне-Львів, а другу — Тернопіль-Золочів-Львів. Разом це становило чотири танкові армії, три кінні дивізії і двадцять піхотних дивізій, із резервою десяти дивізій. До диспозиції советських військ було 1.800 танків.

На фронтовому відтинку Броди-Красне-Львів діяли тільки два німецькі танкові корпуси і два піхотні — всього разом п'ятнадцять із половиною дивізій і дві дивізії резервні. Летунства майже не було.

Маючи таку велику перевагу, большевики проломали фронт і оточили XIII корпус у брідському кітлі. Після завятих десятиденних боїв цей корпус був розгромлений. Українська Дивізія понесла величезні втрати, бо ввійшла в бойову акцію, маючи одинадцять тисяч вояків, а в кітлі втратила майже сім тисяч вояків, підстаршин і старшин. Із того числа ще які дві-три тисячі вирвалися й перейшли до УПА, багато потрапило в полон, а решта полягла на кривавих брідських полях. Після героїського одчайдушного прориву з оточення, на збірний пункт між Ужгородом і Мукачевом прийшло заледве 1.500 дивізійників, потім доїхала до Нойгаммеру така ж сама кількість, так що усіх поворотців зібралося було три тисячі.

З розбитків, які опинилися в Нойгаммері, й новобранців почала творитися друга Дивізія. В часі свого вишколу вона була переведена на Словаччину, де брала участь у поборюванні червоних партизанів. Упродовж перебування Дивізії на Словаччині втримувалися якнайбільше дружні взаємини між вояками і словацьким населенням, тож побут на словацькій території належав до найкращого часу, що його пережила Українська Дивізія.

В обличчі наступаючих советських армій Дивізія була перекинута через Австрію до Югославії, де на протязі короткого часу воювала з югославськими комуністичними партизанами, а опісля її вислали на фронт, щоб закрити прогалину між першою й шостою німецькими арміями на відтинку Гляйхенберг-Фельдбах. На фронтові позиції були кинені 29-ий і 30-ий полки, 31-ий полк підтягли як резерву, а запасний полк залишився в районі Дойч-Ляндсберг і поборював тітовців. У боях на згаданому фронтовому відтинку Дивізія пробула аж до самої капітуляції гітлерівської Німеччини.

В кінці квітня 1945 року до Дивізії прибув генерал-поручник Павло Шандрук, як головнокомандувач Української Національної Армії і голова Українського Національного Комітету, та відібрав від дивізійників нову присягу. Перевести реорганізацію Дивізії, яка, згідно з декларацією Українського Національного Комітету, повинна була б бути названа »Першою Гренадирною Українською Дивізією«, вже не було часу.

Надходили останні дні німецького Райху. 6-го травня відбулася конференція шефів штабу в командира II СС панцерного корпусу, на якій вирішено, що весь фронт відв'язується наступного дня від большевиків і, залишивши все важке спорядження, переходить на територію, зайняту альянтськими військами.

Взимку з 1944-го на 1945-ий рік склад Дивізії був такий:

Штаб Дивізії	Дивізіон зв'язку
Піхотний полк 29-ий — три курені	Обози постачання
Піхотний полк 30-ий — три курені	Адміністрація
Піхотний полк 31-ий — три курені	Санітарні частини:
Гарматний полк — чотири дивізіони	1-ша і 2-га санітарні сотні
Фюзилерський курінь	польовий шпиталь
Протитанковий дивізіон	технічна сотня
Саперний курінь	ветеринарна сотня
	Польово-запасний курінь

Вишкільно-запасний 14-ий полк — три курені й запасний курінь.

Після трудних маршів дивізійні частини опинилися в околиці Шпіталю, Кляген-фурту й Фельдкірхену, звідтіля були перевезені до Італії, в місцевість Белярію, а пізніше до Ріміні, де як военнополонені перебували до травня 1947 року.

Гірко сприймали дивізійники в неволі вістки про те, що деяка частина українського громадянства, опинившись у вільному світі, відрікається від них й осуджує їх як німецьких колаборантів. Треба було багато часу, щоб ця частина громадянства зрозуміла й усвідомила собі, що тим тисячам вояків І УД УНА, які із глибокою вірою в ідею українського національного визволення пішли до Дивізії, щоб навчитися військового діла і краще служити Україні, — не можна відмовити назви борців за українську національну справу.

В 1947 році дивізійників перевезли до Великої Британії, і вони були приміщені в таборах военнополонених аж до часу свого звільнення восени 1948 року. Перейшовши на цивільний статус, дивізійники включилися активно в розбудову всього українського організованого життя у Великій Британії — політичного, суспільно-громадського й культурно-освітнього.

Від часу постановня І УД УНА сповняється вже 30 років. Із перспективи минулого часу можна вже належно оцінити цей історичний факт вияву українського національного прагнення до боротьби за визволення й усамостійнення України, що увіковічнися в новітній історії українського народу постановням української військової формації — І УД УНА.

Немає сумніву в тому, що це була важлива подія, хоч, очевидно, ніхто тоді не міг передбачити, яка доля зустріне Дивізію. Була віра, що з Дивізії розвинеться українська армія, яка збере біля себе активні народні сили та з їх допомогою відбудує на руїнах московської і німецької імперій українську самостійну державу.

Так не сталося.

Проте, вояки І УД УНА, вибравши важкий і кривавий шлях боротьби за визволення української нації, поставили під Бродами невмирущий дороговказ на тому ж шляху. Вони ставили такі дороговкази по всій Україні, а, вирвавшись із брідського оточення й поповнивши ряди УПА, приносили кровну жертву українського покоління, яке виховувалося на традиціях Визвольних Змагань і боротьби УВО-ОУН та зміст свого життя вбачало у служінні Україні й українській нації.

ПОБРАТИМИ-ВОЯКИ!

Цього року сповняється 40 років із часу коли злочинна Москва викликала штучний і плановий голод в Україні, в 1932-1933 роках, унаслідок якого згинули мільйони українців. У роковини цієї трагедії осудимо гостро московсько-комуністичний режим за ганебний злочин — геноцид, пригадаймо вільному світові, що Москва й далі продовжує свою злочинну колоніальну політику супроти України, та вшануємо пам'ять мільйонів невинних жертв, померлих голодовою смертю в трагічних 1932-1933 роках!

МАРШ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ

(Слова — Микола Угрин-Безгришний.
Музику скomпонував о. д-р І. Музичка)

Дивізіє, гей рідна мати,
Новітня Січ ти є для нас,
І треба, треба тее знати —
Чого від нас жадає час.

Москва лютує в Україні,
Руйнує, палить все кругом,
Вмирають діти на руїні,
Сумує Київ над Дніпром.

Ти сонцем будеш в Україні,
Вогненным сонцем, стрільче, знай!
Жени ворожі чорні тіні,
У щасті знайдеш рідний край.

Дивізіє, — зростає же в силу,
І будь безсмертна у боях.
Згадай Шевченкову могилу,
Не знайде місця в тобі страх.
Написано в Нойгаммері 1944 р.

Микола ВЕРЕС

ТРИДЦЯТИРІЧЧЯ 1 УД УНА

*В бойовищах зродився ти лютих,
У навалі ворожих атак,
Гордий сину з лиманів Славути,
Українського війська вояк...*

Наші далекі предки були мирними хліборобами, які відзначалися великою працьовитістю й безмірною любов'ю до своєї рідної землі. Але багатства українського плодового чорнозему споконвіку притягали увагу зажерливих сусідів, і власне тому територія України-Руси раз-по-раз ставала об'єктом наїздів різношерстих сусідів, орди яких катаклічними лавінами прокочувалися по ній звідусіль — із півночі, з півдня, із заходу, зі сходу...

І тоді ці предки, лишаючи рала, бралися за зброю, оборонялися від наїзників, щоб захищати молодечими грудьми свою

улюблену Батьківщину, й тоді виявилось, що вони мають двоякий дух, бо так само добре володіли мечем, як ралом чи пізнішим плугом.

Він, український вояк, зродився серед безперервних боїв і битв, коли був дружинником у походах князів Олега, Святослава й Володимира, в різанині з татарами на р. Калці і продовжував бути ним у добі гетьманщини, в зударях із турками, поляками й москалями під Царгородом, Синопом, Трапезундом, Ізмаїлом, Кілією, Варною, Білгородом, Каффою, Бахчисараєм, Жовтими Водами, Пилявцями, Корсунем, Збаражем, Зборовом,

Городком, Жванцем, Конотопом, здобуваючи над ворогами перемогу за перемогою. Імена Северина Наливайка, Самійла Кішки, П. Конашевича-Сагайдачного, М. Дорошенка, Б. Хмельницького, І. Виговського говорять самі за себе.

Україна мала багато ворогів, але найголовнішим і найгрізнішим із них усіх виявилось Москва, під тиранічним пануванням династії Романових якої вона перебувала довгі роки, навіть століття, аж до 1917 року. Здавалося б, що вже самий факт зруйнування Запорізької Січі москалями мусів би був убити український бойовий дух і перекреслити одвічні стремління нашого народу до волі й незалежності. Проте цього не сталося. У згаданому році вибухає Українська Національна Революція, потім настає Листопадовий Зрив, постають такі нові українські формації, як Корпус Українських Січових Стрільців, Армія Української Народної Республіки, Українська Галицька Армія, а боротьба з Московією продовжується, стає ще завзятішою.

Але Україні доводиться вести змаг із Московією двох кольорів — червоною й білою — вона веде його на протязі кількох років і двофронтової боротьби не витримує, а її Визвольні Змагання 1917-1921 рр. закінчуються невдачею. Нова поразка, нові розчарування, нове, ще гірше як перед тим, поневолення. І кров, усюди кров — на Софійському майдані, на площі перед львівським ратушем, у ровах біля станції Крути, в мурах Базару — на кожному клаптикові волелюбної української землі...

В нерівному бою падає молода українська держава, перестають існувати такі короткочасні воля й суверенність, бряжчать усюди накинуті комуно-більшовицькою Московією кайдани, страшна хвиля терору заливає українські землі, але загартованого на протязі тисячоліття лицарсько-бойового національного духа не може вбити ніщо — ні сім паризьких куль, ні вибух пекельної машини в Роттердамі, ані трагічна епопея Срібної Землі, тобто Карпатської Січі...

Його бережуть, як дорогоцінний скарб, рава-руські дрімучі ліси й бори Холодного Яру, мочарі Волині і плавні Кубані, він живе в нестримних розгонах запієних валів Дніпра-Славути і проноситься орлом-беркутом над карпатськими горами, ним сповнюється квіт полтавських садів, шум поліських дібров, передзвін подільських гаїв і шелест херсонських трав, він ширяє альбатросом над грізними водами Чорного моря, його чути в піднебесній пісні жайворонка, ним наливається колосся безбережних золотих нив...

Невдовзі починається друга світова війна, й тоді цей дух знаходить свій буревійний вияв у чинах Організації Українських Націоналістів під проводом сл. п. С. Бандери, як переємниці ідей УВО, що Актом 30-го Червня 1941 року проголошує у Львові відновлення української державности. А тим часом Україна стає тереном удару двох найбільших мілітарних потуг світу — гітлерівської Німеччини й комуністичної Московщини. Обидві вони були запеклими ворогами України, її волі й самостійности. Але коли Москва всіх кольорів і відтінків рахувалася ворогом України з давніх-давен, то Німеччина стала її ворогом із перших же днів появи німецьких збройних сил на українських землях. Найкращим доказом цього може стати факт, що німці одразу ж арештували весь склад Тимчасового Державного Правління на чолі з його головою п. Я. Стецьком, а такий крок виявив їх справжнє обличчя та мету веденої ними політики — загартувати цілу Україну і перетворити її на свій життєвий простір.

Почавши другу світову війну, головне командування німецької армії застосувало тактику блискавичних наступів і в її початках війська III Райху перемагали своїх ворогів на всіх фронтах, тому воно мало певність, що розгромить Союз без будь-якої допомоги, а спеціально без допомоги східноєвропейських народів, поневолених Московією. Від здобутих успіхів Гітлерові запаморочилося в голові, тож не дивно, що коли ке-

рівні українські чинники ще в 1941 році звернулися до німецької влади із пропозицією створення українських військових формацій, вони не дістали на це жодної відповіді.

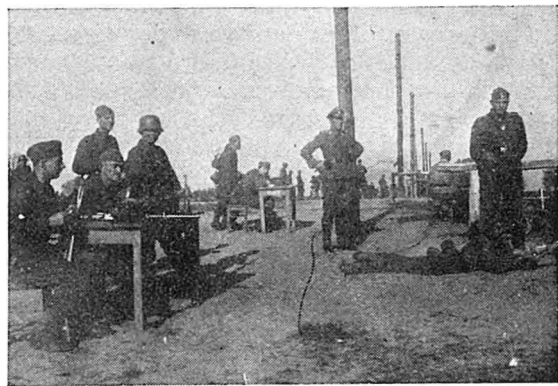
Та початкові успіхи німців невдовзі змінилися на поразки. Советські армії, зміцнені підкріпленнями із сходу, відкинули їх від Москви, прорвали облогу Ленінграду, розбили елітарну армію генерала Павлюса під Сталінградом і почали повільний, але впертий наступ на захід. Та й тут справа не представлялася краще. В Африці альянти розгромили танкові дивізії маршала Роммеля, їхнє летунство посилювало повітряні налети масового характеру на німецьку територію, руйнуючи мілітарні об'єкти, бази, комунікаційні шляхи і промислові середники, а в кожній окупованій гітлерівськими військами країні прибрала на інтенсивності партизанська боротьба, зв'язуючи десятки німецьких дивізій.

Фронт безперервно посувався на захід, і незабаром знову покотився по українській землі. Горіли міста, села, від вибухів бомб і стрілен дрижав наш чорнозем, розприскувався на всі боки сумішшю пошматованих тіл, кісток, заліза, каміння і пшеничного колосся. А наступ червоної армії, яка ввесь час одержувала від західних альянтів неймовірно велику різного роду допомогу, тривав. Що ж торкається німців, то вони, понісши на сході величезні втрати в людях та мілітарному спорядженні, шойно у своєму загальному відступі зрозуміли програму й тільки тоді погодилися на створення української дивізії «Галичина».

До неї в 1943 році зголосилися десятки тисяч української молоді, колишніх старшин і підстаршин — представників усіх верств українського народу, але з них німці вибрали тільки найкращих і найвідповідніших, сформували цю Дивізію, й після перейдення майже однорічного твердого вишколу вона була готова до дії. І тут перед німецьким командуванням виникло важливе питання — куди цю Дивізію скерувати? На західній фронт воно послати її не могло, бо було переконане, що проти західних альянтів

дивізійники не боротимуться, на північний або південний відтинки східного фронту скеровувати Дивізію не було сенсу також, бо в цих теренах дуже активно діяла УПА, а німці добре знали, що під німецьким одностроєм у грудях кожного дивізійника б'ється палке серце українського патріота й він одразу ж опиниться поруч зі своїм побратимом у волинських лісах або в карпатських міжгір'ях.

Вихід підказала мілітарна ситуація на центральному відтинку східного фронту. Сфорсувавши Збруч і вступивши на

На стрільниці

галицькі землі, советські армії продовжували свій натиск на цілій ширині фронтової лінії, але найбільшу силу він мав у напрямі на Броди, де оборонні становища займав XIII німецький корпус, перешкоджаючи ворогові в наступі на Львів. Знесилений довготривалими безперервними боями, цей корпус потребував свіжих резерв, і власне сюди в перших числах липня 1944 року була кинута Дивізія.

Советське командування знало про її присутність під Бродами й вирішило захопити її в цілості за всяку ціну. Однак воно не вело фронтового наступу, а, застосовуючи німецьку тактику, вдарило величезними силами з півночі й півдня, прорвало фронт і вхопило цілий корпус у кліщі, намагаючись їх замкнути. Тоді Дивізії припало найважче завдання — боронити запілля корпусу під час його

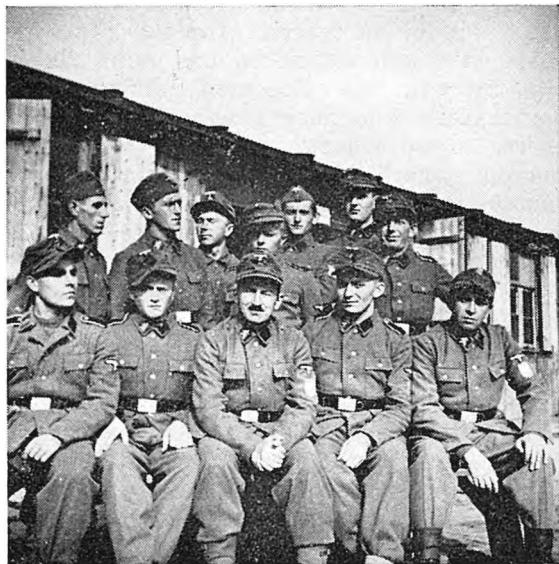
прориву. Але вкортці сталеве кільце таки було замкнене, корпус опинився у китлі й після майже двотижневих боїв був цілковито розгромлений.

Яка ж доля спіткала Дивізію? Вона була розбита також, але, не зважаючи на багатократну перевагу ворожих сил, на безнастанне советське бомбардування з повітря й обстріл із землі, на брак амуніції й постачання, прорвалася з оточення, втративши понад половину свого складу. Багато тисяч полягло смертю хоробрих на полі бою, кілька тисяч перейшло до УПА й поповнило її ряди, а решта дісталася до Нойгаммеру — головного місця свого колишнього вишколу. Тут вона переформувалася й поповнилася новими добровільцями, але, ще не скінчивши поновного вишколу, опинилася у Словаччині, де взяла участь у поборюванні комуністичних партизанів. Пізніше з тією самою метою була вислана до Югославії, а потім перекинута на відтинок фронту Гляйхенберг-Фельдбах в Австрії, щоб заповнити порожнечу, яка виникла там поміж першою і шостою німецькими арміями.

В кінці квітня 1945 року сюди прибуває генерал-поручник Павло Шандрук, оглядає бойові становища Дивізії, приймає від дивізійників нову присягу і включає Дивізію у склад Української Національної Армії, до якої мали бути влучені всі існуючі українські військові формації і яку він мав очолити. І УД УНА одержала нову назву — «Перша Гренадирна Українська Дивізія», але все це було зроблене запізно, бо III Райх переживав свої останні дні.

Не зважаючи на це, Дивізія обороняла свої позиції майже до останніх днів війни, завдаючи советським військам поважних утрат. Але з кожним новим днем ситуація ставала безнадійнішою, й тому 6-го травня 1945 року в командування II панцерного корпусу СС відбулася нарада шефів штабів розльокваних в Австрії мілітарних формацій, на якій запало одностайне вирішення: наступного дня весь фронт відв'язується від большевиків, залишає на місці все важке спорядження або нищить його й переходить на зайняту західними альянтами територію.

Подолавши кількадечний виснажувачий і безвідпочинковий марш, дивізійні частини досягають місцевостей Шпіталю, Клягенфурту та Фельдкірхену і здаються в полон англійцям, які перетранспортують їх до італійського населеного

Група вояків І УД на вишколі.

пункту Белярії, а опісля до Ріміні. Тут, у таборах військовополонених, вони перебувають до травня 1947 року, після чого їх перевозять до В. Британії, де тримають за дротами таких самих таборів аж до жовтня 1948 року. Цієї ж осені дивізійників звільняють із полону, вони переходять на цивільний стан та стають творцями всього українського організованого політичного, суспільно-громадського й культурно-освітнього життя на тутешньому терені.

Така в коротких рисах історія 5-річного існування І УД УНА, як самостійної української бойової одиниці. Сьогодні, коли минуло 30 років із дня її створення, можна докладно проаналізувати значення Дивізії в усіх аспектах.

У мілітарному — вона, хоч знаменито вишколена й озброєна, могла мати значення тільки під час виконання спеціальних доручень або у протипартизансь-

ких акціях чи в обсаджуванні певного терену. Коли ж говорити про фронти, то в останніх роках другої світової війни там, де на порівнюючи малих площею обширах зударялися цілі корпуси, навіть армії, тобто десятки різнорідних дивізій, одна додаткова дивізія не могла вплинути на кінцевий вислід битви й вирішити успіх однієї чи другої сторони. І все ж таки слід констатувати, що наша Дивізія, будучи під Бродами, відіграла у брідському бою досить велику роллю, бо своєю присутністю зв'язала у цьому секторі значні сили большевиків і героїською поставою та завзятим опором затримала їх просування на захід.

Далеко більше, а навіть величезне, значення Дивізії в аспекті ідейно-національному, бо перш за все дивізійники боролися на рідній землі й захищали її від навали одвічного ворога України — Москви, яка несла українському народові нове поневолення. Правда, вони мали на собі німецьку уніформу, але свого часу українці, відбубаючи військову службу в австрійській армії, були в австрійських одностроях, проте це зовсім не перешкодило їм створити корпус Січових Стрільців, які фактично стали зав'язком Української Галицької Армії. Таким самим зав'язком чи ядром українських збройних сил у роках другої світової війни, тільки за інших умов, могла бути Українська Дивізія.

Вступаючи до її лав, українські добровільці не йшли воювати за Гітлера й німецькі інтереси, вони ненавиділи брунатного наїзника так само, як і червоного, але взяли зброю з рук першого, щоб звернути її проти другого, щоб доказати цілому світові, що Україна не хоче бути «южнорусской провинцией», що вона бажає волі й самостійності — хоче мати власну державу. В запеклій і безкомпромісовій боротьбі за неї склали найвищу жертву — своє буйноцвітне молоде життя — найкращі сини українського народу, вояки І УД УНА й УПА. Їхні повні безприкладного героїзму чини стали красномовним і переконливим доказом того, що українські священні ідеали невмирущі, що для їх осягнення українці не зупиняться ні перед чим та ніколи не стануть покірними рабами тиранічної

Москви.

І тут власне вийшла на кін традиційність, живучість українського національного духа, що має свій вияв у девізі «Київ проти Москви». Вже двічі наша славна столиця була зруйнована: б. 804 роки тому цього вандальського чину доконав Андрій Боголюбський, через 71 рік після її сплюндрували татарські орди хана Батия, багато руйнації зазнала вона в роках другої світової війни — і від большевиків, і від німців, але дух Володимира Великого, св. Софії й Печерської Лаври лишився живим, нескореним, непоборним, збереженим навіки. Тому й Дивізія не була жодним новотвором чи стихійним виявом доби, вона стала одним із кілець ланцюга багатовікового змагу Києва з Москвою, а її вояки — переємцями славних діл князів і гетьманів, Української Національної Революції і Визвольних Змагань, продовжувачами ідей УВО, ОУН, УГВР, УПА.

Сьогодні, відмічаючи 30-ту річницю з часу постанови І УД УНА, клонимо у глибокій пошані голови перед своїми побратимами по зброї — старшинами, підстаршинами й вояками Дивізії, які по-геройському згинули в підбрідських багнах, на підгірських схилах, на межах князівських піль, у Гаваришинському лісі, — віддаємо їм наш вояцький салют і схиляємо бойові прапори тільки на коротку мить. А потім знову підносимо їх, підносимо високо вгору, і з наших уст зривається громом слова присяги про пімсту. Не лише за Броди. Вони були тільки епізодом, фрагментом тисячолітньої запеклої боротьби Києва з Москвою. А Крути?.. А Базар?.. А Париж, Роттердам, Білогорща і Мюнхен?! А мільйони українських патріотів — розстріляних, зничених штучним голодом у 1932-1935 роках, замучених у казематах ЧК, ГПУ, НКВД, КГБ, засланих у сибірську тайгу й казахстанські піски?!

На сумлінні варварської Москви тисячі кривавих злочинів, поповнених нею як в Україні, так і поза її межами. Їх український нарід не подарує кремлівським катам ніколи. Виростає нове покоління — рвйне, завзяте, вперте й мужнє, готове до нового зриву, до боротьби за УССД. Йому ми, бувші українські вояки, пере-

даємо й наші споконвічні військові традиції, і наш бойовий вояцький дух, і виписаний кров'ю на комбатантських прапорах заповіт Великого Тараса!..

Час не стоїть на місці. Колесо історії невинно крутиться вперед, а історія каже, що Україна була першою державою світу, яка збройно виступила проти комуністсько-большевицьких вандалів і боролася з ними на всіх фронтах упродовж понад півстоліття. Тому власне Україна нанесла Москві останній смертельний удар. Ще прийде Конотоп — новий Конотоп, ще буде бій — немилосердно-жорстокий і вирішальний, бій, у який підуть десятки новітніх українських дивізій. Від їхнього ритмічного кроку здригнеться земля, їм осяють трасу походу теплі зорі Чумацького Шляху, їх благословлять на змагання Гризуб Володимира й булава Хмеля, їх поведе на штурм ворожих бастионів мо-

гутній дух Мазепи-Петлюри-Коновальця-Чупринки-Бандери.

Коли ж скінчиться битва, коли переможне українське вояцтво увійде до брам улюбленої столиці, тоді з безмежної блакиті українських небес радісне сонце розіллє над кожним клаптиком страждального українського чорнозему проміння волі й воно каскадами розсиплється всюди — заіскрить барвами веселки на золототерхих банях київських соборів, на срібно-сивих копулах св. Юра, поллється весняною повинню по Софійській площі, по майданах Ужгороду й Хусту, по волинських мочарах, карпатських полонинах і плавнях Кубані. Це буде знак, що українські вояки виконали своє історичне призначення, а Україна встала з руїн до нового життя як Самостійна Соборна Держава!

Богдан БОРА

СОЛДАТ

*Твій маршрут від Каями по Броди.
За тобою могили і кров.
Ти вродився солдатом, народе,
У шоломі століття пройшов.*

*Тебе доля не пестила змалку,
А післала на поле борні.
Всі віки як солдат безустанку
Ти ідеш по багнетній стерні.*

*Над тобою гроза полум'яна.
Та не страшно, бо побіч діди,
Шлях показує шабля Богдана,
Ненароджені кличуть: »Йди!«*

*Ти ідеш. Ні бандажів, ні марлі,
Бо зіцилителі — сонце й зело.
Рідні скиби, як предків скрижали,
Наливають у груди тепло.*

*Ти ідеш. Навіть з кулею в лобі
Ще співаєш про радість буття,
Бо безсмертя замкнулось в тобі,
Наче в зерні майбутнє життя.*

Боротьба за волю нашого народу не припиняється і не припиниться. Нехай вона буде довга і вперта, нехай бере нові і нові жертви, але Україна незалежна — хоче чи не хоче того Європа — таки буде.

Симон Петлюра

ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Як правило, не можна здобути великого прибутку з передбачення майбутнього, хіба що хтось є членом фондової біржі. Алеж ніхто не служить в армії для того, щоб стати багатим. Нам платять за оборону нашої батьківщини, й ми є професійними дорадниками уряду в усіх питаннях оборонного характеру. Для того, щоб робити це відповідно, як у будь-якій іншій професії, ми мусимо бути щонайменше на один крок попереду наших опонентів — у вишколі, у спорядженні й, може, що найголовніше, у психічній готовості.

Я вже перестав бути затруднений у НАТО, тому, на знак мого відходу звідти, роблю спробу уявити собі світову кон'юнктуру, яка створюватиметься на протязі чергових п'ятнадцяти років, з оборонної точки зору. Звичайно, в корот-

кій статті важко накреслити всі ті події, які у згаданому часі можуть статися, а, крім того, є забагато альтернативного вибору по обидвох сторонах залізної заслони для того, щоб детальна «історія» майбутнього стала переконливою.

Хтось може тільки накреслити об'єктивні дані про згруповані сили, а тоді визначити все те, що вони могли б досягнути в середині 1980-их років. Тому я вдаю, що впродовж п'ятнадцяти років ви спали непробудним сном у моєму комфортабельному фотелі, з якого переносу вас до сучасних біжучих справ. Тепер ви мусите уявити собі, що живете в середині 1980-их років, для яких здаватиметься, що 1972-ий рік був століття тому, тобто відійшов набагато далі назад, як видається нам зараз 1960-ий, тому що сьогодні може статися більше речей.

СВІТ У 1980-ИХ РОКАХ

СОВЕТСЬКИЙ СОЮЗ

Однією річчю, яка не змінилася на протязі 1970-их років, були советські самопроголошені на довшу мету цілі, що до них продовжували належати:

- а) послаблення й руйнування НАТО;
- б) домінування над вільними країнами Західної Європи шляхом методи т. зв. мирного співіснування, як також установа московського керівництва в цілій Європі.

Советська система ідеологічно й політично була скерована на руйнацію нашо-

го способу життя. Змінилися лише її методи, але цілі — ніколи.

На превеликий жаль, Захід не звернув уваги на повчальні слова генерала де Голля, який свого часу сказав таке: «Договори подібні до рож і молодих дівчат — тривають доти, доки вони ними є».

Московським визначенням «мирного співіснування» були слідуючі постулати:

- а) психологічний та ідеологічний конфлікти й

- б) викликання неспокоїв, заворушень, революцій та громадянських воєн.

Советський Союз і комуністичний Китай продовжували проповідувати, що капіталістичні країни були безглуздими й декадентськими. Тож ми мали б із радістю співпрацювати для нашого власного знищення, як теж тішитися з нагоди бути приятелями, а вони розбили б нас так скоро, як тільки наша настороженість та охорона послабили б. Вони продовжували проповідувати ідентичну філософію, що, мовляв, сила виходить із цівки рушниці. Ми на Заході були неспроможні повірити їм. Чому?

Забагато країн, приналежних до НАТО, мало подібність до мух, які жадібно хотіли потрапити до вітальні московського павука, й вони були «добрими». Потім з'явилися «погані», які не довіряли мотивам Москви. Такий поділ у НАТО був до деякої міри успіхом публічних відносин Москви в даному питанні. Чергуючи натиск із послабленням, вона досягла свою ціль без єдиного пострілу. Тож не дивно, що Хрущов уявляв собі як веде нас до могили, обнімаючи однією рукою наше плече.

Ми зігнорували остереження бригадира Томпсона в 1969 році про те, яку роль визначив генерал Сувечін червоної армії

— бути завжди готовою потрусити дерево тоді, коли гнилий плід уже має із нього падати. Ми також зігнорували слова Троцького, сказані ним 1929 року в Копенгагені про те, що світова революція мала б початися у Греції, а потім продовжуватися в Норвегії. Це виявляє советську концепцію активності на двох флангах.

Початок 1970-их рр. характеризувався такими особливостями:

а) величезна мілітарна перевага Москви в усіх істотних пунктах її контактів із Заходом була домінуючим фактором у балансі світової сили;

б) західні уряди, в залежності від їхніх політичних позицій і стандартів недоторканості, приховували цю жахливу ситуацію від свого населення в різних степенях, вважаючи, що відвертість або щирість були б «політичним самогубством»;

в) західні суспільства не були приготовані на принесення жертви, потрібної для привернення балансу і зменшення ризику стати підкореними, тож не мали почуття вдячності ні до окремих осіб, ані до певних часописів за подавання ними неприємних фактів.

ПІВНІЧНА ЕВРОПА

Бажаючи відбутися подорож довкола світу, я почну її від огляду альянтських сил у Північній Європі, яка простягається від кордону із Советським Союзом на півночі до ріки Ельби на півдні. Ця віддаль виносить 1.450 миль. Народня обізнаність із північним флангом НАТО продовжувала лишатися дуже малою. Населення західних країн було схильне думати про НАТО в межах Західної Європи й кордону, розмежовуючого територію Німеччини.

В 1971 році генерал Волкер, який був тоді головнокомандувачем альянтських збройних сил у Північній Європі, звернув увагу на інтенсивну розбудову советської військово-морської фльоти на півночі, з головною її базою в Мурманську, який, поминувши Далекий Схід, тіль-

ки й був вільним доступом Москви до відкритих морів. Така розбудова військово-морської потуги державою, у значній мірі самовистачальною, континентальною й тоталітарною, на думку згаданого генерала, мала тільки зловісну ціль. Вона створювала смертельну загрозу для тих країн, існування яких залежало від московських комунікаційних ліній. Він мав переконання, що це була їхня інтенція пересунути свою оборонну лінію до Ісландії і Фаррерських островів і перетворити Норвезьке море в советське озеро, за яким, звичайно, лежала б Норвегія.

Отже, цей обшир дії НАТО міг би стати повністю охоплений та ізольований, бо в додатку до всього балтійська військово-морська фльота держав-членів Варшавського пакту натискала також і вже до-

мінувала на данських водах. Небезпека крилася в тому, що ми, почавши розглядати присутність советських бойових кораблів на водах Норвезького й Балтійського морів як звичайне щоденне явище, могли б стати більше приступними для несподіваної атаки. Советська мета полягала в тому, щоб досягнути на фінляндський зразок стратегічно-політичну нейтралізацію Норвегії і Данії, які часто підпадали під пропаганду Москви, що намовляла їх вийти негайно зі складу НАТО.

Генерал Волкер остерігав, що слід було б глянути назад, на 70-ті роки, як на еру советської морської експансії, коли Москва, обійшовши Центральну Європу, оточила нас, щоб стиснути поза нашими плечима. Це була тільки перша фаза дальшої морської експансії СРСР на води Атлантийського океану з метою створення бар'єру поміж З'єднаними Штатами Америки й Європою, яка поставила Західну Європу в ту саму позицію, що її передбачав генерал Волкер.

Стояло питання такого порядку: чи в такому напруженому періоді альянтські сили моли б проникнути крізь це кільце сталі й ядерних бойових головок, щоб постачати північний фланг необхідними зовнішніми підкріпленнями?

Коротко кажучи, завдання советської північної військово-морської флотії полягали у наступному:

- 1) протиставитися загрозі, створеній альянтськими стрільними типів «Поляріс» і «Позейдон»;
- 2) спаралізувати альянтські літальні засоби ще перед тим, поки літаки з їхніх посадків злетять у повітря;
- 3) забезпечити контроль стратегічних морських обширів;
- 4) гарантувати перехід власних під-

ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА

Чим більше советська внутрішня позиція й імперія взагалі підпадали загрозі політичного розкладу, тим більше безжалісно Москва вживала силу, щоб запобігти йому. Доктрина Брежнева була випи-сана на стінах.

Струс, викликаний утратою Скандинавії, привів до радикальної реорганізації

водних човнів, порушуваних атомною енергією, до районів, розташованих уздовж східного берега Америки;

5) перетинати постачальні й комунікаційні лінії НАТО;

6) давати морську підтримку операціям проти уфортифікованих берегів;

7) вести пропаганду про ролі советської потужності і зменшувати довіру до гарантій ЗСА щодо оборони Європи.

Західні потуги зігнорували лекції минулого в галузі вживання морської сили. Вони забули безсмертні слова Франціса Бейкона, який 300 років тому написав таке: «Це більше чим певне, що той, хто панує на морі, має величезну свободу й може воювати так, як сам захоче». Зокрема, події показали Велику Британію, граючу в крикет на віку її власної труни. В 1980-их рр. Советський Союз досягнув фази, в якій явна нерівність мілітарної потужності північного флангу НАТО не мала переконливої стратегії. Політичний тиск, підтриманий загрозою цієї багатократно переважаючої фізичної сили, змусив Норвегію — одного з найбільш незахищених членів альянсу — зайняти нейтральне становище.

За Норвегією послідувала Данія. Цей процес розкладу дав Москві максимальну нагороду — поширення її сфери впливів на Атлантийський океан, а це означало, що у випадку вибуху нової війни його води були б заблоковані. Завдяки цілковитій домініції своєї північної військово-морської флотії на Норвезькому і Східно-Північному морях, Советський Союз був спроможний забезпечити необхідні для себе умови в північній Норвегії й Данії взаємін за советські гарантії для нейтрального нордичного блоку. Таким чином уся Скандинавія стала фінляндизованою.

оборони Європейської Економічної Спільноти, в якій Велика Британія брала участь довгий час. Єспанія також прилучилася до альянсу, а Франція взяла у ньому всебічну участь поновно. Цей процес коливань і концентрації прискорювався чимраз то сильніше й особливого розмаху набрав тоді, коли стало ясним правдиве тло московських пропозицій

щодо безпеки Європи, й коли Захід на-решті зрозумів, що берлінський компро-міс 1971 року був лише маленькою шпраткою, наставленою Кремлем для впіймання великої риби. Оббризкуваний кров'ю на протязі багатьох років мур залишився.

Західня Європа перетворилася на фор-тецю, а у З'єднаних Стейтах Америки прибрав на силі ізоляціонізм, хоч їх не-великі формації залишилися в Європі — переважно ті, які оперували нуклеарною зброєю. Зросла кількісно західньонімець-ка армія, але привид німецького міліта-ризму був неутралізований повною інте-грацією національних сил і міжнародніх формацій. Це було улегшене звичайною політикою покликання до армії і, між іншим, допомогло Великій Британії роз-в'язати проблему її примхливих юнаків, для яких велика кількість неонов'язко-вих служб для суспільства відкрила

альтернативу до мілітарної служби.

Інтеграція британської і голландської військово-морських флот поступила да-леко вперед, разом із вишколом їхніх залог і програмами кораблебудування, а така ж інтеграція західньонімецької військово-морської флотії теж відбува-лася досить швидкими темпами. Морські міністерства всіх держав-членів НАТО концентрували свою увагу на підводних човнах, тому надводних бойових кораб-лів будувалося дуже мало. У вузьких водяних просторах домінували мобільні ракети, розташовані на берегах.

На суходолі улпшення нагляду за по-лем бою й керуванням вогневою силою з віддалі створило ситуацію шахового пату. Танк уже перестав бути королем цього поля бою, бо ми досягнули стадію, в якій, коли він був на ньому або рухав-ся, ми могли це бачити, а якщо побачили його, то з певністю могли знищити.

ПІВДЕННИЙ ФЛАНГ

Балкани продовжували бути порохо-вим барилом Європи. Коли Тіто помер, згідно з конституцією, схваленою в черв-ні 1971 року, були надані повновласті всім югославським провінціям, й це вко-ротці закінчилося розпадом країни. Ма-кедонія одразу проголосила себе неза-лежною й разом з Албанією опинилася в китайському таборі. Це було забагато для Советського Союзу, який побоювався, що за її прикладом підуть інші провінції Югославії. Не зважаючи на запеклий спротив першорядно вишколених й оз-броєних партизанів, советські війська вступили на територію країни, але з огляду на югославський рельєф не могли оперувати великими формаціями, й оку-паційна московська армія по сьогодніш-ній день виснажується в частих зударах із партизанськими загонами.

Першою реакцією НАТО на вторгнен-ня советських військ мала бути інвазія югославської території італійськими збройними силами з ціллю надання допо-моги югослов'янам, але сильні, інспірова-ні комуністами заворушення, які вибухли

в усіх головних містах Італії, привели до скасування цього пляну і стали основною причиною для застосування в НАТО від-повідно інтегрованих суходільних зброй-них сил альянсу. Із другого боку, децизія не інтерв'ювати в Югославії спричи-нила виведення 6-ої американської війсь-ково-морської флотії з обширів Серед-земного моря.

Натиск на Грецію в початках 1970-их років, який закінчився передчасним по-воротом до демократії, опісля привів до комуністичної змови й перевороту, як та-кож до заключення Грецією договорів із її північними сусідами.

Зрозумівши швидко своє ізоляційне положення, Туреччина поспішила підпи-сати із Советським Союзом пакт приязні, забезпечуючий їй значну економічну до-помогу Москви взамін за надання остан-ніх прав до Босфору й Дарданелів.

На Середньому Сході советська серед-земноморська флотія, поєднана з цілою низкою морських баз і леговищ на пів-нічноафриканському узбережжі, змінила ситуацію цілковито. Москва продовжува-ла ловити рибу в неспокійних водах арабської політики. А ця політика велася малими групами військовиків, які дій-

шли до влади силою зброї. Тому стало неможливим досягнення з'єднаного арабського світу, який зміг би протиставитися советській пенетрації та експансії. Отже, труп арабського єднання коливався в петлі ще задовго перед 1980-ми ро-

ками, й чим більше поділений на слабенькі і сварливі мініатюрні держави робився арабський світ, тим сильнішим ставало рішення Ізраїля сидіти на берегах Суецького каналу й ріки Йордан без підписання будь-якого договору про мир.

АФРИКА

На початку 1970-их років Советський Союз утворив міцну базу в Конакрі, Гвінея, й вона була вжита для допомоги Гвінейській республіці витиснути португальців із сусідньої Португальської Гвінеї. Так, у поєднанні з акціями вишколених китайцями мозамбікських терористів, почався розпад португальської імперії в Африці. В кінці 1970-их років у центральній частині африканського континенту запанував хаос, бо комуністичні потуги почали боротьбу за здобуття собі зрілого тропічного овоча цих просторів так само, як здобула була його Європа століття тому.

Крики Португалії про допомогу залишилися нечутними не тільки із причини скрутного заклопотання НАТО в Європі, але також і через те, що в лоні цього альянсу проявилися короткозорі антипортугальські почуття деяких його членів, головним чином тих, які не посідали достатнього досвіду. Так було до того часу, поки розклад, що охопив південну частину Африки, не привів Захід до притомности й не примусив його у вирішному моменті надати Південно-Африканській Республіці всю можливу мілітарну допомогу, щоб зберегти її як охоронця південних океанських обширів.

ПІВДЕННА АМЕРИКА

На другому кінці південної частини Атлантийського океану, в Латинській Америці, акти насилля й перевороти ставали все частішими, з огляду на безперервний великий ріст кількості населення. Ще в 1971 році Болівія займала в південноамериканській революційній лізі перше місце, бо на протязі 146-ти років у ній було нараховано аж 187 кровопроливних повстань. На просторах цілого континенту, після провалу акцій сільських партизанів кубинського типу, розпочалися й поширилися виступи партизанів міських, провокуючі помилкові потягнення правокрилових мілітарних груп. Комуністи відігравали свою роллю дуже спритно, викликаючи замішання й неспокої в кожному можливому місці й одночасно з тим очікуючи того моменту, коли працююча людність міст, якій обриднуть і партизани й військові хунти, розпічне справжню всенародню революцію. Такі революції вибухли невдовзі у

Гвіяні та Гватемалі, де були встановлені комуністичні режими.

Советський Союз тримав себе напоготові. Той маленький пляцдарм, який він посідав на Кубі з початком 1970-их років, розбудовувався поступово все більше й більше, поки на острові не створилася важлива база. Вона була настільки великою, що могла ефективно знеутралізувати американську базу у Гвантанамі й уможливила Москві втримувати збалансовану військово-морську флоту в Мехіканській затоці й на водах Караїбського моря. Користуючись портом Джорджтаун у Гвіяні, советські бойові кораблі поширили московські впливи на південних обширах Атлантийського океану. Пізніше СРСР домігся від Гватемалі бази на тихоокеанському узбережжі, з якої його військово-морська флота могла оперувати й на північ, і на південь, а згодом це вможливило Москві протиставитися інтересам червоного Китаю в Чіле, де маоїсти процвітали з часів президента Алленде.

СЕРЕДНІЙ СХІД

Комуністичний Китай дав дуже велику допомогу Західньому Пакістанові й узамін за це одержав концесії. Китайська військово-морська фльота вже оперувала з нової пакістанської бази, розташованої поблизу Карачі. Її тоннаж без упику збільшувався, й тому на водах Індійського океану виникла ривалізація між китайською й советською фльотами.

9-го серпня 1971 року Індія підписала із Советським Союзом обопільний обо-

ронний пакт, але від того часу її політика невтручання стала звичайним фарсом. Внутрішні проблеми продовжували поглинати всю її енергію й перешкоджали їй мати в обширах Індійського океану такі впливи, на які її розмір і позиція управлювали. Натомість Москва досягла збільшення свого впливу в цій частині земної кулі шляхом надання Індії економічно-технічної допомоги, яка була поширена також на Бангладеш.

ДАЛЕКИЙ СХІД

При згадці про Далекий Схід треба звернути увагу на другу комуністичну потугу — Китай. Захід потрапив у пастку завдяки своєму надто великому бажанню стиснути дружню китайську руку, забувши про те, якою закривавленою й віроломною вона є. В 1971 році ми забули, що всього чотири роки перед тим британська амбасада в Пекіні була сплюндрована, наші репрезентанти заатаковані, британські громадяни ув'язнені без ніякого суду чи навіть звичайного вибачення, а британська власність вартості сотень мільйонів фунтів стерлінгів skonфіскована. Коли протягом півстоліття москалі знищили від 80-ти до 100-та мільйонів людей, то, скажімо правду, що китайці не дармували також, бо трохи більше як за 20 років вони згладили щонайменше 60 мільйонів.

Москва уникала полагодження непорозумінь із Пекіном збройним шляхом, побоюючись довготривалого конфлікту, бо він її послабив би, й на цьому виграли б З'єднані Стейти Америки. Не зважаючи на це, китайців дуже турбували дві справи — загроза їхніх північних кордонів із боку Советського Союзу й ріст японської економічної та мілітарної потуги. Через це вони вийшли зі стану своєї ізоляції, щоб не обороняти себе на двох фронтах. Азія перетворилася на арену півнячого бою між Китаєм і Советським Союзом, де вони зводили поміж собою революційну битву шляхом повстань і громадянських воєн в інших країнах.

Увесь Індо-Китай і ціла Малязія опинилися в руках комуністичних урядів, які підлабузнювалися до Пекіну. Й хоч ці країни втішалися мірилом тітівської незалежності, вони фактично були риболовним птахом на китайському столі: хижакими для устриць й одночасною здобиччю для мисливця, який ловить диких птиць. Зайняття Пекіном обидвох вищезгаданих країн наступило майже безпосередньо після закінчення в'єтнамської війни, бо стерилізована політика нейтральності, адоптована їхніми урядами, була цілковито нездатна контролювати «внутрішніх ворогів». Події показали, що коли комуністичний Китай заявив, що не залишатиметься безчинним, але надасть усяку можливу допомогу країнам Південно-Східної Азії, то індиферентним він таки не був і цю поміч дав. Дальша китайська експансія в напрямі Індонезії та Філіппінів була зупинена зростаючою потужністю військово-морської фльоти Японії.

Що ж торкається японців, цього острівного народу, то їм не лишалося нічого іншого, як тільки змагати до відкритих морських просторів. Японія дуже швидко виповнила вакуум, залишений З'єднаними Стейтами Америки після їх відходу з Азії, і коли почала протиставлятися китайській експансії, то стала потенційною загрозою для Австралії та Нової Зеландії, які все більше й більше почували себе осамітненими.

СЬОГОДНІШНІ АКЦІЇ

Я намалював сумний, але, думаю, реалістичний образ того, що станеться в тому випадкові, коли теперішні тенденції у світовій політиці продовжуватимуться. Але, щоб закінчити свою коротку статтю, я хочу подати певного роду сугестії про те, як ми, західні демократії, повинні діяти тепер, щоб перешкодити комуністичним потугам в досягненні позиції переважаючої сили, до чого вони змагаються.

Перш за все треба добре озброїти НАТО, тому що цей оборонний пакт є одинокою базою міцного атлантийського альянсу, який конечно мусить бути створений як для власної європейської безпеки, так і для безпеки інших частин світу. Є велика кількість кардинальних практичних заходів, над реалізацією яких слід застановитися, але я подам лише кілька з них.

Спочатку треба спокійно й холодно-кровно розв'язати такі проблеми, як знесення скорочень призовних періодів, видатки на оборонні цілі та послаблення будь-якого члена НАТО. Ми мусимо за всяку ціну стримати дальший занепад.

Внутрішня гвардія й подібні до неї територіяльні війська повинні бути вишколювані для ведення операцій як спеціальні сили партизанського типу, що могли б поборювати танки. Докладна обізнаність із теренами, які можуть бути заатаковані, вишколені в мирному часі й готові до акцій спеціальні сили, добре збалансовані і здатні поставити затяжний та відповідно скоординований партизанський спротив у важливому моменті, — могли б значити дуже багато в боротьбі з потенціальним агресором. А коли б на тлі цієї боротьби було ще й нуклеарне стримування, то час грав би проти ворога.

Необхідно якнайшвидше створити в Європі другу альянтську мобільну силу, бо тепер ми маємо тільки одну таку, мішану. Це «пожежна бригада» НАТО, яку можна швидко перекинути в загрожене місце і продемонструвати солідарність членів згаданого пакту. Але вона не може діяти одночасно на обидвох флангах, тому одна з них мусіла б мати призначення для півночі, а друга — для півдня.

Концепцію інтегрованих постійних сил на водах світового океану треба розвивати далі. В додатку до дуже успішно діючої сталої військово-морської фльоти на просторах Атлантийського океану й такої ж фльоти, яка на заклик може негайно розпочати операції в середземно-морському басейні, виринає konieczність креації постійної військово-морської фльоти на норвезьких водах. Патрулюванням їх, як також північних морів і західньої частини Балтики, Північно-Атлантийський Оборонний Союз переконливо продемонстрував би, що ці морські обшири є життєво необхідні для його інтересів і що він домінує на них так само, як панує Советський Союз на Баренцовому морі й на східніх просторах Балтики.

Поруч із цим, ми мусимо звернути пильну увагу на інтенсивну модернізацію наших військово-морських і військово-повітряних сил, поєднуючи її зі зростаючою мобільністю й бойовими протитанковими спроможностями суходільної армії.

З огляду на те, що під теперішню пору ми таки серйозно відчуваємо недостатній кількісний стан наших установлених законом збройних сил, нам треба не лише уникати однобічного їх скорочення, а рішуче відмовно поставитися до ідеї обопільної і збалансованої редукції цих сил. Я погоджуюся із твердженням Мавріса Шумана, що така редукція є жеребком у повітрі й могла б стати безглуздом кроком, а москалі сміялися б із нас до сліз. Ця редукція є гіршою від утрати часу, бо вона створила б беззаперечну загрозу для Заходу, приспала його активність та енергію і навіть зменшила б якість його збройних сил, а тим часом совети, граючи на проволоку біля столу, продовжували б реалізацію своїх модернізаційних плянів повною парою.

Я гадаю, що для омолодження НАТО одним із перших обов'язків Великої Британії після приступлення їх до Європейського Спільного Ринку було б скеровування Європи назовні, а не тримання замкненою в собі. НАТО мусить усвідомити свою велику відповідальність як охоронця західньої цивілізації і протикомуністичного бастиону, який мав би зупинити комунізм усюди там, де він нама-

гався б поширювати свої шкідливі впливи. Більше того, для стримання комуністичної експансії ми мусіли б зблизитися з багатою Японією, беручи до уваги те, що нас однає, і відкидаючи все, що ділить.

Я навмисне залишив на кінець те, що вважаю одним із найважливіших чинників, а саме психічну підготовку. Звичайно, вона являється передумовою для всіх інших форм готовости, тому що в демократичних країнах оборона є ефективною тільки тоді, коли її підтримують сила волі й рішучість усього народу. НАТО й народи Заходу дозволили поширитися прогалині між маленькою меншістю суспільства, яка займається студіями оборонних проблем, і величезною більшістю тих, які концентрують свою увагу виключно на власних щоденних зайняттях. Справді дуже мала кількість людей на Заході є здатна бодай уявити собі похмуре життя 99% населення Советського Союзу. Але евіденція доступна, й нам треба лише використати її. Деякі збігці, як, наприклад, Анатолій Федосеев, порівнюють СССР до суцільного велетенського концтабору.

Правда про советські мілітарні інтенції є надто брутальна, але ми були б іще брутальнішими, якби не сказали її. Про-

фесор Джон Еріксон зробив це, а такий утікач, як чеський генерал Сейна, дав нам деталі про советські пляни, які більш чим підтверджують усе сказане професором Еріксоном. Фундаментальним демократичним принципом є те, що для підтримання якоїсь справи люди мусять знати правду про неї. Якщо цю правду їм сказати, тоді вони напевно в день виборів прийдуть голосувати до виборчих урн.

Це моя остання заувага. Хтось може сказати, що в нас є дуже багато ефективних і популярних фільмів про минулі війни, але я дивуюся, чому фільмові режисери не пробують дивитися в майбутнє. Кожний пригадує собі страховинні фільми за Г. Г. Велзом у 30-их роках, які показували бомбардування британських міст так реалістично, як це сталося через десять років. Отож книжка професора Еріксона про советську мілітарну потугу, в поєднанні із працями різних утікачів, може дати достатню кількість необхідно-го матеріалу.

(Reprinted from THE BRITISH ARMY REVIEW with the permission of the Controller, Her Majesty's Stationery Office, United Kingdom Crown Copyright is reserved).

Полковник Євген РЕН

УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА» ПІД ФЕЛЬДБАХОМ

Про завдання української дивізії «Галичина» під Фельдбахом в останніх місяцях II-ої світової війни багато писалося у пресі і книжках, але все це робилося з огляду на наші визвольні змагання. Є, однак, докази із студій боїв останніх днів війни та праці (подається в залученні), які переконують, що наша Дивізія сповнила дуже важливе завдання для вдержання вільної Австрії від поділу її на дві держави, як це сталося з Німеччиною, й від підкорення її «впливам» СССР.

Як же це сталося?

Наприкінці березня 1945 року червоним удалося прорвати фронт поміж 2-ою й 6-ою німецькими арміями й попрямувати танками та піхотою почерез Фельдбах у напрямі на Грац. Найвище командування негайно подпорядкувало нашу Дивізію 2-ій німецькій армії, що мало місце у дні 31-го березня. Якою важливою була ситуація видно з того, що всього світа слідуєчого дня, тобто 1-го квітня 1945 року, о годині 6.30 Дивізія вже одержала завдання, але не оборони, а насту-

пу, щоб відкинути ворога із прориву. Завдання це було дуже важким з огляду на фронтове положення як тактичного, так і психологічного порядків.

Чому ж це виникло? Перед брідською битвою всі тактики вважали, що недобре є давати під вогневе хрищення Дивізію на найважчий відтинок фронту, яким тоді була траса зі сходу на Львів, де знаходилися головні шляхи й залізничні сполучення. Треба було скерувати Дивізію на котрийсь із побічних фронтів, скажім, у Карпати.

31-го березня 1945 року повторилося те ж саме, коли нашу Дивізію, вправді після відбуття малих боїв із партизанами, які не дорівнювали битвам нормального фронту, вжили не тільки для оборони, а кинули на фронт, де наступив прорив. Відомо було, що ворог ужив на цьому відтинку великі з'єднання піхоти й танкові формації, а, крім того, важливу роллю грало й тодішнє його психологічне наставлення, бо він тут досягнув успіху і прорвався.

Виникає нове питання — чому прорив стався саме у цьому місці? Фельдбах розташований на віддалі 30 кілометрів від мадярського кордону, отож червона армія вже входила до Австрії, а це було важливою подією тактичного й політичного порядків. Якнайдалі ввійти у глиб нової країни — це справа, яка мала також і стратегічне значення. Вже тоді політики плянували поділ нової Європи й хотіли бачити поділеною не лише Німеччину та мати частину її під своєю «опікою», але, правдоподібно, те саме думали зробити і з Австрією. Проте це є згадка у «Фельдбах — унзере Штадт» (Фельдбах — наше місто) авторства Франца Франка.

Можна було, отже, поділити Австрію так, як в останніх днях війни пробігав фронт, але такий поділ тільки перетинав би комунікаційні шляхи. Коли б перетяти її вздовж якої лінії з Будапешту на Фельдбах-Грац-Зальцбург, то можна було б мати в «опіці» і столицю, і змогу дійти еwentуально аж до Бремер-плас, тобто відрізати Австрію від Італії. Тому

дещо більше стає зрозумілим той большевицький прорив за місяць до закінчення війни, коли вже й по стороні німців навіть оптимісти бачили її програний кінець. Отож не дати червоним змоги збільшити свій вплив на Європу послабленням іще однієї держави — це ж велике завдання.

Танкові з'єднання червоних прорвалися зі Ст. Готгард через Капфенштайн-Гляйхенберг на Фельдбах, і вже ці танки наближалися до Кірхбергу над Раабом, але дуже слабкі німецькі сили намагалися стримати дальший прорив. У такій поважній ситуації наша Дивізія одержала наказ до негайного наступу. Як я вже згадував, це сталося 31-го березня 1945 року, а наступ мав початися наступного дня вранці. У 2-ій армії Дивізія була підпорядкована 1-ому кавалерійському корпусові.

Є ще одна вістка з того часу, про яку згадує майор Гайке у своїй книжці «Українська Дивізія «Галичина» на стор. 179-й, а саме, що до Дивізії прибув зі штабу найвищого німецького командування зв'язковий старшина й перебував у її штабі десять днів. Очевидно, що він мав якесь спеціальне завдання, про яке у книжці не згадано, а сказано, що офіційно він шукав зв'язкового старшину до свого командного місця.

Незвичайно цікавий тодішній поспіх пояснює наше твердження про важливе значення якраз того відтинку фронту. Коли пригадаємо собі, як поволі йдуть накази для новозорганізованих дивізій, то дивним стане тодішній поспіх під Фельдбахом.

Плян наступу я бачив у дивізійному штабі, де генерал Фрайтаг пояснював мені можливості його виконання. Наступ мали розпочати два піхотні полки (29-й і 30-й), кожний із підмогою дивізіону артилерії. В резерві перебував 31-й полк, а польово-запасний курінь знаходився на лівому крилі. Праворуч мала наступати 3-тя кавалерійська дивізія, а ліворуч — рештки розбитої дивізії «Вікінг», отже, невеликий її бойовий стан. Виходить, що наша Дивізія тоді була найсильнішою за чисельністю вояків дивізією, але видно її оцінили також із мо-

рального боку, коли доручили виконання такого важливого завдання.

Як уже згадувалося, наступ розпочався 1-го квітня 1945 року о годині 6.30 ранку. Наша Дивізія зайняла висоту й села Штраден, Штраден Когель, Гляйхенберг Когель, а рівночасно й замок Гляйхенберг, який перейшов до найкращих споминів із тих боїв. Наступ удався настільки добре, що командування корпусу забрало кавалерійську дивізію до резерви, а її фронтовий відтинок також перебрала наша Дивізія.

Тепер найважче було відбивати проти-наступ ворога, особливо на замок Гляйхенберг, бо він розташований на височині, з якої відкривався добрий вид на далекі простори й існувала можливість ведення корегованого артилерійського вогню. За такі висоти йдуть на всіх війнах і в битвах найзапекліші змаги.

На відтинку боїв довкола замку наші оборонні позиції були такі, що ворог міг підходити лісами на віддаль майже 50-ти метрів від нас, а ми не мали змоги його обстрілювати. Тому й доходило там до рукопашних боїв та до криз. Молодий вояк радше йде до наступу, чим перебуває в обороні та ще й під інтенсивним артилерійським вогнем. Наша справа погіршувалася також і тим, що не було часу на будову якихось оборонних пунктів чи навіть на копання звичайних стрілецьких ровів.

Шеф штабу Української Дивізії Гайке згадує, що більше втрат було тоді по нашій стороні, бо ворог переважав нас не тільки кількакратно живою силою, але особливо танками й літаками, а останніх там уже німці не мали.

Бої дійсно відзначалися великою завзятістю, й замок часто опинявся у критичних ситуаціях, але його наші дивізійники таки вдержали. Наскільки великими були втрати в людях видно хоча б із того, що кожний полк, який складався із трьох куренів, треба було переорганізовувати на полки, складені лише із двох куренів. Там полягли два курінні командири (сотники Кухта й Падлеш), а кілька було поранених. Із командирів полків вибуло два (полковники Дерн і Панір).

Багато спільних гробів та осібні цвинтарі говорять далі про ті важкі бої. А про трагізм нашого народу промовисто свідчить одна ніби незначна подія. В котромусь із рукопашних боїв дивізійник хоче стріляти в надбігаючого противника, але цей зненацька кричить: »Ти що, не пізнаєш мене — твого батька?!«. Й це автентичне!!!

Отже, вийшло, що син забрав у полон власного батька. Так примушував окупант зараз же після захоплення нашої землі українських мужчин іти на гарматне м'ясо, кидаючи його на так званий »український фронт«. Він був саме навпроти нашої оборонної лінії, і від нього гриміла через гучномовці забріхана пропаганда червоних.

Мимо всього згаданого наша Дивізія сповнила подвійне завдання супроти українського народу і, як це завжди було в історії, боронила Європу від її дальшого поневолення комуні-большевицькою Москвою. Конкретно — вона задержала під Фельдбахом прорив червоних і на наказ опустила той відтинок фронту останньою.

*

*

*

Щороку збираються там, у Фельдбаху, наші дивізійники з Австрії і приїжджають із Німеччини, щоб поклонитися прахові своїх упавших друзів по зброї. Минулого року були там якраз у День Матері. Зложили вінці на могилах загиблих дивізійників, біля пам'ятника на кладовищах, і на німецькому також. Той німецький пам'ятник стоїть на горі, з

якої далекий вид, і ніби приглядається далі до давно відгрімлених боїв.

Напис на цьому пам'ятнику подібний до нашого »Борцям за волю« і т. д., але є ще один, який варто тут подати, бо це було головною темою всяких промов на наших зустрічах. Цей напис являє собою цитату із книжки відомого австрійського

письменника Петра Розеггера (1843-1918), яка звучить так: »ТИХ, ЯКІ ПОЛЯГЛИ ЗА БАТЬКІВЩИНУ, ВШАНОВУЄМО НАЙКРАЩЕ ТОДІ, КОЛИ ДЛЯ ЦІЄЇ

БАТЬКІВЩИНИ МИ ЖИВЕМО«. (Die fur das Vaterland starben, ehren wir am besten, wenn wir fur das Vaterland leben) — Peter Rosegger (1843-1918).

Микола ВЕРЕС

СЕРЦЯ НА ГРАНІ

*Москаль у бою переважив,
І лютъ вояків пройняла.
Вони пробивали на Княже
Свій шлях із брідського кітла.*

*І шал охотив Гренадира.
О, зна кожний з друзів, чого:
Десь там, у пекельному вирі,
Живе наречена його.*

*Горять довкруги небосклони,
Вогонь між руїнами хат.
Душа Гренадира холоде —
Нема дорогих оченят...*

*Аж тут звідкілясь градом кулі,
Й лягли у траву навмання.
Жене большевицька патруля,
Когось на шляху доганя.*

*Три леви, і леза, і цівки
В однім поєднались битті.
Он з меж виринає голівка,
На ній дві коси золоті.*

*Ще мить, і зустрілися вічі,
І ляск у житах пробіга.
Із трьох автоматів настрічу,
Як грім, пролунала черга.*

*Уста усміхнулися вдячно,
За стан пригорнув Гренадир:
— Чого ж ти така необачна,
Ішла крізь ці кулі куди?...*

*— Я тут скоро рік зв'язковою,
Ходжу від села до села.
Наказ мала я зі собою
Та фронт перейти не змогла...*

*Звелись вояки молодечо,
Одне залишилося їм:
Взяли скоростріли на плечі,
Знаком обмінявшись німим.*

*Таж там все розвіялось прахом,
Де смерть, де в димах небозвід.
І, замість пробитись на захід,
Вони подалися на схід...*

Майор Едвін Дж. ПОТТЕР

ПРЕЛЮДІЯ ДО ОПЕРАЦІЇ »БАРБАРОСА«

Широкозакроєні чистки серед військовиків, які мали місце в Советському Союзі наприкінці 30-их років, позначалися двома багатозначними причинами. Перша впливала із ставлення Москви до її потенціальних ворогів, а друга була наслідком мілітарних операцій, проведених червоною армією між 1937 роком і початком другої світової війни.

Як і кожна народжена революцією армія, червона армія відзначалася різнорідністю свого складу. Початково її формації творилися з частин колишньої царської армії, змішаних у різних комбі-

націях із різнотиповими нерегулярними відділами. Так виникли збройні сили Советського Союзу, які в 1921 році здобули перемогу »жовтневій революції«, але програли першу війну зовнішнього порядку — кампанію в Польщі.

В роках, які слідували безпосередньо за вибухом комуно-большевицької революції, советська військово-морська флота являла собою майже цілковито не ефективну силу із сумнівною льоальністю. Вона не мала спроможности створення навіть однієї великої ескадри в будь-якому з її оперативних обширів, а пере-

важаючи більшість приналежних до неї бойових кораблів була у стані комплектної застарілості. Що ж торкається військово-повітряної фльоти, то вона, фак-

тично, не існувала, а здатні до акцій бойові літаки були сформовані в маленькі з'єднання, які стали органічною частиною армії.

КОНТАКТ ІЗ НІМЕЧЧИНОЮ

Визнавши слабкість збройних сил Советського Союзу, Військова Рада вирішила шукати чужинецької допомоги. Леон Троцький, який створив при уряді першу справді централізовану мілітарну адміністрацію, сконтакувався з німцями на початку 20-их років. Згодом ці контакти перетворилися у сталі, але таємні договори, згідно з якими Німеччина зобов'язалася допомогти червоній армії і фльоті у проектуванні й будові нових бойових кораблів, літаків, танків і гармат

— узамін за право продукції й випробування на советській території тих військових середників, виготовлення яких було заборонене німцям Версальським договором.

Німецько-советські умови включали в собі програму вишколу вояків, виміни старшин і формування спільних мілітарних підрозділів. Така співпраця москалів із німцями, хоч і мала незначні перерви, протривала аж до 1937 року й потім стала важливим чинником у чистках, що наступили в тому ж таки році.

НОВИЙ РОЗВИТОК

На протязі періоду, в якому творилася нова советська мілітарна машина, сталася революція в ділянці тактики й техніки командування великими арміями на полі бою й ескадрами на океанських водах. Три нові види зброї, які були винайдені в роках першої світової війни, мали величезний вплив на далекосяжно думачих військовиків у цілому світі. До них відносилися підводний човен, танк і бойовий літак.

Підводний човен і його ефективне вживання німцями сильно вразили советську морську філософію, і власне в цій галузі німці зробили найбільший вклад до розвитку військово-морської фльоти СССР. А на суходолі танк у співдії з атакуючим бойовим літаком надав наземним операціям піхотних формацій більшого розмаху, який можна було визначити двома вимірами — часом і віддаллю.

У двадцятих і на початку тридцятих років советський старшинський корпус у мілітарному сенсі був фактично реакційним. Він складався в переважачій більшості з підстаршин, які посідали дуже малий досвід у керуванні підрозділами

та штабовій праці. Вони дивилися на війну з точки зору війни громадянської, що привела большевиків до влади, і для них тактика була мистецтвом розгромлення ворога при допомозі переважачої маси людської сили й вогнепальної зброї. Навіть у 1936 році червона армія у своїй мілітарній філософії була дуже подібною до старої царської армії.

Проте, у цьому ж таки році, використавши допомогу й поради німців, советське командування створило міцне ядро прогресивно розглядаючих мілітарних проблем мислителів, які вже розуміли потенціальні можливості миттєвої війни та далекодистанційну ударну силу летунства. Власне вони виготовили правила польової служби Советського Союзу, тактичні доктрини яких виявилися одними з найпоступовіших у світі. Ці правила в основному кладали натиск на тісну координацію вогню з маневруванням, і така координація дуже успішно практикувалася обидвома воюючими сторонами в роках другої світової війни. Але події, які мали місце після 1936 року, затримали повне використання нових правил на досить довгий час.

ВІЙСЬКОВІ ЧИСТКИ

Початок останньої великої військової чистки датується 23-ім січня 1937 року, коли в Москві відбувся процес проти так званого «антисовєтського троцькістського центру». На лаві підсудних засіли такі видатні особи, як К. Б. Радек, Г. Л. П'ятаков, Н. І. Муралов, Л. П. Серебряков і Г. Ю. Сокольников, але жодний із них не належав до будь-якого військового командування. Слід відмітити, що цей процес був публічний, а під час його тривання неодноразово згадувалися прізвища видатних совєтських військовиків.

Чи не найбільше з них усіх говорилося про маршала Совєтського Союзу, М. Н. Тухачевського, очевидно, з метою звільнення його від обвинувачень у протидержавній діяльності. Але Радек під час своїх зізнань назвав прізвище Тухачев-

ського не менше як 10 разів, при чому завжди воно поєднувалося із прізвищем котрогось контрреволюціонера, проте все виглядало так, що Тухачевський не знав нічого про антиурядову змову.

Наприкінці січня у військових командах Совєтського Союзу зайшли перші великі зміни. Вони спочатку не заторкнули Тухачевського, але командування військово-морських сил було цілкомовито реорганізоване, а командування сухопутних військ розігнане у спосіб, дуже багатозначний для особи маршала. Тогочасна преса писала про перенесення тих чи інших високих рангами старшин на інші становища, але через кілька тижнів безсумнівним став факт, що їх вони не досягли. До сказаного треба додати, що подібного роду зміни зайшли й у політичному керівництві червоної армії.

ЗАСІДАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ

Вступом до військових чисток фактично став пленум Центрального Комітету КПСС, який відбувся в лютому й березні 1937 року. В цьому часі Сталін мав поважні труднощі з насвітленням тієї шкоди, що заподіяли Совєтському Союзові перебуваючі на високих постах різнорідні контрреволюціонери і шпигуни. На одне із засідань ЦК були викликані Н. І. Бухарін, А. І. Риков і Г. Г. Ягода. Розлючений Сталін домагався усіх трьох поставити перед трибуналом і засудити їх за поповнені ними протидержавні злочини. Обвинувативши згаданих осіб у зраді, кремлівський диктатор довів членів ЦК до грані гістерії. І хоч військовики ставилися до Бухаріна особливо добре, його зізнання на процесі, який відбувся через місяць, припечатали долю багатьох військових лідерів.

Чистка військовиків досягла кульмінаційного моменту в кінці квітня 1937 року. Нормально послідовність чергування арешту, судового розгляду і страти високої ранги старшини завжди попереджував наказ про перенесення його на інший пост. Коли ж такий старшина вже був у дорозі, коли він знаходився далеко

від будь-яких елементів, що могли його підтримати або перешкодити арештуванню, — тоді, в певному місці, він потрапляв до в'язниці. Тут по якомусь часі після його арешту його повідомляли, що він стане перед мілітарним трибуналом і буде засуджений на смерть. Вирок виконувався негайно.

Наприкінці 1938 року з восьмидесяти членів Головної Військової Ради СРСР сімдесят зникло безслідно, а 90% старшин у рангах генералів і 80% усіх полковників були страчені або пропали безвісти. Загальне число старшин усіх рангів, які в часі військових чисток були страчені або засуджені на довіготермінове ув'язнення, сягнуло 35.000, тобто становило майже половину складу старшинського корпусу збройних сил Совєтського Союзу.

Мимоволі виникає питання — що спонукало Сталіна до такого жакливого обезголовлення червоної армії? Тут могли відіграти роль різні чинники: божевілля, боязнь, гнів чи навіть розбиті амбіції. Здається, що найголовнішою підставою для переведення цих чисток була остаточна консолідація сили в руках совєтського диктатора, досягнена шляхом елімінації останніх елементів, які мали

можливість чинити йому опір або виявляли небезпечну схильність до незалежних думок. Отже, загальною характеристикою для всіх «вичищених» старшин були дві прикмети — своєрідна незалежність мислення в мілітарній ділянці й помітна їх лояльність у відношенні до військової ієрархії.

Треба підкреслити, що советським військовикам не бракувало певних амбіцій

політичного порядку, але наскільки близько ці амбіції підходили до окреслення поняття «контрреволюції» напевно ніхто й ніколи не довідається. Старанне вивчення цього періоду вказує на те, що всі сталінські чистки не були виявом дикого гніву прагнучої влади божевільної людини, а стали радше спокійно й холоднокрівно проведеною частиною політичної «хірургії».

ДАЛЕКИЙ СХІД

Перші явні наслідки військових чисток мали місце на Далекому Сході. Масасара Гомма, генерал-майор імператорської японської армії, після своєї присутності на коронації британського короля Джорджа VI у травні 1937 року повертався до Японії через територію Советського Союзу й те, що він побачив, зробило на нього жахливе враження. Згідно з його висновками, знищення такої великої кількості советського верховного командування привело червону армію на грань повної дисінтеграції.

Він, мабуть, переконав у цьому верховне командування японської армії, і японці вирішили піддати випробуванню бойову здатність збройних сил СССР. Саме в цьому періоді правне положення двох маленьких островів на ріці Амурі

стало причиною суперечок між Японією і Советським Союзом, а 30-го червня 1937 року дійшло до збройного удару військ обидвох держав. Триденні бої закінчилися договором, згідно з яким ні Советський Союз, ані Японія не могли утримувати на цих островах мілітарних формацій.

Проте, 6-го липня того ж року, Японія, зламавши укладений договір, висадила на острові Большой невелике з'єднання піхоти. Советський уряд склав негайний протест, але не пробував вибити з острова окупаційні японські війська. Здається, це підтвердило аргументи вищезгаданого генерал-майора про стан червоної армії, і японський уряд прийшов до висновку, що Советський Союз уже не має здатності до ведення на Далекому Сході будь-яких мілітарних операцій.

ДРУГИЙ БІЙ

Майже через рік після цього дійшло до нового збройного советсько-японського удару. На цей раз його спричинила сварка за гірський краєж, розташований безпосередньо біля ріки Тюмень. Советський Союз твердив, що кордон поміж ним і Манджурією пробігає по вершині цього краєжу, а Японія настоювала на тому, що цілий краєж знаходиться на японсько-манджурській території.

У дні 6-го липня 1938 року советська розвідка виявила, що гірське пасмо не є окуповане, й відділи червоної армії почали окопуватися на його західних схилах. Японці негайно заатакували советські позиції, і це стало початком цілої серії мілітарних акцій, у яких з обидвох сто-

рін були заангажовані великі військові з'єднання аж до корпусів включно. Червона армія билася несподівано добре, й укінці японці були змушені залишити гірське пасмо під советським володінням.

Багатозначність цієї битви полягала не в тому, хто здобув чи втратив маленький шматок землі, але в тому, що червона армія була приневолена вести тактичні операції на велику скалю, координуючи в них дії піхоти, артилерії, панцерних з'єднань і летунства, саме тоді, коли її найкращі мозки були виєліміновані. Битва за гірський краєж фактично стала першим випробуванням правил польової служби, опублікованих у 1936 році під особистим наглядом маршала Тухачевського.

Звичайно, для Советського Союзу був болючим ударом той факт, що більшість авторів згаданих правил уже не існувала. Що ж торкається самої битви, то в ній самотнім повністю задовільним елементом було радянське тактичне мистецтво, якого японці не опонували. Артилерія обстрілювала їх міцно уфортифіковані позиції, але її дія була недостатньою й погано скоординованою. Вжиті в битві радянські танки також діяли погано й по суті були неспроможні підтримати акцій

піхоти.

Ця піхота виявила досить велику хоробрість, але мала погане командування й у висліді понесла дуже великі втрати. Отже, кінцеву перемогу червоної армії не можна розглядати як вислід її вищості над японськими збройними силами. Вона сталася радше тому, що японці були заангажовані в Китаї й не мали можливості перекинути в обшир битви достатньої кількості військ.

ЩЕ ОДНА ВЕЛИКА ПРОБА

Влітку 1939 року «прочисений» червоної армії довелося пройти ще одне велике випробування. Вже довгий час японські військові частини практикували наскоки на прикордонні обшири, розташовані вздовж манджурсько-монгольського кордону, поки в лютому згаданого року об'єднані японсько-манджурські війська просунулися аж до берегів ріки Халгін-Гол. Не зважаючи на те, що то була територія, на яку Радянський Союз претендував, ці війська зустрілися з дуже незначним опором. У травні японські збройні сили вклинилися в радянську територію на віддаль десяти миль на схід від Халгін-Голу, й тоді червона армія була приневолена до дії.

І знову виявилася її серйозна слабкість. Координація в акціях окремих родів військ була дуже поганою, а загальний вишкіл радянських вояків мав ознаки цілковитої незадовільності. Власне тому в кінці липня червона армія опинилася в надзвичайно важкій ситуації.

Але саме в цьому періоді, під час далекохідних операцій, на полі бою з'явилися перші вишколені радями старшини. Генерал Г. К. Жуков був призначений головкомандувачем першої армійської групи, яка виступила проти японців, а їй на допомогу верхове командування кинуло масивні підкріплення з усіх кінців Радянського Союзу. Завдяки цьому, Жукову вдалося сконцентрувати величезні сили і здобути перевагу над японцями як в людях, так і в панцерній зброї. 20-го серпня 1939 року червона армія розпочала контрфорсиву, й на-

прикінці цього ж місяця японські війська були витиснуті зі радянсько-монгольської території.

Не дивлячись на великі втрати й допущення цілого ряду серйозних помилок, радянська тактична доктрина виявилася досить справною. У протияпонських акціях Жуков був першим командиром червоної армії, який застосував на полі бою механізовані й панцерні сили згідно із приписами, опрацьованими Тухачевським і його групою в 1936 році.

На цьому тлі виникли перші поважні незгоди між Сталіном і Жуковим. Радянський конструктор танків, Павлов, переконав Сталіна в тому, що на полі бою танк, як такий, не може мати належної ролі й повинен служити лише підтримкою піхоті. Жуков дивився на панцерну зброю інакше й виявив значну моральну відвагу тим, що кинув глибоко в запілля японських військ великі самотійно діючі формування танків. Коли взяти під увагу той факт, що військові чистки продовжувалися далі, то стає дивно як міг уціліти Жуков після примінення в боях тактики, що зовсім не погоджувалася з поглядами Сталіна.

Радянські перемоги на Далекому Сході пройшли для західних потуг непомітно, але незабаром інвазія Радянського Союзу на Фінляндію стала для західних спостерігачів предметом глибокого зацікавлення. Однак те, що вони побачили, не зробило на них імпресивного враження. Починаючи війну з Фінляндією, Радянський Союз висунув позірну причину — йому, мовляв, треба було забезпечити оборону Фінської затоки, через яку потенційно-

ний ворог міг загрожувати Ленінградові. Висунувши вимоги передання під його контроль певних обширів фінляндської території, Советський Союз сконцентрував у цьому районі чотири польові армії. Здавалося, що коли почнеться війна, їхньої ударної сили вистачить для того, аби зламати оборону фінляндських збройних сил упродовж кількох днів.

На цьому місці слід відмітити, що рельєф маленької Фінляндії є дуже придатний до оборони. Ця країна вкрита густими лісами й у тому часі мала лише кілька доріг, якими могли б проїжджати важкі військові вози. А довкола них було безліч озер, драговин й інших водоймищ. Використавши це, фінляндці розбудува-

Сов. постачання на фінському фронті.

ли впоперек Карельського перешийка оборонний пояс, названий лінією Маннергайма, на яку вони з певністю сподівалися головної атаки червоної армії. Проте, ця лінія не була оборонною лінією у класичному розумінні слова й не складалася із фортифікаційних споруд, здатних вести по ворогові перехресний вогонь. Вона являла собою оборонну смугу з багатьма надійними укріпленнями, пастками для танків і загороджувальни-

ми бар'єрами, яка простягалася від гирла ріки Вуоксі в Ладозькому озері до Балтійського моря, поблизу фортеці Корвісто.

Советська офензива почалася 30-го листопада 1939 року, при чому наступила одразу в чотирьох різних секторах советсько-фінляндського кордону. Сьома армія розвинула головну атаку в напрямі Вііпурі (Виборгу); восьма армія перейшла кордон на півночі від Ладозького озера, застосувавши цілу серію проломових наступів, щоб змусити фінляндців стягнути в цей обшир великі сили; дев'ята армія одержала завдання вийти на берег Ботнійської затоки, щоб розтягти Фінляндію навпіл і цим унеможливити ефективне постачання збройних сил фінляндців на півночі та ізолювати країну від еventуальної допомоги з боку Швеції; чотирнадцята армія на півночі Фінляндії заатакувала порт Печенгу й перекреслила можливість одержувати через нього будь-яке постачання. Так почалася найбільша операція,ведена збройними силами Советського Союзу від часу пережитих ним військових чисток.

Наприкінці грудня советські війська опинилися в катастрофічному положенні. Сьома армія, атакуюча лінію Маннергайма, була зупинена ще перед повним розвитком своїх наступальних акцій, і цієї лінії не проломила. Восьма армія вела затяжні бої вздовж усієї протяжності її фронту й до цього часу вже втратила дві дивізії і танкову бригаду. Дев'ята армія була розбита фінляндцями настільки, що 1-го січня 1940 року нараховувала тільки одну третину свого ефективного бойового складу й не була здатною до ведення дальших наступальних операцій та здобуття будь-якого з намічених об'єктів. І тільки чотирнадцята армія, оперуюча на півночі Фінляндії, діяла досить успішно.

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Перелякана цим фіяско, Верховна Військова Рада звернула всю свою увагу на воєнні дії у Фінляндії й наказала провести кардинальну реорганізацію зброй-

них сил. Новостворена тринадцята армія перейняла на себе сектор Карельського перешийка; восьма армія була перегрупована і включена до складу п'ятнадцятої армії; дев'ята й чотирнадцята армії

одержали великі поповнення в людях та озброєнні й цим самим набули повної бойової ефективності. В додатку до всього вищесказаного, створився ще один, північно-західний, фронт, яким командував тодішній командир корпусу, С. К. Тимошенко. Власне під його керівництвом 1-го лютого 1940 року червона армія розпочала велику офензиву на всіх фронтах, і через кілька тижнів фінляндські збройні сили скапітулювали.

Фінський протинаступ із підтримкою танків.

НОВІ ЗАРЯДЖЕННЯ

Реорганізація збройних сил Советського Союзу й видання нових заряджень були зроблені з метою уникнути поповнення зроблених попередньо помилок. Командуванню червоної армії у великій мірі сприяв той факт, що в його рядах все таки знайшлося кілька високих рангами старшин, компетентних у мілітарній ділянці. Видані ними нові накази виключали примінення масових атак, надаючи більше індивідуальної ініціативи сотенним і курінним командирам.

Згідно з новими зарядженнями, перед кожною великою атакою мусіла вестися інтенсивна артилерійська підготовка, а гарматний обстріл мав координуватися з наступальними операціями впродовж їх тривання. Якщо серйозна загроза для атакуючих формацій не була ліквідована вогнем артилерії, у вирішальному наступі заборонялося вживати піхотні части-

Немає ніякого сумніву в тому, що слабкість червоної армії була безпосереднім вислідом військових чисток. Вистачить сказати, що й саме планування, й проведення грудневої атаки на лінію Маннергайма робилися не по-фаховому, так наче їх реалізували недосвідчені напіввишколені старшини. Із дванадцяти дивізій, призначених для цієї цілі, згадану оборонну лінію штурмувало тільки чотири. Коли ж цей штурм почався, дивізійні резерви не знаходилися у призначених для них місцях; танки ввійшли в акцію ще перед тим, як для них прочистили шлях й усунули пастки та перешкоди, тому були знищені вогнем фінляндської артилерії, а масові фронтові атаки практикувалися одна по другій, не зважаючи на те, що така тактика не давала абсолютно ніяких ефективних наслідків.

Але, здається, найгірше представлялася справа з постачанням, бо хоч його шляхи були цілковито забезпечені від атак противника, в багатьох великих зударах вояки червоної армії терпіли на достачу амуніції.

Спеціально суворій забороні підлягало вживання в боях новоприбулих, напіввишколених відділів. Не дозволялося оперувати танковим з'єднанням там, де різномірні загороджувальні середники не були усунені, — танки могли діяти лише в тих обширах, в яких така дія була для них сприятливо обумовлена.

В часі коли Верховна Військова Рада видавала нові директиви, привид «вчищеного» Тухачевського напевно був між її членами. Аджеж усе те, що вона застосувала в советсько-фінляндській війні, — кожна думка, кожний принцип і кожна ідея, — все те багато років перед тим було опрацьоване Тухачевським і знайшло своє завершення у випущених ним 1936 року правилах польової служби. Правда, Советський Союз виграв цю війну, але немає абсолютно нічого надзвичайного в тому, що «слон» переміг «муху».

Не диво, отже, що ні Гітлер, ані верховне командування збройних сил Німеччини не подивилися на советсько-фінляндську війну серйозно. Наприкінці 1937 року вони прийшли до того самого висновку, що й японці, — мовляв, червона армія не має здатності до ведення екстенсивних воєнних операцій. Перебіг фінляндської кампанії був промовистим підтвердженням такого висновку, й тому Гітлер, базуючись на ньому, доручив

своєму генеральному штабові опрацювати плян «військової гри» з ССРСР та поінформувати його про шанси III НРайху на швидку перемогу. Цей плян був розроблений і представлений Гітлерові на затвердження 18-го грудня 1940 року з передбаченням, що збройні сили Советського Союзу перестануть існувати, як ефективно діючі, впродовж чотирьох місяців. Так виникли первні до славнозвісної операції «Барбаросса».

Майор Юрій ТИС-КРОХМАЛЮК

НА ЗАКРУТІ ПОДІЙ

(До 30-ліття I Української Дивізії УНА)

Цей мій наголовок, можливо, найкраще характеризує політичний стан у світі, в якому ми знаходимося та який ставить і до нас поважні вимоги. На заході ЗСА вирішили рятувати дипломатичними діями світовий мир, тому власне мали місце подорожі президента Ніксона до обидвох великих комуністичних держав, при чому, відвідуючи Москву, він вступив по дорозі до Києва й Варшави.

Як у багатьох інших чинностях світової дипломатії, коментарі, які стосуються цих двох коротких відвідин, є протилежні. Одні пишуть, що Ніксон хотів подкреслити важливість обидвох націй — української й польської, подібно як і румунської під час його поїздки до Румунії перед кількома роками. Інші висловлюють думку, що ці візити мали на меті ствердити приналежність Києва й Варшави до сфери советських впливів. Українська преса, підтвердивши ті чи інші вислови президента Ніксона, назагал здержалася від коментарів, бо, здається, ніхто з наших журналістів не бажав публікувати своїх думок, не маючи до цього відповідних даних.

Нині покищо тільки трохи прояснилося світове політичне положення, й чимраз менше говориться про можливість не так союзу, як стислішої співпраці Ва-

шінгтону з Москвою. Теоретики твердять, що союз двох суперпотуг, із яких одна відкрито стримить до опанування цілого світу й повного знищення капіталістичних держав, не є тривкою системою. В такому випадку і друга, силою дійсності, мусить обороняти цілий світ також і тим самим стати його лідером, якого повинні респектувати і слухати менші нації.

На таку можливість, для нас, зрештою, трагічну, сьогодні, здається, виглядів іще немає. Москва висловилася ясно, що її співпраця з Вашингтоном має на меті лише економічні виміни, але в загальному Советський Союз удержуватиме свою лінію проти капіталізму надалі. Теж приходить брати під увагу дві інші існуючі потуги — Японію й комуністичний Китай, а на овиді виростає майбутня п'ята потуга — об'єднана Європа. Все це дуже ускладнює питання: хто з ким і проти кого; кого можна купити, а кого продати?

Коли президент Ніксон забезпечить, як здається, світовий мир на кілька років (замирення у В'єтнамі деяка преса ідентифікує зі світовим миром), то що буде завтра? Міраж миру для генерацій? Було б ніяково, якби думаюча частина нашої суспільности підпала під впливи такої пропаганди.

Бо як же представляється дійсність з іншого кута бачення? Британський прем'єр-міністр Едвард Гіт під час свого побуту у Вашингтоні на початку лютого ц. р. висловився («Вол Стріт Джернел» із 5-го лютого), що у випадку, коли б американці відтягнули свої війська з Європи (які в суті речі тільки символізують намір обороняти європейський континент), тоді не лише Велика Британія, але й інші держави Європи були б змушені піти на поступливі переговори з Москвою. Коли ж один із журналістів запитав Е. Гіта, чи Москва справді є такою сильною, що може загрожувати Європі, він відповів: »У тій справі я не маю ніяких сумнівів!«

У біжучому році ЗСА збільшили по-важно мілітарний бюджет, призначений у першій мірі для покращання якості зброї взагалі, а нуклеарної зокрема. Договір Ніксона із Брежнєвим не допускає збільшення кількості атомних ракет, але не говорить нічого про їх поліпшення і прецизність. Усі інші держави світу, навіть найменші африканські та азійські, збільшують продукцію зброї чи закуповують її у ЗСА, а комуністичні — в СРСР. Продаються наймодерніші реактивні літаки, різноманітні ракети, гармати, танки, опанцерені бойові вози. В останніх місяцях зброєвий продаж збільшився неймовірно. В минулому році ЗСА продали зброї на суму 2,8 більйона доларів, а Советський Союз доставив зброю арабським країнам, своїм сателітам і В'єтнамів на загальну вартість 2,2 більйона доларів.

Ці офіційні чи припускаемі цифри ще не дають повної картини, тому не дивно читати на сторінках журналу »Ньюс енд Ворлд Ріпорт« іронічний вислів про те, що всі говорять про мир упродовж генераций, але зброяться, наче б уже загрожувала нова світова війна. Подібного роду вістки (а їх є й більше) походять із спеціалізованих журналів, бо поточна преса про ці справи не згадує або говорить про них тільки поміж стрічками.

Мимоволі виникає безліч питань. Чи справді ми є свідками оточування мос-

ковської імперії в Азії союзом Японії, Китаю і ЗСА? Що станеться тоді, коли через декілька років до них приєднається ще й з'єдинена, з уніфікованою зброєю, Європа? Якщо враховувати протидію Москви (бож вона напевно не приглядатиметься безтурботно такому мілітарному оточуванню), то до чого може дійти? Й чи згаданий союз буде тривалий та як довго? Все це питання невідомі, й нині годі передбачити, що з того всього вийде. Проте власне сьогодні треба працювати над тим, яке повинно бути ставлення українців до світових подій, накреслювати наші завдання в часі створення сприятливих умов, добре враховувати всі наші можливості й застановлятися над тією допомогою, яку ми, емігранти, зможемо дати нашій Батьківщині.

Піднаголовок моєї статті звучить »До 30-ліття І УД УНА«, тому хочу коротко зупинитися на подіях із-перед тридцяти років і розглянути ставлення українських відповідальних громадян до тогочасної ситуації. Роблю це тому, що впродовж століть у нашій історії було багато сприятливих моментів, але ми їх не використали, й це стало причиною наших історичних невдач, нашої бездержавності й нашого сьогоднішнього колоніального положення. Один з американських істориків слушно назвав нашу історію »історією невикористаних можливостей«.

У 1943 році програна Німеччиною війна була наглядним фактом. Надана З'єднаними Стейтами Америки советському союзникові допомога довела до заломання німецького фронту на сході, а більшість українських земель опинилася поновно під московською окупацією. На півдні німці втратили Північну Африку, Італія була поважно загрожена, а на заході росла загроза десанту альєантських армій у Франції. У зв'язку з постійним бомбардуванням німецької території повітряними силами західних альєантів, німці втрачали можливість продукції зброї, амуніції та палива.

На західних українських землях оперувала Українська Повстанська Армія й

силою обставин діяла проти советських партизанів у лісах Полісся та Волині, а одночасно з цим зводила бої з німецькими поліційними формаціями, призначеними для знищення українського збройного підпілля. ОУН перебрала на себе важкі завдання зв'язку підпільними лініями, справу логістики для збройних відділів тощо.

Вже від початку вибуху німецько-советської війни в 1941 році колишні військовики з наших Визвольних Змагань і старшини, вишколені в польській армії, робили старання організувати з'єднання українського війська для боротьби проти Москви. Німці поставилися до цієї справи негативно, бо, мовляв, українці для свого «визволення» мусіли тільки працювати, а мілітарна сторінка мала належати виключно німецьким збройним силам.

Плани Гітлера на майбутнє взагалі, а для України зокрема, були нам уже відомі не тільки з його книжки «Майн Кампф», — про них ясно говорив терор, який завели німці на українських землях, жорстокий колоніальний визиск і масові вбивства українських патріотів. Що ж торкається політики Москви в Україні, то вона не потребує пояснень. Її визначають такі ж самі вбивства, заслання до концентраційних таборів, винищення інтелігенції як провідної верстви народу, організації штучних голодів тощо.

Перед лицем катастрофи, яка зближалася, німці почали притягати до вермахтівських з'єднань, як допоміжну службу, тисячі молодих українців, а згодом включали їх і до бойових формацій. Крім того, почалося творення окремих національних частин і скеровування їх у більших чи менших одиницях до «Ваффен СС».

Тут не місце пояснювати різницю між німецькими есесівцями й «Ваффен СС», бо на це треба було б окремої праці. Проте, подібність назви мала прикрити наслідки для тих вояків, які потрапили в полон до західних альянтів. Нова влада не мала ніякого поняття про цю справу, як також посідала дуже примітивні відомості про Східню Європу. Й після війни, коли вояки І УД УНА були в англійському полоні, а відповідні чинники переможців ганяли

по цілій Європі в пошуках за колаборантами, серед нашої еміграції появилися всякого роду анальфабети й політичні спекулянти, які з різних причин ставилися скрайне вороже й до вояків І УД, і до УПА.

Демагогія тих людей доходила до того, що вони заперечували існування УПА взагалі; лише поява упівських рейдуючих відділів на заході присмирила їх, та й то не цілком. Анальфабетизм тих людей, які не тільки не читають джерел і публікацій ССРСР та Польщі, але навіть про них не чули, ще нині догоряє серед деякої категорії цього роду «політичної» еміграції.

Коли німці звернулися до нас із пропозицією створення Української Дивізії, проф. В. Кубійович скликав провідних колишніх старшин Визвольних Змагань на нараду в цій справі. Всі аргументи «за» і «проти» були докладно проаналізовані, в тому й небезпека ангажування «по стороні» німців та користі з початків творення української армії. Противники І УД й УПА складалися переважно з людей, якими керували особисті мотиви, тому ми їх лишимо на боці. Згадаємо принагідно, що ОУН під проводом Степана Бандери також була проти творення Дивізії, маючи на увазі головні практичні моменти, як, наприклад, вплив вояків УПА до Дивізії, або з уваги на зменшення людського матеріалу для упівських відділів.

Після переговорів обидвох сторін на різних щаблях, пропаганда проти І УД припинилася, й до дивізійного вишколу почали напливати зорганізованими групами нові добровільці, при чому ОУН враховувала вартість німецького вишколу для своїх членів та долю УД на майбутнє. В загальному, ніяких труднощів не було — вони створювалися хіба в тих випадках, коли УПА відкликала до себе вишколених старшин і вояків. Згодом і це припинилося з наказу генерала Романа Шухевича-Чупринки.

Які ж аргументи переважали при творенні Дивізії? Було ясно, що коли війна продовжуватиметься, то навіть після окупації всіх земель України Німеччина, схоче чи ні, буде примушена підсилити кількісний стан українських збройних

сил тими вояками, які досі перебували ще у вермахті. Сьогодні з відповідних джерел знаємо, що в рядах німецьких дивізій було майже півмільйона українців, набраних до німецької армії різними шляхами.

Військова Управа старалася також, із частинним успіхом, звільнити багатьох політичних в'язнів із концентраційних таборів і тюрем. Родини дивізійників мали змогу виїхати зорганізовано на захід й одержували нормальну грошову та харчову допомогу.

Врешті, серед непевних і непередбачених подій, І УД мала стати зав'язком української армії, беручи під увагу нашу хронічну неприготованість у минулих війнах, оту трагічну «історію невикористаних можливостей».

А трапитися могло всяке. Велика Британія, наприклад, пропонувала висадку своїх військ не у Франції, а на Балканському півострові, й на таку можливість розраховували не тільки українці, але й усі інші народи Східної Європи. Британський десант на Балканах означав загородження Москві походу на Європу і зменшення її впливів, а може і збереження цілого європейського континенту перед лицем великопростірної політики Москви. Такий плян Черчіла в дальшому міг викликати конфронтацію із Советським Союзом, але при цьому виграли нові можливості для поневолених народів.

Під час творення Української Дивізії ніхто не брав під увагу перемоги Німеччини, і власне тому аргумент, що Дивізію організували наші старшини тоді, коли німецька програма стала очевидним фактом, не має ніякого сенсу. Також і ті оправдання деяких молодих тоді людей, що, мовляв, «ми пішли б до Дивізії, але німці й так уже програють війну» — не речевий. Ніхто не робив ставки на Німеччину переможну, а, навпаки, на її розгром. Історія пішла іншим шляхом. Війну програли західні альянти через власну наївність і наслідки цього відчують по сьогоднішній день. «Ми зарізали не ту свиню» — сказав Черчіл.

Сьогодні також існує подібне питання: чи у випадку нової світової війни десятки тисяч молодих українців мають битися й гинути безіменно в рядах американської армії, чи краще створити з них українські дивізії? І друге питання: що робити з поважними силами полонених українців-вояків советської імперії — залишити їх, чи включити до створеної української армії? Є історичні приклади, коли ми мали труднощі з перекиненням українських полонених вояків царської армії з Австрії в Україну 1918 року. Тоді Австрія по відношенні до України мала якісь свої пляни, як і німці в 1943 році. Які пляни матиме Америка, — побачимо у слушний час, і тоді стане ясним питання: зможемо створити українську армію, чи ні? Пробою ставлення німців до майбутнього України був день 30-го червня 1941 року. Яка ж проба буде наступною й коли?

Після закінчення битви під Бородами, частина з'єднань І УД включилася в боротьбу Української Повстанської Армії, дивізійні старшини й вояки поповнили ряди підпільних упівських частин, стали командирами сотень і звели багато визначних боїв. Це ті, які не мали змоги вийти з оточення. А Дивізія після реорганізації переїхала на Словаччину, яку очистила від советських і домашніх партизанів. То були славні бої за Банську Бистрицю й інші словацькі місцевості. Пересунена далі на південь, вона постійно стояла з успіхом проти московських військ, і згодом одержала назву Першої Української Дивізії Української Національної Армії. У процесі творення була друга дивізія, але кінець яїни не дозволив довести її до повного кількісного стану.

Після років неволі й різної демагогії всяких повоєнних типів, справа участі І УД УНА покінчилася заявою президента Айзенгауера, що Дивізія боролася за свободу своєї нації, і колишні її вояки мають право переселитися до ЗСА.

Історія — великий учитель, і перед нами стоять рішення великої ваги, з яких у 30-ліття створення І УД УНА я вибрав тільки одне.

ПСИХОЛОГІЯ МАСИ

Психологія людини й маси від непам'ятних часів, про які, наприклад, згадує Святе Письмо Старого Завіту, й аж донині залишається все та сама. Споконвіку страх перед утратою життя чи навіть майна — фізичного або духового — несподівано викликає в масі людей паніку й, навпаки, — якась вища ідея може захопити масу так само несподівано і швидко, що за неї вона не вагається піти на муки або й віддати своє життя. Для підтвердження вищесказаного перегляньмо кілька прикладів із Святого Письма.

ДВОБІЙ ДАВИДА З ГОЛІЯТОМ

О описі із «Самуїла», книга І, гл. 17/45 розповідається, як навпроти себе стоять війська Ізраїля й філістрів. Велетень Голіят викликає до двобою когось із ізраїльтян, і проти нього, закутого в панцер, стає молодий Давид без ніякого опанцерення (бо у ньому не може рухатися і скинув його), тримаючи в руці лише катапульту й кілька камінчиків. Голіят починає із нього насміхатися, але Давид спокійно промовляє: «Ти йдеш на мене зі зброєю, а я на тебе в імені війська Божого».

Перебіг двобою знаний кожному — Давид убиває Голіята. Й хоч сили обидвох армій були однакові, а ізраїльської, може, навіть слабші, то вид велетня Голіята, забитого несподівано майже дитиною, як доказ того, що вона діяла при допомозі Бога, створив із війська філістрів панічну масу. Воно мало, як і кожне військо перед боєм, напружені нерви з огляду на небезпеку, проте логічної причини до страху не було. Але маса цього не розуміє, на неї діє тільки враження. Отож кожний із філістрів, дивлячись на непорушного Голіята, напевно подумав: «Коли забитий цей велетень, то що може ждати мене — бідного, пересічного воїна!...»

Приклад першого вояка, який починає втікати з поля бою, є дуже заразливий і так швидко опановує всю армію, що вона, досі хоробра й відважна, перетворюється в панічну масу, за кілька хвилин стає безвладною чередою овець, яка втікає перед вовком. Отож психологію маси можна чудово пізнати на цьому прикладі з-перед тисяч років. Перед боєм кожний вояк червувється, а непевність у висліді битви й бажання залишитися живим створюють у ньому щось на зразок вибухового матеріалу. Вистачить маленької іскри, щоб його запалити до вибуху героїчного наступу або панічної втечі. У згаданому прикладі ізраїльське військо вже не чекало наказів, і ніхто не потребував заохочувати пригноблених перед хвилиною вояків до бою. Вони кинулися спонтанно вперед і побили втікаючих філістрів.

ВІЙНА ІЗРАЇЛЬТЯН ІЗ МЕДЕЯМИ

Щось подібне до попереднього сталося під час війни ізраїльтян із медеями, коли жидівська красуня Юдита в підступний спосіб замордувала головного медейського командира Голофернеса. Святе Письмо говорить, що моральна сила ізраїльтян була дуже погана, й вони, зголоджені, вже мали намір піддатися ворогові, який переважав їх і фізично, й морально.

Відомо, що кожного командира можна заступити іншим і вести бій далі, але в даному випадку сталося щось таке, чого ніхто з медеїв навіть у думці не міг сподіватися: їхнього командира перед самою битвою замордувала жінка, до того ще й дуже побожна, яка щодня молилася довго-довго... Цей факт подіяв на медеїв пригноблююче й деморалізуюче, він так швидко та заразливо зростав у переборщуванні небезпеки від Ізраїля, що з доброго медейського війська зробив панічну отару. Адже маса нездатна роздумувати чи застановлятися над тактичною можливістю бою, вона бачить лише небезпеку, а уява й фантазія роздмухують її до неймовірно великих розмірів, створюють паніку.

Зовсім протилежне діялося по стороні ізраїльтян. Вид голови замордованого ворожого командира (й то лише одного!) — це логічно не змінило б сили медейських військ — подіяв на жидів гіпнотизуюче. Уява перетворила згаданий факт у те, чого їм бажалося б, створила віру у власні сили. Ізраїльське військо кинулося на медеїв, примусило їх до втечі, а потім розгромило.

БИТВА ПІД ВАТЕРЛЬОО

Дуже цікаву студію про психологію маси дає битва під Ватерльоо, яка властиво «викінчила» німб непереможного досі Наполеона. В ній сили противників переважали наполеонівські війська, й вислід битви мала вирішити важка кавалерія Нея, звана в тих часах неподоланою гвардією Наполесна. Не будемо входити в деталі цієї битви й полемізувати над тим, чи добре було кидати її в середину поля битви, де вона понесла неймовірно великі втрати. Ней бився сам як герой, під ним впало четверо коней, ще й до того зламалася шабля, але все було даремним. Ця гвардія, яка перед тим не програла ані одного бою, мусіла відступати.

Це була дуже завзята і кривава битва, бо на полі бою обидві сторони залишили від 40 до 50 тисяч трупів, але крик «Ля гарде рекуле!» («Гвардія у відвороті!») викликав у формації французької армії таку страшну паніку, якої ще міг стримати ніхто, бо ні Наполеон, ні його досвідчені командири, ані старі, загартовані в боях вояки не були у стані опанувати психологію маси, й вона захопила їх із собою як повільно рвучкої гірської ріки...

Психологію маси можна студіювати всюди, не диво, що перший теоретик дотичної галузі приклади ми знаходимо таки під час боїв, тому не диво, що перший теоретик дотичної галузі Густав де Бонн, хоч брав участь у франко-пруській війні 1870 року як лікар, мав змогу добре приглянутися до воєнних подій і у своїй праці «Психологія маси» подає багато яскравих прикладів із фронтових боїв.

НЕГАТИВНА Й ПОЗИТИВНА ДІЯ

Під час московсько-японської війни російська військово-морська флотія пересувалася з Балтійського моря до Японії. І власне тоді, коли вона плівла каналом Ля-Манш, оминаючи берег Великої Британії, який нездара-обсерватор, побачивши поблизу велике число суден, зарепетував несамоовито: «Японці!». Ніхто не перевіряв того, чи це можливе, щоб японська військово-морська флотія була в тому часі на віддалі понад десять тисяч кілометрів від Японії, тобто біля великобританських берегів, і корабельні гармати відкрили вогонь по бідних, які в чому неповинних рибальських човнах.

А ось приклад позитивної дії. В 1919 році українсько-польський фронт пролягав біля Рави Руської (на північ від Львова). Й от на наші Різдвяні Свята поляки несподівано прорвалися з-під Рави Руської аж до Жовкви, й уже хтось подав вістку, що вона ними оточена. Настрій нашого війська був дуже поганий, і все говорило про неминучість паніки.

Раптом над'їхав на кснй якийсь старшина і крикнув, що до Жовкви вже під'їжджає наша кіннота в числі десяти тисяч шабел. Знову ж таки ніхто не заставовився над тим, чи на цілому фронті ми мали стільки кінноти, але магічні слова «десять тисяч», до того ще й козаків, оживили спомини про Тараса Вульбу й подвиги славного Запорізького війська... Годі описати дію розбудженої уяви молодих вояків. І хоч на тому відтинку фронту ніколи не з'являлося більше сотні українських кіннотників, згадана вістка настільки підбадьорила наших у Жовкві, що вони поновно відкинули поляків аж під Раву Руську. Ніхто нікого не питав про те, звідки взялися ті козаки, але уява маси виконала своє завдання.

«ЧОРТКІВСЬКА ОФЕНЗИВА»

Це другий приклад позитивної дії. Настрій нашого війська, яке у відступі з-під Рави Руської і Сокаля опинилося аж під Чортковом, був незвичайно пригноблений. У додатку до цього пронеслися чулки, що большевики підходять до Галичини зі сходу. Вже чути було відлуння артилерійських салв. Усі настільки втратили надію на поворот до давніх позицій, що висаджували за собою залізничні мости і стинали край шляхів телеграфічні стовпи.

Несподіваний наказ Головної Команди розпочати офензиву перемінив пригноблених вояків у героїв. І не лише їх, бо в білий день прибіг із Чорткова хлопець із відомостями про положення польських військ. Кінні артилерійські батареї виїхали чвалом перед нашу піхоту й почали шалений обстріл позицій поляків, а наступ розвинувся так швидко, що кухні не

встигали довозити харчування. Вояки, які мали в набійницях по кілька набоїв (отже, на кілька хвилин бою), стали справжніми героями, всім не розпитували про можливості виграшу, а йшли вперед.

ЦІЛЬНИЙ ПОСТРІЛ

В тому ж 1919 році, під час офензиви на Київ, один наш курінь з артилерійською батареєю маршував полями на північ від Вінниці. Праворуч розлягався ліс, але до нього розвідка не була вислана, бо звіддалі понад кілометр він не являв собою великої загрози. Раптом із цього лісу виринув ескадрон большевицької кавалерії, котрийсь із вояків кинувся вліво від дороги (в чисте поле!!!), в тому ж напрямі завернув увесь курінь, а за ним послідували й гармати. Ще момент, і була б виникла паніка, й тоді большевики вирубували б усіх.

Але тут несподівано один із вояків приляг біля так званої «піхотної гарматки» й дав цільний постріл у сторсню атакуючої кінноти. Без ніякої команди, наче на його сигнал, усі вояки вернулися до шляху, залягли біля нього й відчили по большевиках вогонь, а гармати застріпали їх картечню. Ворог поніс жахливі втрати, але гнав у наступ далі, й уже було видно, як виблискували в повітрі шаблі вершників. Та нагло, завдяки понесеним утратам, серед большевиків постала пакіка, й всім завернули.

Атака кавалерійського ескадрону на піхотний курінь, підтримуваний артилерією, — це справжнє безглуздо. Але большевицький командир, мабуть, розраховував на те, що вже мало статися, — на паніку. Тоді він із певністю був би паном поля бою. А сталося зовсім протилежне, діяла не застанова куреня, а уява, постріл одного вояка, до того ще й цільний. Ця сама уява перетворила попередній страх у почуття обов'язку й певність перемоги.

»10 ХВИЛИН МУШТРИ!»

Цікавий приклад позитивної дії на психологію маси дає нам польсько-большевицька війна 1920 року. Червона армія підходила вже аж під Варшаву, на південний схід від якої знаходився вишкільний військовий центр Рембертів. Поблизу височіла гора, з якої можна було бачити столицю, й поляки одержали наказ утримати цей відтинок за всяку ціну. Команда оборони Варшави кинула на цю гору чи не останній резервний батальйон, і тільки вояки дісталися на її вершок, як побачили в далечині лави наступаючих большевиків. Серед батальйону вже мала початися паніка, й тоді молодий поручник дав дуже голосний наказ: «10 хвилин муштри!»

Ніхто не перевіряв чи було аж 10 хвилин того впоряду, однак згаданий наказ у такій грізній хвилині поділяв на уяву вояків гіпнотизуюче. Кожний із них подумав, що мусить бути не дуже зле, коли можна дозволити собі на муштру. А опісля впали накази зайняти позиції і відкрити по наступаючому ворогові вогонь, у висліді чого фронтовий відтинок був утриманий. Як бачимо, несподіванка й уява поділяли додатньо на молодих, іще не загартованих у боях вояків.

З НОЖЕМ ПРОТИ КУРЕНЯ

Під час нічного відступу мій курінь маршував уже досить довго, і всі були дуже втомлені. Провіряючи його ар'єргард, я зненацька почув крики й пігнав конем до того місця, де зчинилася метушня. Побачив звичайного селянина, який просив рятунку, а довкола нього моїх вояків, готових поколотити його багнетами.

Почав розглядати справу. Виявилось, що цей селянин, уздрівши маршуючих утомлених вояків, із милосердя виніс боханець хліба, краєв його великим кухонним ножом і давав по шматкові переходячим. Нарешті в його руках залишився тільки ніж. Черговий вояк, порівнявшись із селянином, не зрозумів, чому він тримає цей ніж, а поскільки був перевтомлений, уявив у цьому дядькові ворога, який із ножом хоче кинутися на курінь війська (600 людей!!!), і крикнув: «Бийте його, він із ножом проти нас!». Коли б я прибув запізно, то селянин із певністю впав би жертвою психології маси, яка, будучи втомленою і злою на ворога, створила собі такого з добродія, що ніс їй поміч.

СУД НАД ПРЕЗИДЕНТОМ

Незвичайно цікаво описав дію психології маси Максиміліян Якте, автор книжки «Вірюмте Штрафпроцессе Америка II». Після закінчення громадянської війни президент Америки Лінколн не хотів мститися на бунтівничих країнах і дуже лагідним способом намагався привести їх до цілковитого спокою. Це викликало обурення в парламенті, яке поволі зростало й закінчилося тим, що в 1867 році у стінах парламенту почалася дія маси. Дійшло до того, що деякі парламентаристи відкрито називали президента злочинцем, а в 1868 році його було поставлено перед судом.

Під час процесу проти Лінколна діяла жаклива пропаганда, щоб вплинути на суддів. Маса сфанатизованих людей бачила у президенті, якого сама колись вибрала, злочинця лише тому, що він мав намір пацифікувати всі країни не мечем, а лагідністю. Процес виглядав наче битва роздратованих громадян зі своїм найвищим зверхником, і все через те, що цю масу розлютила пропаганда преси і слова в парламенті. Маса не мала ніяких логічних підстав, і це видно з того, що президент процес виграв. Але вона не роздумувала ні над чим, керувалася лише своїми почуваннями й хотіла пімсти над побореними країнами в часі громадянської війни, чого не сталося.

ПРИКМЕТИ МАСИ

Масу, як таку, завжди творить щось спільне, наприклад, страх перед чимсь (на війні перед смертю, на залізничній станції перед браком місця в потязі тощо). Додатню масу (наприклад, перших християн) створює якась вища, шляхетна ідея. Тоді зникає різниця віку, соціального походження й особовости, постає якесь наче нове тіло, ніби наелектризована матерія, на яку вистачить кинути лише одну іскру, щоб викликати експлозію.

Маса не завжди мусить бути зібрана в одному місці — вона може розсіюватися по цілій країні: виборці перед виборами або партизани по хатах своїх сіл. Однак, найкращий приклад маси дає таки військо. У ньому є люди більш-менш того самого віку, тієї ж національності, з таким самим вишколом і т. д., й усі вони мають подібні пристрасті та почування. Але позем пересічної людини в масі завжди знижується, й коли п'ятеро людей різної інтелігенції мали б пересічний позем три, то в масі він буде два або й один.

У ній чомусь зменшується й інтелігенція, й характер. Причиною цього явища є те, що в масі зникає почуття відповідальності, а дія, навіть злочинна, ділиться на велике число людей. Будучи в масі, той, хто не заб'є крілика або не заріже курки, без почуття страху й вагася, часом навіть у жорстокий спосіб, убиває людину.

Почування маси та її моральність часом уподібнюються до почувань дітей або дикунів. Безкритична, нелогічна, перечувлена й подразнена чимнебудь маса буде милосердитися над пораненим автомашинною псом, а одночасно з цим мордуватиме водія. Отож у масі злочин може змінюватися на героїство й навпаки, а, як згадувалося попередньо, переборщені вісті часто переходять у фантазії до захопленої дії примітивних інстинктів. Дуже багато прикладів такого примітивізму дають нам революції, особливо французька й большевицька.

Ернст Юкер у своїй книжці «Ерлбетес Русс-ланд» на стор. 85 пише так: «Мордують нещадно, палять і мучать. Жорстока звіризна, яка є в людині і, хвалити Бога, переважно дримає, виходить на поверхню і вгризається глибоко, аж до серця. Треба встидатися за те, що ти є людиною. Без причини спалюють цілі села, цілковито вирізують населення, а полонених не лише вбивають — їх тортурують усякими вигаданими способами».

Подібним до попередніх реченням висловлюється він про психологію московської маси в описі боротьби за місця в потягах і тоді, коли згадує про безпритульних: «Це неможлива річ, щоб нарід після пароксизму*) цієї ненависті й цих мордів зміг колись знову стати таким, як був перед тим. Для кожної людської душі такі катастрофи мусять лишитися незабутніми. (Стор. 89).

Додатня дія на психологію маси подана дуже образно в описах чинів Жанни д'Арк, але, самозрозуміла річ, що ця маса може бути в більшій або меншій мірі податлива на всілякі дії. Все залежить від раси, релігії, національності тощо.

Цікавим є звіт Фуркроя, члена Конвенту**) за часів Французької революції, в якому він пише до Тайне: «Те, що по неділях французи відвідують церкви, свідчить за бажання французької маси вернутися до давніх звичаїв, і вже не на часі тепер протиставлятися тому змагові. Велика маса людей потребує релігії, культу й душпастирів...»

А Ернст Юкер у своїй книжці описує дію большевиків проти релігії так: «Спершу вини-

щували духовенство фізично й висміюванням, потім за допомогою плякатів, преси, книжок, фільмів, театральних вистав, музики, пластичного мистецтва й малюнків, а вкінці позбавили духові особи політичних прав. Існує контроль проповідей, і за найменше слово, до якого можуть причепитися, грозить концентраційний табір або і смерть. Спеціальна вища школа готує протирелігійних пропагандистів». (Стор. 247-248).

Опісля на стор. 249-й знаходимо слідуючі стрічки: «Можна знищити Церкву зовнішньо, але не можна знищити релігії. Протестує якраз молодь, і нагадуються часи перших християн».

АВТОРИТЕТ, СИЛА І ПРОВІДНИЦТВО

Великий вплив на масу має авторитет. Інколи він буває «згори», наприклад, коли ново-призначений командир прибуває до своєї частини в елегантному однострої, з орденами й т. п., але на масу краще впливає німб здібності, праця, відвага. Наприклад, під час відвороту з-під Рави Руської в 1919 році несподівано з'явився ворожий панцерний віз. Усі відступали, й раптом хорунжий Гарячий звернувся до командира нашої батареї за дозволом виїхати запряженою кіньми гарматою назустріч панцерному везові, щоб безпосереднім вогнем обстріляти його. З того часу авторитет згаданого хорунжого зріс удесятеро, й хоч він не мав старшинської ранги, зате користувався авторитетом високого старшини.

Великий авторитет у битві під Ватерлоо мали Веллінгтон і Ней, тож ним впливали на свої війська.

Маса тягнеться спостерігати силу. Коли люди побачили, що Христос арештований, а вороги Ним не знищені, то всі повтікали. Аж тоді, коли Він воскрес і показав свою силу, люди знову повірили у Нього й за Нього радо йшли на смерть.

Для опановання маси треба їй повторювати відповідні ідеї, прагнення, вимоги й бажання багато разів, бо стало повторювання діє на неї наче справжня гіпноза. У Старому Завіті стрічаємо дуже часті згадки про те, як Бог обіцяє ізраїльцям обітовану землю. Вони є в «Генезисі» — гл. 35/10, 46, 48/4, в «Екзодусі» — гл. 6/8, 13/5, 32/13, у «Левіті» — гл. 20/24. Крім цього, там дуже часто трапляються згадки про кари за гріхи, бо масу завжди треба тримати в послухові.

Видко ненадаремно Наполеон сказав: «Є лише одна поважна форма бесіди — це повторювання». Те саме бачимо з рекламою для маси. Витрачається величезна кількість грошей, часу й матеріалу на повторювання їй утертих фраз про досконалість даного товару чи моди, які в дійсності можуть виявитися безвартісними.

Всюди — у війську, в політиці й релігії — потрібний провідник. Те, як він здобуває собі

масу, найкраще бачимо під час відбування виборів, тому в демократичних державах Заходу кардинальною справою є пізнання психології маси.

Пригадаймо II-гу світову війну й повосінний час. Головнокомандувач УПА генерал Тарас Чупринка на протязі семи років перебував у бункерах і носив дуже скромний однострій, а його слухала маса воїнів УПА, йшла в бої на життя і смерть, не маючи відповідної одягу та зброї, терпеливо зносила голод, холод і всі невгоди повстанських буднів. Чому вона чисила так? Бо Головний Командир впливав на неї своїм авторитетом.

ВИСНОВКИ

Маса завжди податлива на вимоги проводу, якщо він підготує її до певної дії і створить пригожий для неї ґрунт. Так роблять сьогодні провідники партій при допомозі найрізноманітніших засобів — радіо, телевізії, преси, мистецтва, літератури, плякатів тощо. У країнах демократичного Заходу найбільше грошей на це видають комуністи, а їхні п'яті колони намагаються знищити перш за все молодь, щоб вона була індиферентною до всього й бездієвною.

Як же протидіяти шкідливим і руїницьким комуністичним впливам? Така протидія — це першочергове завдання української еміграції. Нас у вільному світі досить багато, тож ми мусимо оповідати чужинцям про наші ідеали, наші стремління, нашу визвольну боротьбу, давати їм наші відповідні книжки, перекладені на інші мови, відкривати перед ними правдиве лице комуно-большевицької Москви та виносити на денне світло поповнені нею злочини.

Хто з чужинців знає про Макуха? А добровільне самоспалення людини з любови до свого народу як протест супроти злочинних дій ворога — це ж велике героїство, й воно діє на уяву кожної людини та особливо на уяву маси.

Або знущання московських катів над Юрієм Шухевичем, сином легендарного Головнокомандувача УПА Тараса Чупринки! Це ж велика можливість дії на уяву першого-ліпшого індивідуума з чужинецької маси, але треба пояснити чужинцеві, що ця людина від чотирнадцятого року свого життя карається в советських в'язницях і концтаборах, бо свого часу її батько безмежно любив свою Батьківщину й боронив її з зброєю в руках, бо був славним українським воїном і революціонером.

Коли комуністичні п'яті колони в західних державах чинять усе, щоб з'єднати собі маси, то святий обов'язок нас, українців, завжди, всюди і всякими способами протидіяти їхнім підступним намаганням. Цих способів є дуже багато, а нагод на кожному кроці також доволі. Тож перші ми мусимо повсякчасно знаходити, а другі вміло використовувати, пам'ятаючи на кожному кроці про те, хто ми й чого хочемо.

*) Пароксизм — напад хвороби, яка приходить періодично, або раптовий душевний надпорив.

**) Конвент — за часів Великої французької революції (1792-1795) збори народніх представників, які, скасувавши королівську владу, заступили законодавчі збори.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1) «Мої спомини про недавнє минуле — 1914-1920» — Дмитро Дорошенко, Українське Видавництво, Мюнхен, 1969.

2) «Собор» — Олесь Гончар, Харків.

3) Святе Письмо обидвох Завітів.

4) «Українська армія в боротьбі за державність» — Лев Шанковський. Видавництво «Дніпрова Хвиля». Мюнхен, 1958.

5) "ERLEBTES RUßLAND" (16 Jahre öffentliche Arbeit in der Sowjetunion) von Ernst

Jusker. 4. durchgesehene Auflage. Verlag Paul Haupt Bern. In der Schweiz gedruckt, 1957.

6) "DIE SELBSTBEMEISTERUNG DURCH BEWUSSTE AUTOSUGESTION" — Coue E. Verlag Benno Schwabe Co. Basel, 1924.

7) "THEORIE UND PRAXIS DER ANTIAUTORETÄRENERZIEHUNG" — Neil A. S.

8) "PSYCHOLOGIE DER MASSEN" J Gustave Le Bon. Alfred Kröner Verlag, Stuttgart, 1961.

Titel der französischen Originalausgabe: "Psychologie des Foules".

9) "BERÜMTE STRAFFPROZESSE AMERIKA II" — Baximilian Jacta. Wilhelm Goldman Verlag, München, 1969.

10) "BEGABUNGSFORSCHUNG UND BILDUNGSFORDERUNG ALS GEGENWARTSAUFGABE" Unter Mitarbeit von: K. Heller, R. Baur, A. Gaus, H. R. Lückert u and. Herausgeben von Heinz-Rolf Lückert, 1969. Ernst Reinhard Verlag, München.

11) "Luny w Bieszczadach" — Jan Gerhard.

Пауль Карелл

МОБІЛЬНА ОБОРОНА

Останнім часом у Німецькій Федеральній Республіці розпочалася кампанія проти оборонної концепції Бундесвери. З'явилися твердження, що введення на озброєння західнонімецької армії бойових танків типу «Леопард» є за коштовне й, що більше, зайве. Говорилося також, що згаданий бойовий танк є класичним зразком офензивної зброї, яку так любили колишні ініціатори воєнної стратегії у війні проти Советського Союзу. В додатку до всього зазначалося, що правдиві оборонні концепції не потребують офензивних родів зброї і що потонне випosaження Бундесвери «Леопардами» чи танками взагалі робить сумнівною оборонну доктрину Бонну.

Бундесвера була організована з метою обороняти Німецьку Федеральну Республіку на її кордонах. Біла книга про її безпеку говорить, що гарантією цієї безпеки для населення НФР може бути тільки оборона, яка починається на кордонах, і власне тому ніякий федеральний уряд не відійде від принципу передової оборони.

ОБОРОННА ДОКТРИНА

Колишній шеф штабу армії, генерал Альберт Шнец, дав оборонній доктрині таке пояснення:

місія німецьких збройних сил заключається в тому, щоб оборонити Німецьку Федеральну Республіку від ворожої пенетрації.

Це є справді добре висловлена стратегічна концепція оборони. Необмежений оборонний характер Бундесвери являється не тільки доречним із мілітарної точки зору, але чаїть у собі внутрішню й зовнішню багатозначність. Оборонна доктрина є важливим елементом у політиці спокою. Ніхто не може підозрівати нас і думати про те, що ми хочемо будь-кого заатакувати.

В дальшому згадана біла книга підкреслює, що хоч збройні сили Німецької Федеральної Республіки мають здатність до ведення тактичних контратак, вони не можуть вести офензивних операцій на широку скалю, бо і її бойові формації, і постачальні відділи створені для оборони.

Оборонна доктрина лишається у стратегії контрольованої, послідовної і гнучкої відповіді. Отож генерал Шнец і каже, що фундаментальною ідеєю стратегії достатньої відповіді є зустріч будь-якої можливої агресії тільки такою силою, яка являється потрібною для контролю кризи.

Подібного роду твердження може служити для вилічювання всяких сумнівів про ролі й завдання Бундесвері. Однак, не зважаючи на це, знову і знову, велися дослідження, щоб мати переконання в тому, що ніхто — навіть якийсь генерал чи політик — не міг би нарушити присяги стримання від офензиві. Однією з найновіших контрибуцій у даній галузі була дискусія, яка продовжується й тепер, про бойові танки, введені на озброєння Бундесвері. З цієї дискусії виникло питання — чи будь-яка армія, будучи за своїм характером оборонною, потребує вивічання бойовими танками, які загально вважаються офензивною зброєю? З'явився аргумент, що бойові танки є класичною зброєю модерної агресії. Чому треба мати такого роду зброю, коли армія ставить перед собою суто оборонні завдання? Чи не краще зредукувати кількість бойових танків?

Така сугестія була зроблена на підставі того, що продукція бойових танків є коштовною, тому краще було б зосередитися на виробництві танкових винищувачів, які набагато дешевші. До цієї сугестії додавали слідуючі статистичні дані: теперішня західнонімецька армія має на своєму озброєнні 3.300 бойових танків, які більше надаються для офензивних операцій, чим для оборони, в тому 1.838 «Леопардів» (продукція кожного з них коштує 300.000 доларів) і 1.462 танки типу «Паттєн» американської продукції, які в 1975 році мають бути заступлені «Леопардами-II». Виробництво цього нового типу танку виноситиме 525.000 доларів.

Поруч із цим армія посідає тільки 1.086 винищувачів танків, які є ядром ефективних протитанкових операцій, а продукція кожного з них коштує лише 175.000-200.000 доларів. Експерти протитанкових акцій стали на становищі, що ця офензивно-дефензивна мішанина у відношенні 3:1 існує радше для задоволення престижу панцерних стратегів із років II-ої світової війни, що його вони потребували для гарантування безпеки країни.

Виникає нове питання — як же виглядає оборонна доктрина, й що є з економією? Коли б, замість цього, Бундесвер мав 3.000 танкових винищувачів, кожний із яких коштує 175.000 доларів, і тільки 1.000 бойових танків типу «Леопард», кошт будови якого виносить 525.000 доларів, це означало б, що вона заощадила б 700 мільйонів доларів, конечно потрібних боснському урядові для проведення відповідних реформ у його культурно-освітніх плянах.

Це виглядає досить імпресивно, але воно є помилкове під кожним оглядом. Перш за все сума 175.000 доларів є ціною з 1965 року, а ціна 525.000 доларів за продукцію «Леопарда-II» становить ціну 1972 року. Отже виготовлений у 1972 році винищувач танків заключав би в собі багато різних улпшень, але його продукція виносила б 230.000-260.000 доларів.

З'являється ще одне питання — що є офензива, а що оборона? Зброя або будь-яка зброе-

нева система сама по собі не може бути класифікована як офензивна чи оборонна. Лише структура великих формацій, їх число та розгортання фронту можуть свідчити про те, для чого вони створені — для атаки, чи оборони.

Покищо це найкраща відповідь. Держави, приналежні до Варшавського пакту, сконцентрували на кордонах Німецької Федеральної Республіки 13.500 бойових танків. Вони розльоквані у великих панцерних з'єднаннях і можуть заатакувати нас без помітного початкового розгортання фронту. З огляду на їхню кількісну перевагу, ці танкові армії здатні формувати сильні концентрації, прорвати наші оборонні системи, проникнути глибоко в наше запліля й викликати заломання оборонного фронту НАТО.

Проти таких концентрованих операцій немає ніяких протизаходів. Будь-яка оборона, навіть найглибше розбудована, не матиме ніякого ефекту, якою великою площею для вживання вогневої зброї і танкових винищувачів не була б. Лишається один вихід — увести до дії мобільні панцерні формації, які, контратакуючи під інтенсивним вогнем прикриттям, могли б вести акції проти танкових з'єднань ворога на любій частині нашої території, куди б вони не проникли.

Такі контратаки є вистачальними. Вони являються найголовнішим елементом оборонної битви проти ворожої панцерної зброї. Тільки бойовий танк, завдяки регулюванню свого вогню, денній і нічній оптичності, збалансованій комбінації вогневої сили, мобільності та стійкості, здатний витримати таку битву. Здатність бойового танка швидко змінювати напрям ведення вогню шляхом обертання вежі дає йому велику перевагу перед танковим винищувачем.

Оборона нашої території і захоплення втрачених обширів є неможливими без контратак, а такі контратаки не можна переводити без бойових танків. Існує лише одна альтернатива для контратаки бойових таків проти великих панцерних з'єднань ворога — масивне вжиття нуклеарної зброї. Але хіба не треба говорити про те, що детонації нуклеарних стрілен на нашій власній території є цілковито не до подумання, ані тим більше не до сприйняття.

Бойовий танк, уживаний як казематний віз, є набагато дорожчий від винищувача танків. Дешевший, спритний та акуратний у стрілянні танковий винищувач має таку ж ефективну в розумінні оборонної ролі здатність, як і танк, коли він може обстрілювати поздовжнім вогнем і діяти в терені, відповідному для оборони. Він являє собою чудовий вид зброї, тож власне тому в новій армійській структурі такі великі формації, призначені для оборонних цілей, як стрілецькі бригади й відділи внутрішньої охорони, будуть випосажені не бойовими танками, а танковими винищувачами.

Але було б небезпечною помилкою вважати, що такі одиниці, незалежно від числа посіда-

них ними винищувачів танків, могли б мати успіх у своїх акціях, коли б ворог розвивав наступ у рівнинних теренах, сприятних добрій мобільності. Статична оборона території перед великими панцерними частинами ворога вимагала б таких великих зусиль у персоналі, зброї та мілітарному виряді, які нашому народові важко навіть збагнути. Така оборона потребувала б безперервної оборонної лінії довжиною в 1.200 миль, глибоко розбудованої та уміцненої сильно укріпленими фортецями, й потягла б за собою настільки велику посвяту людського життя, яка пропорційно не дорівнювала б можливому успіхові.

Під теперішню пору немає показників того, щоб Захід або Схід фаворизував ужиття бойового танка як переслідувальної зброї. Це правда, що межі його ефективності стають усе більше й більше очевидними, принайменше в Центральній Європі. Збільшення густоти будівель, які обмежують внутрішню проглядність, рівнодійне зменшення бойових дистанцій, без уваги на існування далекобійних гармат, збільшення ефективності протитанкової зброї та багато інших міркувань викликають потребу

шукання нових технологічних варіантів і нової тактики для ведення панцерних битв.

Третій вимір, здається, дає необхідну розв'язку, бо можна було б для оборони використовувати важко озброєні панцерні вертольоти, але це відбувалося б еволюційним шляхом і не мало б у собі ніяких революційних первнів. У сьогоднішніх часах бойовий танк і надалі є центральним середником оборони й оборонних битв. Але оборонна стратегія є чимсь більшим від звичайної віри в чудесні якості типу битви або оборонної системи.

Згідно із твердженням генерала Шнеца, оборонна стратегія полягає в тому, щоб подолати мілітарну агресію без її непропорційної ескалації. Це одинокий вихід і такий самий єдиний шлях для уникнення ганебно-смертельного кінця великої війни — капітуляції або ядерної загрози. Ідеальних розв'язок немає, але слова Клязевеца, які вчать у всіх мілітарних академіях світу, і сьогодні правдиві: «Оборона є найміцнішою формою війни, якщо вона є щитом, зробленим із майстерно скерованих ударів». Такі удари нині здатні наносити тільки танкові формації.

ОСТАННІ ВОЯКИ II-ОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

19-го травня 1960 року шеф жандармерії Аганьї, столиці острова Гуам, Джесс Б. Кук отримав дивне повідомлення про те, що мешканці цього острова помітили незвичайну істоту, яка, побачивши їх, кинулася втікати. Дехто з тубільців давно вже бачив зарослого чоловіка в лахмітті, інші висували припущення, що то — невідомий звір, а може, навіть якесь лихо-вісне божество. Кук сприйняв усі ці повідомлення як витвір буйної фантазії. Але через два дні знову надійшло таке ж повідомлення, й один із тубільців навіть вистрелив у примару.

Тоді Кук наказав оглянути з вертолетів район ріки Толофото, протікаючої на відстані двадцяти кілометрів од Аганьї, а військовому відділові — «прочесати» праліси.

Завдання виявилось не легким. Вояки насилу продиралися крізь хащі, марно шукаючи якихось слідів або решток таборування. Раптом почувся крик, і тубілець, який ішов на чолі загону, підніс руку, подаючи знак зупинитися. На великій кокосовій пальмі він зауважив щось, схоже на силуету людини. Пальму негайно оточили вояки, а над нею почали кружляти вертольоти. Однак незгайомець і цього разу зник.

Трохи пізніше відділ вийшов на галявину, посеред якої стояв чоловік зі зв'язаними за спиною руками, спійманий тубільцями. Нещасний був у лахмітті, його очі дико й гарячо

ково блищали, а сам він бурмотів щось незрозуміле. Та один із вояків — «нісеї», тобто американець японського походження, переклав:

— Він кричить по-японському, щоб не стріляли. Він здається.

Здивовані вояки перезирнулися.

— Хто ви такі? — спитав офіцер.

— Бунзо Мінакава із 329-ої артилерійської сотні імператорської армії великої Японії, — переклав «нісеї».

Вояки опустили зброю, з подивом розглядаючи постать, більше схожу на примару, ніж на живу людину. Як могло статися, що через 15 років після закінчення війни цей японець не знав про поразку своєї країни?

— Це якийсь божевільний або спритний шахрай, — сказав старшина.

Такої ж думки був і Джесс Б. Кук, коли наступного дня перед ним з'явився вигорений і вимитий Бунзо Мінакава та розповів свою історію, додавши, що у джунглях переходується також його товариш. Двоє вояків у супроводі Мінакави швидко знайшли поблизу печери чоловіка, який, побачивши вертоліт, почав несамовито вимахувати шматком ганчірки. Він назвав себе Іто Масаші, сержантом третього піхотного полку.

Кук запитав по радіо Японію, повідомивши прізвища обидвох знайдених. Йому відповіли, що Мінакава загинув на острові Гуам, а Масаші застрелили на тому ж острові 30-го серпня

1944 року. В рідному селі Масаші відкрито пам'ятну таблицю на його честь.

Не виключаючи можливості, що він має справу зі злочинцями, які привласнили собі прізвища двох забитих японських військовиків, Кук вирішив допитати незнайомців.

Масаші почав говорити перший і розповів таку історію. Все почалося 21-го липня 1944 року, коли американці висадилися на Гуамі після сильного бомбардування острова з моря й повітря. Власне тоді японські вояки розділилися на невеличкі групи, щоб вести партизанську боротьбу.

Іто Масаші, разом із двома товаришами, сховався у пралісах. Відрізані від баз постачання, позбавлені їжі, води та амуніції, вони вирішили закопати зброю, лишивши при собі тільки гранати. Намагалися переконати один одного, що далекий відгомін гарматних салів звідцяє про швидку перемогу, але факти свідчили зовсім протилежне. Одного разу, лежачи в густих заростях, Масаші побачив американські танки й вояків. Пролежав так майже дві години, чекаючи, поки ворог відійде якомога далі, потім покликав товаришів. Йому відповіла тиша. Більше він їх не бачив.

Протягом усієї війни Масаші втокмачували в голову, що його життя належить імператорові, й він не має права здаватися в полон. Масаші й сам чув, що американці нещадно розправляються з полоненими, отже, треба було триматися.

Він увесь час ішов на південь, пам'ятаючи, що на берегах річки Токуї є чотири великі печери, які можуть стати надійним сховищем. Одного разу почув попереду тріск зламаних гілок та кроки. Як звичайно, сховався в гушавині й через просвіт між гілками побачив дві пари ніг. Обережно вийшов зі свого укриття й неподалік зауважив печери. Швидко підійшов до однієї з них і спитав:

— Японці?

У відповідь почувалася рідна мова.

За хвилину Масаші потиснув руки Мінакаві й Тукісабурі Мійараві — двом артилеристам, котрі теж блукали по джунглях. Це були перші місяці 1945 року.

Американці знали, що на острові переховується кілька десятків японців, але не переслідували їх, полишаючи це тубільцям.

Нові товариші Масаші привели його до табору, де мешкало восьмеро вояків. Вони були переконані, що рано чи пізно стануть жертвами тубільців. Тоді один із них запропонував, не чекаючи ганебної смерті, створити загін для нападу на американський обоз.

— Я волію чекати допомоги, — сказав Масаші.

Інші подивилися на нього співчутливо.

— Дурний, вона ніколи не надійде.

Але Масаші не дав себе переконати й, разом із двома товаришами, пішов до печери. Решта залишилася в таборі на березі річки. Вони більше не зустрічалися, хоч Масаші знав про їхню долю. Їх застрелили тубільці, й урятувався

лише один Унамуню, який приєднався до групи Масаші. Боячись непроханих гостей, вони залишили печери і стали табором під розложистими деревами. Гілля створювало надійне сховище, яке важко було помітити.

Однак голод ставав дедалі сильнішим, вони не мали одягу та найнеобхідніших речей. Із сховища було видно, як американська вантажна автомашина регулярно їздить кудись дорогою, а через півгодини повертається назад. Масаші дійшов до висновку, що поблизу повинен бути якийсь магазин.

Почали шукати його вночі і знайшли. Скоріше це було звалище різномірних бракованих матеріалів: ший, коробок, одягу й іще багатьох речей, потрібних для них.

— Ми врятовані, — захоплено повторював Масаші.

В кожному разі тепер мали шанс протриматися. Тепер можна було ходити на полювання, вибираючи дощові дні, — струмені тропічної зливи глушили звук пострілу, та й до звіра легше було нечутно підійти. Вони вже роздобули м'ясо, поставала лише проблема його зберігання. Потрібна була сіль. На щастя, за три кілометри від їхнього лігва лежав океан, який давав не лише сіль, а й відкривав можливість вибратися з острова.

Якось уночі, стоячи на березі, японці побачили вдалині миготливі вогники кораблів і дивилися на них, як заворожені. Почали міркувати над тим, щоб знайти якусь кинуту посудину... Орієнтуватися вирішили по сонцю й зірках, а харчуватися спійманою рибкою. Повірили в ту химеру, почали робити вудки, готувати запаси...

Скінчилося літо 1952 року, й у вересні над островом пронісся страшний тайфун. Вони сховалися на дні глибокої ями, куди долиняло ревіння океану, стогін вітру та тріск падаючих дерев. Мали надію, що тайфун прибіє до берега кораблі.

Тільки не трохи випогодилося, Масаші й Мінакава пішли подивитися на берег. Кожна подібна до корабля силоюета викликала в них надію, але то були лише пні дерев або перекинуті піроги (човни). Повернулися з похиленими головами. В цій пустелі не мали жодних шансів на порятунок, хіба що на острів колись висадиться японський десант.

Одного дня натрапили на листівки, скинуті з літака. На них був зображений МекАртур, який приймав капітуляцію Японії на покладі панцерника «Міссурі». Подивилися один на одного із жахом, однак через хвилину знизали плечима:

— Для жаргу трохи безглуздо, — сказав Мінакава. — Могли б вигадати щось краще.

Листівку подерли. Та через деякий час знайшли конверт із листом, де говорилося про поразку японців у війні. Лист закликав усіх вояків імператорської армії здаватися в полон. Американці обіцяли репатріацію. На цей раз Масаші завагався.

— А коли це правда?..

— Невже ти віриш нісенітницям? — відповіли товариші.

З кожним новим днем смерть оточувала їх усе сильніше й навіть здобула першу жертву. Тубільці вбили Мінакаву. Коли його знайшли, він лежав сниць біля шматка вареного м'яса. Уміно, який залишив Мінакаву й Масаші після гострої суперечки, повернувся з ознаками останньої стадії туберкульозу. Єдиними ліками в них був креозот, але Уміно попросив тільки пустити кров і сказав, що йому краще. А вранці він уже не дихав.

Бажаючи уникнути суперечок, які неминуче виникають під час довгого перебування разом, вони жили окремо й зустрічалися тільки за їжею. Часто вели довгі розмови-спогади, згадували давнє життя, родини тощо. Інколи хтось висловлював уголос думку, яка мучила обидвох: «У мене таке відчуття, ніби війна вже скінчилася». «Але я ніколи не повірю, щоб наша країна перемогла себе переможеною». «А коли Японія перемогла, то чому досі не повернула собі Гуам?.. Чому на острові перебувають американці?»

Одного разу стався випадок, який свідчив про те, що їх усе ще розшуковують. Вони сиділи під захистом свого імпровізованого намету в часі зливи, коли раптом почули незвичний галас. Масаші, ледве вийшов з намету, побачив озброєного тубільця. Він кинувся тікати, й майже тієї самої миті йому обпекло спину. Але Масаші все ще біг, поки стало сили. Незабаром його знайшов товариш. Рана була легка, й Мінакава вилизав покалічене місце, наче звір. Через п'ять днів рана загоїлася, а в міжчасі наближалось визволення.

Якось Мінакава погнався за курчам, що втекло із села. Масаші залишився десь позаду, бо був надто стомлений і слабкий. Але курча зникло безслідно. Тоді Мінакава вирішив добути хоч кокосовий горіх, виліз на дерево й навіть зірвав кілька плодів, та несподівано десь почувся людські голоси, а над головою — рокотання вертолету. Миттю зісковзнув із дерева, однак тікати було вже пізно. Наступного дня Масаші спіймали.

Перебуваючи у шпиталі в Аґані, японці не сумнівалися, що їм уже не довго жити, бо американці вбивають полонених. Однієї ночі намагалися втекти, та двері палати були замкнуті, а коли відчинили вікно, побачили, що знаходяться на п'ятому поверсі.

— Нічого не вдієш, — зітхнув Масаші. — Виходить судилося, щоб нас розстріляли.

Ця думка переслідувала їх навіть тоді, коли з Токіо прибула група журналістів, щоб узяти інтерв'ю в останніх вояків II-ої світової війни. Всі не повірили у своє врятування й пізніше, коли Масаші отримав листа від матері, бо вважали все це якоюсь жахливою комедією. Перелітаючи над океаном, чекали, що ось-ось їх викинуть із літака, й години лету тягнулися немилосердно довго. Коли ж в ілюмінаторі з'явилася земля, вирішили, що летять до ЗСА, а не до Японії.

Виснажені і змучені неспокоєм, вони не усвідомлювали дійсності, а їх психічний стан був украй напружений. Нарешті спалахнули вогні леговища в Тахікаві, де мав приземлитися літак, і, лише побачивши натовп людей та заплаканий обличчя матері і сестри, Масаші зрозумів, що сталося чудо: він урятувався.

Обидвох вояків ретельно оглянули лікарі і психологи. Вони встановили, що їхні пацієнти цілком здорові психічно й фізично. І все таки, коли Масаші читав пам'ятну таблицю на свою честь, він не міг позбутися відчуття, нібито вояк Іто Масаші загинув на острові Гуамі, а він сам хтось інший і починає цілковито нове життя.

Через декілька років і на тому ж самому острові, 24-го січня 1972 року, знайшли ще одного японця — сержанта Коїчі Йогої. На нього натрапили двоє рибалок, які ставили вночі сіті й помітили людську тіль. Людина кинулася на сніг, але була настільки виснажена, що вони справилися з нею, забрали додому й нагодували, а другого дня відвезли до лікарні.

Незабаром з'явилися японські журналісти та вояки Мінакава й Масаші, які воювали разом із Йогої. Вони кинулися один одному в обійми та почали ділитися спогадами.

Йогої перебував на острові Гуамі 28 років, тобто половину свого життя, бо тепер йому пішов 57-ий рік. Увесь цей час він жив у працях, живлячись овочами й тим, що могла дати річка. Його життя було старанно організоване. Колишній підмайстер кравця, користуючись ножицями та голками, зробленими із дроту, перетворив свою нору на справжню майстерню. Збирав кокосове листя, робив із нього нитки, прая, а потім ткая. На виготовлення одягу витрачав два роки, а крім одягу, шив також сандалі. Із бляшанок зробив посуд і каганець, вогонь до якого добував тертям. Щоб не забути мови, під час роботи співав. Виходив із нори тільки вночі, тому мав дуже бліде обличчя. Але лікарі вважають, що, крім анемії, він цілком-висто здоровий.

Повернення Йогої до Японії стало сенсацією, яка викликала не менше зацікавлення, ніж відкриття зимових Олімпійських Ігор у Саппоро. П'ять тисяч зустрічали літак на леговищі в Токіо. Коли ж представники преси запитали про його пляни на майбутнє, Йогої відповів, що хоче оселитися в монастирі, де віддаватиметься роздумам та згадуватиме загиблих товаришів.

Опісля Коїчі Йогої відвезли до лікарні. Там він відмовився читати газети й оглядати телевізійні програми, що трохи занепокоїло лікарів. Один із них вважає, що Йогої мусітиме перебувати в лікарні довгий час, бо, не зважаючи на добрий фізичний стан, постає проблема пристосування його до життя в сучасній Японії.

Все, досі сказане, торкалося острова Гуам. І раптом восени минулого року виринули на поверхню події, які мали місце на Філіппінських островах. Десь у половині жовтня невідомі особи біля місцевості Любанг, розташованої неда-

леко від Манілі, зустрілися з поліційною патрулею, яка контролювала околицю. До цього удару дійшло після їхньої спроби спалити одну з місцевих ферм, як також після крадіжки великої кількості рибу.

Місцева влада припускала, що цими особами були підпоручник японської армії Гіру Онода й вояк Кіншічі Козука, які від часу закінчення II-ої світової війни забили щонайменше тридцять осіб. У згаданій перестрілці один із них, правдоподібно Козука, був забитий, а другий утік у праліси.

У зв'язку з цим інцидентом, на Філіппінські острови прибула спеціальна комісія, очолена службовцем Японського Міністерства Суспільної Опіки, до складу якої входили Йошімі Такегучі — вищий старшина частини, в якій служив Онода, та Юачі Акатсу, котрий був разом із ним до 1950 року. Крім них, місія включала братів обидвох згаданих військовиків.

Як виявилось, Гіру Онода був посланий Танігучі до Любангу зі завданням лишитися там навіть після закінчення війни й виконувати партизансько-розвідувальні функції до часу одержання дальших інструкцій. Підпоручник Онода їх ніколи не дістав і до останнього часу лишився лояльним до наказів свого зверхника, тобто підпорядкувався зарядженню японського імператора ніколи не здатися в полон.

Згадана місія взяла зі собою кільканадцять тисяч друкованих Японським Червоним Хрестом листівок, повідомляючих фанатичного військовика, що війна вже давно скінчилася й що він може, а навіть повинен вийти зі свого сховища. Ці листівки були розкидані над джунглями, де Гіру Онода може перебувати. Інтенсивні пошуки за ним тривають.

Згідно з японськими статистичними даними на островах Тихого океану дотепер знаходяться ще кілька тисяч вояків «утраченої армії».

ЖІНКИ В ОБЛАДУНКАХ ВОЇНІВ

Через віки дійшли до нас твори великих скульпторів стародавніх часів — Фідія, Поліклета й Лісіппа, — на яких зображені жінки в обладунках воїнів, або, як їх називали амазонки, та драматичні сцени битв, у яких вони брали участь.

Амазонки, за старогрецькими легендами, — це воїничі жінки, які жили на берегах Чорного й Озівського морів і ходили походами на сусідні країни. Одна з цих легенд каже, що вони облягали навіть Атени. Назва амазонок походить від грецького слова «мазос» — пипка, а — частка заперечення. Древні легенди оповідають, що амазонки для зручності стріляння з лука випалювали собі праву грудну залозу. Правда, деякі дослідники твердять, що слово це староіранського походження і спочатку воно звучало як «амазен», що означає «всі жінки».

У V-IV століттях до народження Христа на берегах ріки Танаїс (Дін) почали з'являтися племена кочівників, жінки яких могли змагатися з чоловіками в силі й хоробрості. Суворі закони панували в цих племенах. У ранньому дитинстві, під звуки бубна та магічних танців і заклинань, при яскравому світлі багат, жерці припалювали розпеченим залізом груди дівчаток, що згодом збільшувало силу правої руки, й дівчата чудово володіли важким списом та стріляли з лука.

Це були сарматські племена, які в сиву давнину жили на півдні України. Стародавні греки-колоністи, котрі прийшли сюди в пошуках корисних копалин і рабів, а також для зміц-

нення торговельних зв'язків із населенням, помітили, що жінки сарматських племен мають схожі риси з легендарними амазонками Малої Азії. Популярність сарматських амазонок була настільки великою, що греки, засновуючи міста-поліси в Північному Причорномор'ї, переносили сюди «амазонські» назви з Малої Азії.

Оповіді романтикою й казковістю, передаються з покоління в покоління легенди про жіночок-воїнів, які жили в давні часи в безкраїх степах північної Таврії, та про їхню хоробрість і відвагу. Стародавній грецький філософ Гіппократ твердив, що амазонка не мала права вийти заміж доти, доки не вб'є трьох воїнів.

Інший древньогрецький історик Геродот (V століття до народження Христа) про жіночок-воїнів розповідав так: «Коли елліни (стародавні греки) вступили в боротьбу з амазонками й перемогли їх, то, відпливаючи назад, взяли зі собою на трьох човнах амазонок. Останні у відкритому морі напали на чоловіків і порубали їх. Але вони не знали судноплавства й не вміли керувати вітрилами, тож за вітром їх прибило до скель на Меотійському озері (Озівське море, очевидно, недалеко від сьогодишнього міста Бердянська). Зійшовши тут із човнів, амазонки відправилися на спорожнілу місцевість, зустріли кінський табун, захопили його, сіли на коней і почали грабувати володіння скитів. Кровопроливні війни, кінець-кінцем, привели до зближення молодих дівчат із скитськими юнаками, які, залишивши рідне плем'я, пішли разом з амазонками за ріку Танаїс».

Геродот пов'язав свою поетичну розповідь із

східнім узбережжям Криму. Власне тут жіночі гробниці зі зброєю, де, разом із прикрасами і фляконами для пахоців, лежали залишки кінської зброї, наконечники стріл та бойові ножі, були знайдені археологами в курганах савроматів, тобто в тому місці, в якому, за свідченнями Геродота, знаходилися кочовища «синів амазонк». За кількістю золотих виробів і значенням речей, знайдених у гробівцях, їх можна порівняти лише із кращими царськими похованнями скитів.

Римський письменник Полієн (II століття до народження Христа) в одній зі своїх новел розповідає про сарматську царицю Амагу, яка під час війни скитів із Херсонесом раптово з'явилася біля стін Неаполя на чолі загону, складеного зі 120-ти вершників, проскакавши із приозівських степів за одну добу 1.200 стадій (222 кілометри). Вона вбила скитського царя й передала владу його синові, наказавши йому не нападати на херсонесців — союзників сарматів.

Є підстави гадати, що у війні скитів проти військ перського царя Дарія I активну участь брали жіночі формації. На чолі їх стояли хоробрі воякині з дочок і дружин знатних скитських воєначальників та вождів племен. Привчені з дитинства до злигоднів кочового життя, досконали володіючи майстерністю верхової їзди й до тонкощів опанувавши секрети грізної зброї — скитського лука, загони відважних «скитських амазонок», поряд із чоловічим воїнством, звершували багатокілометрові походи по неозорих степових просторах і сміливо вступали в бій з іноземними поневолювачами.

Деякі науковці вважали їх, разом зі скито-сарматами, праслов'янським народом і пояснювали слово «амазонки» нібито перекрученим слов'янським словом «омужені», тобто мужні жінки.

Остання згадка про амазонок є в Діодора Сіцилійського (I століття до народження Христа), який відносить свою розповідь до подій завойовницьких походів Олександра Македонського, коли у 325 р. до народження Христа до його табору прибув загін із трьохсот амазонок, щоб мати сильне потомство, яке «своєю хоробрістю й силою перевершить усіх смертних».

Цікаві напівреальні дані знаходимо в інших античних джерелах. Згідно з ними, серед таврів оселилося плем'я амазонок, яке вийшло з Азії. Воно приносило чоловіків у жертву богині Діані Таврополітаєській, і на її честь амазонки нібито споруджували храми, в яких жрекинями були тільки жінки.

Існуючи як залишковий прояв матриархату або, можливо, і справді з'явившись у Тавриді з Азії задовго до кimmerійців та скитів, амазонки встановили жертвоприношення якомусь божеству в образі своєї статі, яке уособлювало верховне начальство воєн. Не маючи досвіду в будівництві великих наземних споруд, вони

займали природні гроти й печери, розташовані біля крутих і важкодоступних схилів, зручні для виконання релігійних обрядів та неприступні для ворога.

В 1899 році мелітопольцем П. Я. Дзяковичем була записана легенда, яка бере свій початок у глибинах історії, але й досі живе у степах Запоріжжя. Вона розповідає, що ще до приходу в Крим татар, в урочищі Киз-яр, яке було тоді вкрите густими лісами, жила орда жінок-амазонок, що славилися своєю хоробрістю, добре стріляли з лука, майстерно володіли списом, їздили верхи й не раз перемали в битвах чоловіків сусідніх племен. Полонські воїни ставали їхніми чоловіками, виконували важку, чорну роботу й за наказом жінки могли бути страченими.

З новонароджених залишали в живих лише дівчаток, а хлопчиків убивали або калічили. Очоловала амазонок і водила їх у битви смілива дівчина. Так було до того часу, поки в одному з боїв вона не потрапила в полон, де закохалася у вождя іншого племені. Проте, заміж вона відмовилася йти й була звільнена за великий викуп. Повернувшись до своєї орди, дівчина не могла забути коханого, але не хотіла порушувати звичаю і спалила себе на вогнищі. Відтоді й називається це урочище Киз-яр, від татарських слів «Киз» — дівчина і «яр» — балка. Легенду що розповіли останні кочівники Приозів'я — ногайці.

Підтверджують відомості древніх авторів і легенди знахідки великих археологічних розкопів. За два кілометри на захід від колишнього Кизил-татарського монастиря (недалеко від Судака) знаходиться так зване «кладовище амазонок», обстежене археологом О. Н. Бадером у 1937 році. Це дуже зруйнований могильник із залишками кам'яних скринь таврського періоду, велика кількість яких була розкопана шукачами скарбів у давніших часах.

Другий некропіль сарматських амазонок археологи знайшли на початку 50-тих років поблизу Мелітополя. В могилах було дуже багато побутових предметів, а поруч із ними по правій стороні кожної похованої лежав великий спис. До того ж сарматські амазонки були не абиякими модницями для свого часу. Про це свідчать бронзові шпильки, кільця, дзеркала і флякони із прозорого скла для запашної рідини.

Повідомлення археологів про хвилюючі знахідки, зв'язані з амазонством, спостерігаються і в наші дні. Так, у районі Чайки, трохи на захід від Євпаторії, наукова експедиція виявила в 1966 році унікальний твір мистецтва IV століття до народження Христа — бронзову скульптуру жінки в шоломі й озброєнні на здібленому коні.

Звичаї амазонства майже без ніяких змін дожили до наших днів. Своєрідні маленькі світи «жіночих цивілізацій» були виявлені недавно у пралісах Малайзії. У цьому племені землю успадковують тільки жінки й дочки, а не сини. Чоловіки селяться окремо від жінок і прибувають до них лише на їхню вимогу. «Амазон-

ки» сучасности, зберігши свої архаїчні позиції, все ще вважають чоловіків забитими та безпорадними. Щоб ті не надумали захопити владу в свої руки й «нав'язати всім свій лінивий спосіб життя», вони позбавлені «громадянських прав». Жінки тримають «слабку стать» в абсолютній покорі і присікають навіть найменшу спробу володарювати над ними.

В Південній Америці є ріка Амазонка. Як свідчать записки еспанців, які завоювали ці

краї, долиною її володіли жінки-воїни, котрим місцеві жителі, індієці, платили данину. Кожна з цих жінок у бою варта була багатьох індієців. Уважають, що й нині в обширах Південної Америки, недоступних для дослідників, можуть існувати «амазонські держави». Непрохідні джунглі, болота й дикі племена, можливо, й сьогодні охорссяють останні пристановища амазонок — жінок в обладунках воїнів.

М. ДЖМІЛИНСЬКИЙ

ЧИ ВАРТО БУЛО?

Хлюпоче, розманіжнює солодким шепотом душу, навіває дрімоту на очі синявий Адрій...

Із блакитних небес гарячим промінням обцілює сонце розпечену італійську землю. На обрії коливаються біленькі вітрила. Тріпоче повітря над розжареним золотистим піском. Купається в зелені сосон й акацій надморське містечко Каттоліка.

Італія — чудова країна. Щороку влітку манить вона мене у свої обійми. Бальзамом спливає на душу й тіло, відпружує натягнену щоденними турботами пружину, наснажує свіжою енергією отруєні фабричними видихами легені й м'язи. Заколює мрійливо, насуває спомини пережитого недавнього минулого...

Пригадуються поблизькі місцевості — Червія, Цезенатіко, Цезена, Іджеа Маріна, Белярія, Ріміні, Мірамаре, Річійоне. Скільки то споминів пов'язується з тими знайомими місцями, прикрих чи веселих — споминів із часів полону.

Чи варто було поринути у крутіж воєнних страхіть, блукати по Європі, щоб зайти аж сюди? Чи ж варто було??? ..

Майорить на овиді кишенькова республіка Сан Маріно. Біля її підніжжя переливаються під вітром лани пшениці, зеленіють виноградники й сади. На лоні цієї природи в околиці села Белярія отаборилися 10.000 дивізійників — створили

новітню Січ, тільки не за Дунаєм, а за колючими дротами.

Ця новітня Січ у дечому й подібна до Запорозької. Колись на Січі козаки-запорожці варили їжу в казанах, новітні козаки-селепки варять водянку-горохівку в бляшаних баньках. І там торгували дорогим крамом — парчею, червоними сап'янцями, й тут торгують військовим крамом, махоркою-скрутілями. Й там пили горілку коряками, й тут п'ють «Капелюх» чи «Смерть Селепка» трінкбехерами. Й там карали буками за провини, й тут карають немилосердно. Січовики жили без жінок, і тут їх немає. І там сурма сурмила до спочинку, й тут суремить щовечора. Й там змінялися отамани, й тут змінюються — на бажання советської репатріаційної комісії.

Козаки-селепки — нарід непосидючий. Знудилося їм у Белярії — перенесли цілим кошем на летунський майдан біля старовинного, славного ще з римських часів міста Ріміні. Спорудили на новосіллі й церкви, й театр, закипіла праця в майстернях, друкарні друкували газети і книжки — літографію, пітніли чола учнів-мучеників над книжками та записками на туалетному папері. Всюди «парлямо італією» — одні пруться до Больонського університету, другі мріють про священничі ризи в Римі...

Вечорами, під ритм бубна, вихиляючись у парах, удосконалювали кроки вальсів і танга, а то й коломийки майбутні женихи.

Суботи й неділі — це дні розваг. Для справжніх герців бракувало коней і шабель, тож їх замінили футболом, боксом і різноманітними видами спорту.

Й там пливла червона кров із ран, і тут дзюрчала з розбитих носів. День-у-день ішли роями січовики-селепки в недалекі походи, часами заганялися аж до міст Форлі, Болонії, Анвони, а одного разу опинилися в Больцено (Італійські Альпи). Збирали данину від передових станиць в Іджеа Маріно, Червії, Річіоне, Цезенатіко... Процвітала торгівля, пливла баньками бензина, дзвеніло українське золото — «трейд-марк Ріміні», тран-

спортувалися сухарі, овочі, вино, а часами взамін за це був соняшний усміх сеньйоріни.

Отці-гості з Ватикану так полюбили січове життя, що й до чернечих келій не хотіли вертати.

Від щедрих вуйків та розчулених тет із ЗСА пливли афідавіти й доляри, від червоно-забарвлених — поради вертатися до «квітучої» советської батьківщини.

Ось і Венеція — перфідна, зрадлива сеньйора. Велич середньовіччя — палати доджів, церкви, площа св. Марка, канали, гондолі, штилети, отруя...

»Арівідерчі«, Ріміні! Не байдаками, а військовими кораблями відчаливали січовики-селепки, але не за Дунай, а за Ля-Манш — гордий, окутаний сивиною історії Албїон кликав до себе в гості...

* * *

Хлюпоче голубий Адрій... Кришталево чиста карпатська вода ріки Тисьмениці ліниво пливе до Дністра, а він — до українського Чорного моря. Синявими цятками, веселковими барвами розпливається по плесі бориславська кип'ячка.

Червоніють на Гірці мури тюрми Бригідок — мementa влади окупантів. А генген, на овиді, майоріє блакитна стрічка дрімучих Карпат. Деся біля їх підніжжя причаївся Трускавець-живець.

Димлять рафінерії »Польмін« і »Галіція«, красується в зелені садів-городів передмістя Дрогобича — український Дрогобич. Високий ратуш, сумішний шпичастий костюл, червоні кам'яниці, чужинці-зайди, ворожий острів в українському морі.

Б'ють ратушеві годинники, на майдані римо-католицький клер довершує урочистого свячення кулеметів. А де ж заповідь Бога — »Не убий!«?

Горять українські церкви на Холмщині й Волині. З димом ідуть стіжки збіжжя по польських дворах. Лютує по селах терор польської солдатески — паціфікаторів. Ендеки — польська »млодзерж« руйнує українські кооперативи, безчестить українські святині. Українець »номерус клявзус« у Львівському університеті. Лунають постріли українських

підпільників на вулицях Львова й Варшави.

Борсаються із шиканами польських кураторів українські гімназисти. В церквах заставляють дітей співати »Боже, цось Польскев«...

Малопольська всходня, Креси всходне, тубильчи рускі народек — немає України, немає українського народу — горлає шовіністична преса.

Ганебне насильство мадярів і поляків над Срібною Українською Землею, при тихій згоді культуртрегера Адольфа.

Штучний голод в Україні, страшний сталінський терор — демони всього світу йдуть наступом, нищать Україну...

Раннім вересневим ранком зловісно зареготав молох війни. Сталінські орди »визволяють« західні українські землі. Арешти, розстріли, насильні вивезення в сибірську тайгу, окупант нищить усе, що носить тавро українського націоналізму, нищить святу віру батьків, руйнує віковичний господарський устрій...

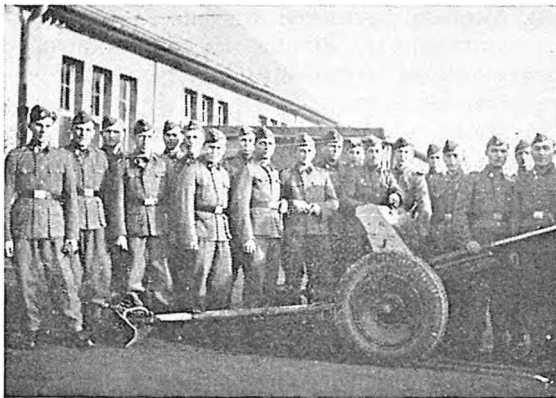
Шаліє світова воєнна хуртовина. Український нарід, об'єднаний під одним ярмом, ставить пасивний спротив теророві, жде-очікує сприятливої хвилини. Адже сьогодні політичний уклад світових потуг такий, а завтра може принести багато несподіванок і нагод...

Тільки зброя волю родить! Великі чи-

ни завжди вимагають великого ризику.

* * *

Маршують сотні дивізії «Галичина». Кремезною рукою стискає кріс піхотинець. Чергуються серії кулеметів. Пристрілюється дивізійна артилерія. Різко падають команди українських старшин і підстаршин. Початок зроблено! Боже, благослови! Збройне рам'я українського народу стає дійсністю.

Група вояків І УД на протипанцерному

Кривавий тан. Розлогі брідські поля, Підлисса, Гора Біла... Моральна пере-

мога над ворогом. Хлопці всіяли трупами рідну землю, але не здалися.

Досвідчені й загартовані в боях дивізійники поповнюють відділи УПА. Неначе Фенікс відроджується стрілецька дивізія «Галичина». Змінюється політична кон'юнктура. Вкривається авреолою слави в затяжних фронтowych боях Перша Дивізія Української Національної Армії, на її бойових прапорах красуються Фельдбах і замок Бад Гляйхенберг.

Б'є по ворогові гураганним вогнем дивізійна артилерія, криє відступ піхоти, яка відв'язується від ворога. Слідують глухі зриви мінованих гармат, і на фронті панує тиша.

Змучений війною світ забажав миру — миру за всяку ціну. Тому на згарищах брунатного диктатора затріюмфував червоний цар.

Але український вояк не здався, не заломився морально, не злакомився на облудні обіцянки ворожих емісарів, не зрадив вояцької присяги. Кріси й гармати він замінив на перо і книжку, а Україна лишилася нескореною — про це знає вже весь світ.

Це був зов часу! Стати в ряди добровільців І УД УНА варто було і треба було, — шепоче лагідно, але переконливо голубий Адрій...

Мирон ЗИНОВІЙ

СПОМИН

Після зів'ялої від нестерпної спеки рослинності та потрісканої від посухи землі соняшної Італії приємно милувала очі зелень Лінколнширу, де ми, полонені, затаборували. Тут, в Англії, завдяки нашій упертій поставі, нам удалося перебороти таборову адміністрацію від німців, бож ми могли керувати собою самі. Слід згадати, що до нашого прибуття всі полонені були одягнені у ґранатові уніформи, з обов'язковим «сонцем» на плечах та

латками на колінах, але, коли ми приїхали, й «сонце», й латки зникли, тільки колір уніформи по-старому залишився ґранатовим.

Німці зовсім не дбали про свій зовнішній вигляд. Мало того, вони навіть із дозою гордості продовжували носити здобуті інсигнії, зате кожний зароблений пенс витрачали на купівлю різномірних дрібничок, які висилали родинам до «гаймату». Що ж торкається наших

хлопців, то вони не витрачали даремно часу, скоро призвичаїлися до нового місця й почали дивитися в майбутнє певнішим поглядом.

Життя в таборі закипіло: пороли військові однострої, набуті в Італії, їх кухарі фарбували в кітлах на гранатовий або чорний кольори, а потім кравці перешивали відповідно штани та блюзи, бо кожний із нас хотів заімпонувати фасоном.

Одного разу комендант табору, ірляндець, почав нарікати перед українським комендантом п. Г.:

— Ваші «юкси» мені не салютують, коли я проїжджаю попри них автом! Що це значить?

Український комендант спочатку трохи знітився, але опісля, щоб якось затушувати справу й «викрутитися сіном», відповів:

— Ей, пане капітане, а може то були «джеррі»?

Ірляндець поглянув на п. Г. з-під ока й авторитетним тоном заявив:

— Не могли бути, бож «юксів» на милю пізнати можна. В кожного з них штани прасовані кантом, а блюзи «на зипі». Я не є «дафт».

Ось і перший комплімент для нас!

Невдовзі час безділля скінчився. Ми мусли працювати, тож нас поділили на команди й щоранку вивозили на фермерські поля або на летовище. Парубоцькі серця, обмотані довгий час колючими дротами, аж пашіли любов'ю, а очі на вид стрункого дівочого стану робилися такими масними, що, здавалося, з них олива крапала...

Проте наші залицяння до фермерських дочок ніяк не увінчувалися успіхами. Поперше, ми не знали мови, а, подруге, ці доні сторонилися від нас, бо німаки попередили довкілних жителів, що коли вони виїдуть, то на їх місце прибудуть косоокі азіяти, які гвалтують жінок. Час показав, що це були безпідставні, а навіть злобні очорнювання.

Пам'ятаю як сьогодні, недалеко від місця, де ми збирали бараболю, стояв гарний котедж, під стріхою, окутаний зеленим садочком, очевидно, занедбаний.

І от часто, вертаючи після праці з наболілими хребтами, ми бачили на воротах цього котеджу дівчину, струнку й гарненьку, але з обличчям, яке не виявляло найменшої охоти до життя. Її очі байдужно дивилися кудись у далечінь, а вітер куйовдив густе чорне волосся, яке аж просилося, щоб його причепурити.

Чорнявка стала загадкою для нас усіх, й одного разу, перед тим як вилізти на вантажну автомашину, хлопці зацікавилися питанням чи буде ця дівчина висіти на воротах, чи ні. Котрийсь із них відповів, що, мабуть, буде, коли не закисло у стеблі. Почали розпитувати про неї, й Алес, уже старша молодиця, яка збирала з нами бараболю, розказала про чорнявку дуже сумну історію.

Виявилося, що її батько був летуном, літак якого в часі війни зістрілила протилетунська артилерія над Німеччиною, а мати згинула в Лондоні під звалищами збомбардованого будинку. Отож лишилася вона сиріткою, живе тепер у старій бабусі, але й досі не звикла до сільського життя, тому нудьгує.

Кожний із нас розумів, що давня трагедія затьмарила іскру молодости в нутрі чорнявої Одрі й відбила в ній бажання до всього. Тому, переїжджаючи попри котедж, ми глибоко співчували цій гарній дівчині, але зарадити їй безмежному горю ніхто не міг.

Та от скінчився полон, після цілої низки формальних процедур ми одержали «папери», й у нашому житті почався новий період. Найголовнішим було те, що за виконуваними нами працю платили гроші. До того ж цивільний стан і свобода рухів підбадьорили парубків, а природний гін розсипав братство по найменших стежках...

У спільному бараці жили двоє односельців. Перший із них — Михайло — був поставний і сильний, мав смагляве обличчя, чорні брови та буйні кучері, а в додатку до всього славився як невгамований вертун. Одним словом, посідав прикмети, притаманні багатьом образам у нашій літературі, й міг служити прекрасним матеріалом для креації нового Дон

Жуана. Гонив ровером по цілій околиці й безумовно знав усіх місцевих красунь, але біда була в тому, що англійська мова ніяк до нього не чіплялася.

Другий називався Богдан. Він був на кілька років старший від Михайла й хоч не впадав у вічі «фігурою», зате вирізнявся вдумливістю й начитаністю, мав дуже великий вплив на свого односельця й часто стримував його від п'ясткових аргументів із суперниками.

В пополудневих годинах котроїсь неділі, награвшись у м'яча, дещо змучений, я ліг на ліжку й почав пережовувати ще раз стратегію наших Визвольних Змагань, а Богдан, як звичайно, встроївши носа у словник, вивчав ідіоми англійської граматики. В бараці панувала приємна тиша, і я вже почав дрімати, як раптом у дверях з'явився Михайло, трохи зам'явся, а потім глянув на Богдана і пробелькотів:

— Привіт'єм...

Я миттю схопився, сів на ліжку й очікуюче запитав:

— Якого дідька с привіт?

Тут одразу Богдан перебрав ініціативу в свої руки, глянув на мене критичним поглядом, сказав убрати штани й сорочку (що я слухняно виконав), а сам похапцем прибрав зі столу непотрібні речі, й обидва вийшли. За хвилину вони повернулися, й на моє невимовне здивування з ними ввійшла до бараку «меланхолійна чорнява Одрі»...

Відтоді цю трійку можна було бачити разом дуже часто і всюди. В погідні літні дні вона проходжувалася доріжками, й тоді Михайло з Одрі ганяли по зелених галявинах і пирскали дзвінким сміхом, який зливався із цвірінканням сполоханих птиць. А коли почували себе дещо втомленими, то сідали на лавці в поблизькому чудовому парку, й тоді Богдан починав оповідати Одрі хто ми такі й чого хочемо. При цьому сипав історичними даними й датами, заторкував літературу й накреслював українські пляни на майбутнє.

Спочатку Одрі лише слухала, вдивляючись мрійним поглядом у глибину синього неба, неначе шукала там образів

далекої, незнаної їй країни, а згодом почала задавати питання й сама включалася в дискусію.

З бігом часу приязнь затіснялася, й Одрі помітно оживала, на пухкенькому личку розквітли принагідні рум'янці, а в кутиках пишних соковитих уст з'являвся чарівний усміх. Вона зробилася життєрадісною й навіть почала жартувати.

Цей «дружній трикутник» не заважав нікому, але хлопці в бараці загомоніли:

— Чорт знає, що!

— Наче гра у третього лишнього!

— Що воно варте таке: де двоє любляться, третьому немає чого пхатися!

— Бо попечеться!...

Міркування хлопців перервав магістер С. такими повчальними словами:

— Не спішіться з висновками! Амур завжди стріляє з лука, але ніхто не знає, кого та стріла вразить...

Не всі зрозуміли, кому, куди й за що мав той Амур пустити свою стрілу, але загал прийняв, що Михайло дівчину «намотав», і вона до нього належить.

Такі висновки хлопців, мабуть, дійшли до Богдана, й він глибоко замислився. Почав відмовлятися від товариства Одрі, але вона, як і перше, безпардонно прибігала до бараку й тягла обидвох на прогулянку. Вкінці Богдан вирішив покінчити з таким невідрадним положенням. Написав до знайомих, які оселилися в місцевостях, де процвітала текстильна індустрія, й вони знайшли йому працю. Через кілька днів Богдан від'їхав.

Табори помалу порожніли. Молоді англійці повертали з війська додому, а машинерія швидко заступала людську силу. На протязі довшого часу Михайло продовжував зустрічатися з «чорнявою», а опісля, як я довідався, покинув табір також, і чарівне колесо побратимства зненацька тріснуло, наче мильний пухир...

Одрі, яка щойно відродилася до життя, почула себе знову осиротілою й забутою. Писала часті та тужливі листи до Михайла, але як він міг здобутися на романтичні листи, коли й говорити добре ще не міг? Тому не відписував дівчині зовсім.

Тоді чорнява звернулася до Богдана, благаючи його: »Тел гім, Дан, тел гім, пліз«... І бідний Богдан потішав Одрі в листах, як міг, відвідував Михайла, говорив із ним про справу, пробував переконувати його, але все було даремним. »Парубок моторний« уже зумів знайти собі нову дівчину — українку, яка приїхала з Німеччини.

— Бачиш, Богдане, тепер ми розуміємо себе, — сказав одного разу Михайло із загадковою усмішкою, а Богдан лише здвигнув плечима. Йому вже давно обридло грати роллю Купідона, й він про це одверто написав Одрі...

Час минав дуже швидко. В індустріальних містах північної Англії закипіло громадське життя. Створювалися великі скупчення українців, організовувалися різноманітні імпрези, влаштовувалися танцювальні заходи, концерти, весілля, а згодом навіть і христини. Богдан пірнув душею у громадську працю, віддаючи їй увесь свій вільний час. Одрі перестала писати, і здавалося, що все пішло в забуття, що вона зуміла загоїти нові сердечні рани, що забула колишнє, а може... знайшла собі іншого.

Та Богдан нічого не забув. Образи минулого тривожили його, проходили перед очима наче на екрані, примушували здригатися, а потім несподівано зникати, мов обірвана фільмова стрічка...

Минали тижні й місяці. Проїшла похмура дощовита осінь, віддаленіла безсніжна зима, і знову пригріло сонце, зазирнуло життєдайним промінням до вікон почорнілої від часу й диму фабрики. На газонах розквітли чудові весняні квіти, а на гілках дерев почали цілуватися голуби...

Однієї п'ятниці, коли Богдан повернувся додому із праці, господиня глянула на нього змруженими очима, багатозначно підсміхнулася і сказала коротко:

— Маєте гостю, Богдане...

— Кого? — запитав Богдан байдужим тоном.

Господиня не відповіла нічого, вказала очима на світлицю і зникла в кухні.

Ввійшовши туди, Богдан побачив чорнявку, яка сиділа біля вікна, вдивляючись у плесо розквітлих на кльомбі нарцизів. Мов би електричний струм пройняв його цілого, він здригнувся і спочатку зацікавився місцем, а потім безнадійно махнув рукою.

— Слухай, Одрі, — почав тремтячим від хвилювання голосом, — я вже давніше писав тобі, щоб ти забула Михайла. Отож забудь його, бо він уже одружився... Мусиш зрозуміти, що минуле вже ніколи не вернеться...

Хотів продовжувати, але йому забракло слів, а щось гірке й болюче підкотилося до горла. Опустив додолу очі й замовк. Не бачив, як у зіницях дівчини блиснули веселкові барви.

А вона, вислухавши його спокійно, підійшла до нього впритул, подивилася сміливо в очі й так само сміливо сказала:

— Пробач, Дане, за непорозуміння... Мені був потрібний час, щоб зрозуміти все, збагнути, що я втратила не Михайла, а тебе...

Богдан стерп. Вдивлявся в довірливі дівочі очі довго-довго, пробував щось говорити, але не міг. Тоді несміливо торкнув рукою пишні кучері й коли побачив у кутиках Одріних уст колишню усмішку — не витримав, схопив дівчину в свої обійми і притиснув до грудей міцно-міцно, може, навіть, міцніше, як давно колись під Бродами нерозлучний »МГ«...

Попілунок химерної любови запечатав одну сторінку їхнього життя й одночасно відкрив другу — на цей раз спільну. Стріла Амура трапила добре...

**УКРАЇНЦІ, КОЛИШНІ ВОЯКИ!
СТАВАЙТЕ ЧЛЕНАМИ ОБВУ —
НАЙБІЛЬШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
КОМБАТАНТСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!**

ФОРТЕЦЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Із стародавніх рукописів давно відомо, що у 30-тих роках XI століття, за князя Ярослава Мудрого, на одній київській горі була споруджена величезна фортеця. До недавнього часу вважалося, що, внаслідок численних переплянувань і будівництва в XIX столітті, всі залишки цієї фортеці були знищені.

Та під час забудови площі Калініна в 1952 році, під земляним горбом, частково зритим екскаваторами, були виявлені древні дубові перекриття. Уважно оглянувши їх, археологи прийшли до висновку, що це — рештки величезної дерев'яно-земляної фортеці Ярослава Мудрого. Невдовзі у цьому місці почалися археологічні розкопки для дослідження залишків цієї фортеці. На протязі чотирьох місяців був зроблений розкоп площею в 400 квадратних метрів, і виявилось, що горб, який височить над долиною Хрещатика і площею Калініна, є не що інше, як вал Ярослава Мудрого, наспаний у 30-тих роках XI століття.

Основою цього валу були дубові зрубні колоди, засипані землею, висота яких досягала дванадцяти метрів, а верхня площинка його мала до двадцяти метрів ширини. По цій ширині розміщалося шість квадратних дубових клітей. У додатку до всього, на валу стояли дубові стіни, які піднімалися над ним іще на яких десять метрів.

Дослідження показали, що фортеця Ярослава Мудрого являла собою громіздку дерев'яно-земляну споруду. Фортечний вал мав більше як чотири кілометри завдовжки і проходив від площі Калініна по вулиці Челюскінців на Володимирську Гірку, звідти тягнувся до Андріївської церкви, потім до Львівської площі, звідти до Золотих Воріт і, нарешті, знову повертав до площі Калініна.

Київська фортеця XI-XIII століть була найбільшою в Русі-Україні. Під час князівських міжусобиць протягом кількох століть вона вважалася неприступною. Однак грізна хвиля нашествия татарських орд хана Батия восени 1240 року докотилася й до київських укріплень.

Золотоверха столиця відповіла татарським завойовникам героїчним опором. За деякими даними літопису, її облога тривала десять тижнів. Свій головний удар проти фортеці татари зосередили на Лядських воротах, які були

там, де тепер на площі Калініна стоїть кам'яна чаша водограю.

Літописці розповідають, що татарські каменеметні машини, встановлені навпроти фортеці, багато днів і ночей трошили її масивні стіни. Татари кидали ядра на фортецю із 32-ох каменеметних гармат, установлених на горбі. Коли фортечні мурі були зруйновані, татарські полчища під прикриттям стрільців-лучників кинулися на штурм, але тільки на другий день їм удалося вдертися до міста.

Таким чином, залишки валів і дубових клітей, розкопаних на площі Калініна, є свідками й пам'ятником героїчної оборони Києва від татарських загарбників у 1240 році.

ТАЄМНИЦЯ ДРЕВНЬОГО ВОЇНЯ

Ще на початку 60-тих років археологічна експедиція закінчила була розкопки староукраїнського міста Воїня, про яке досі мало що було відоме. Ці розкопки велися поблизу села Воїнська Гребля, де тепер уже розлилися води так званого Кременчуцького моря, й висліді чотирірічних досліджень були дуже цікаві для науковців.

У літописах перша згадка про Воїнь відноситься до 1055 року, а розкопки показали, що його заснував іще в X сторіччі великий князь київський Володимир Святославич одночасно з цілим рядом інших фортець, які захищали південні й південно-східні кордони стародавньої Руси від спустошливих набігів кочівників. Воїнь стояв на правому березі ріки Сули там, де вона впадає до Дніпра, отож він був великим торговельним центром Київської Руси на історичному водному шляху «з варяг у греки». До воїнського дитинця примикав міський посад, а город був оточений земляним валом із міцними дерев'яними конструкціями та двома лініями ровів. Із внутрішнього боку знаходилися господарські, магазинерські й житлові приміщення, де жили дружинники.

Археологи дослідили вісім тисяч квадратних метрів території колишнього міста, знайшовши при цьому різні знаряддя виробництва, предмети побуту, прикраси, зброю, монети. Висяча олов'яна печатка із зображенням візантійського імператора, візантійські монети XI сторіччя та інші знахідки свідчать про прямі торговельні зв'язки Київської Руси з Візантією.

Біля стін древньої фортеці не раз зустрічали рішучий опір завойовники. В 1186 році ордам половецького хана Кончака пощастило зруйнувати її, проте Воїнь знову піднявся й існував іще півстоліття. Остаточно його знищили полчища хана Батия.

ВОЇН ЦАРЯ АТЕЯ

Багате поховання скитського воїна, який жив у IV столітті до народження Христа, знайшли археологи в кургані біля міста Арцизька на Одещині. В похованні виявлено золоту чашу, викovanу у знаменитому скитському «звіриному стилі» зі зображенням орла — символа могутності і свободи степів. Поруч лежав залізний меч-аканак у дерев'яних піхвах, укритих золотими платівками з карбованими грифонами (архітектурними оздобами, зображуваними тварину із птичою головою, тулубом левиці і крилами). Археологи виявили також скроневі золоті кільця, понад сто бронзових наконечників стріл і два панцери: один із бронзи, другий — із заліза.

Це найбагатше поховання скитського воїна з колись знайдених у межиріччі Дніпра й Дунаю. Вперше науковці одержали з одного поховання такий повний набір скитського озброєння захисної й нападаючої дій. Мілітарне спорядження воїна свідчить про те, що зі Західної Скитії черпав сили цар Атей, при якому в IV столітті до народження Христа Скитська держава досягла вершини своєї могутності, а її війська робили походи аж до центру Балканського півострова.

ЗНАЙДЕНО КОЗАЦЬКИЙ ЧОВЕН

Над рікою Стир, майже над самим її берегом, визирав із-під землі темний кусень деревини. Не один раз рибалка сидів на ній і закидав свою вудку, не знаючи, що сидить на дуже давній козацькій чайці. Аж ось хтось зацікавився цією деревиною, скликав друзів, і вони відкопали цінну річ — «козацький дуб», тобто човен завдовжки близько 13 метрів і завширшки до двох із половиною метрів у своїй середній частині, видовбаний зі суцільного дуба. У ньому свobodно могло вміститися 30 людей.

Знахідка, в якій знаходився керамічний горщик, являє собою велику історичну вартість і походить приблизно з XIV або XV століття. Подібного роду човни знаходили давніше на Рівенщині й у волинському озері Свитязь, але їх довжина не перевищувала шести метрів, а новознайдений удвоє довший. Таким чином, до ряду свідків бувальщини України додався ще один промовистий свідок давньої козацької слави, який напевно експонуватиметься в котромусь із музеїв.

РОЗКОПИ ПІД БЕРЕСТЕЧКОМ

Берестечко — це місто на річці Стир, за 35 кілометрів на південний схід від залізничної станції Горохів. Під цим Берестечком 18-20 червня 1651 року відбулася одна з найбільших битв часів визвольної боротьби українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Багато аспектів цієї битви до остан-

нього часу лишалися неясними, тому цю прогалину взялися заповнити науковці.

Розкопи, які велися протягом останніх двох років між селами Острів і Пляшева, дали дуже багатий матеріал, а перш за все змогу точно визначити місце цієї великої битви, розташування козацького табору, встановити пункти переправ козацько-селянських військ тощо. Матеріали розкопів також набагато збагатили знання про озброєння і спорядження війська Б. Хмельницького та про побут козаків. Цінність знахідок збільшується ще й тим, що завдяки консервуючим властивостям торфу вони дуже добре збереглися.

Поруч з останками поляглого 321 рік тому воїна знайдено козацькі чоботи й деталі кінської зброї, а також шкіряну торбу, в якій зберігалася 19 куль до мушкетів, 42 дрібні монети польського і шведського карбування та жіночий перстень, майстерно виготовлений із бронзових і срібних дротининок. Напевно козак приготував його для своєї нареченої. На колишній переправі знайдено частини возів, сидел, козацькі шаблі, ножі, ядра, кінські підкови, молоток для підковування коней, зливки олова для виготовлення куль й інструменти козацького зброярства.

Знайдені предмети й речі (а їх є кілька сотень) тепер дуже ретельно вивчаються, а найкращі з них поповнять експозиції музеїв України.

ШАБЛЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Минуло 377 років із дня народження видатного полководця, вождя визвольної боротьби українського народу гетьмана Богдана Зіновія Хмельницького. В музеї міста Переяслава-Хмельницького і сьогодні можна побачити його бойову шаблю, держак якої зроблений із слонової кости та прикрашений срібними фігурними вставками з орнаментом, а лезо трохи вигнуте й у кінці розширене. На золоченому перехресті латинськими літерами вигравірувано: «Богдан Хмельницький».

Збереглися й ще деякі речі, які належали гетьманові. Це шовкова розшита срібними нитками шапка та гарнець — мірка для зерна, позначена літерою «З», і срібна чаша з гербом, яку вважають власністю Хмельницького.

РОЗШУКУЮТЬ У ДНІПРІ ЧОВНИ І ЗБРОЮ

На острові Хортиця, одному з центрів запорізького козацтва, вирішено створити історичний заповідник. Але поки на острові почнуться необхідні підготовчі роботи, група ініціативних робітників, інженерів, студентів та аквалангістів-водолазів із Запоріжжя вирішила вести на протязі кількох років обстеження глибокого дна Дніпра навколо Хортиці. Зі знахідок буде влаштований музей.

Біля острова Хортиці в далекому минулому пропливали княжі кораблі, грецькі судна й турецькі «каторги», а за козащини в хортицьких затоках стояли сотні козацьких «чайок». На острові Байди поблизу Хортиці запорожці мали свою корабельню, де будувалися човни для боротьби з турками. Майже всі вони затонули

під час страшеної бурі на Дніпрі, а решта (43 човни) пішли на дно, коли в 1739 році на ріці скресала крига.

Тепер експедиція знаходить рештки тих суден, китвиць тощо. Витянено на поверхню кілька ядер із козацьких гармат, а також піднято із дна Дніпра велетенський козацький дуб. Експедиція працює на так званих «громадських засадах», тобто без державної допомоги, на власні кошти.

СЕКРЕТИ МОГИЛ

Недалеко від славного українського міста Запоріжжя височать у степу дві великі могили,

які місцеві жителі називають «близнюками». Нещодавно ними зацікавилися археологи й почали розкопи. Виявилось, що ці могили виникли майже чотири тисячі років тому.

На півтораметровій глибині експедиція знайшла останки воїна та його кснтя. Поруч лежали кам'яні сокири, кілька кремінних наконечників стріл й опукла кам'яна пряжка. Незабаром удалося відкрити ще кілька древніх поховань. Усі знахідки являють собою велику наукову вартість. Адже у Придніпров'ї досі було знайдено лише п'ять кам'яних сокир.

ЧИ ВІДОМО ВАМ, ЩО ...

... коли військо Олександра Македонського йшло на Індію, серед легіонерів поширилися шлункові захворювання. Та хворіли чомусь тільки рядові воїни, а їхні командири — ні, хоч терпіли однакові злигодні й пили ту ж саму воду. Пояснення було знайдене пізніше: вояки користувалися олив'яним посудом, а старшини — срібним. Срібло ж убиває бактерії, і вистачить кількох мільярдних часток грама цього металу, щоб знешкодити літр води.

... вже у V столітті до народження Христа пірнання застосовувалося у військовій справі, про що свідчить повідомлення грецького історика Фукідіда. Коли в 414 році греки обложили Сіракузи, шлях до гавані їм перегородили стовпи, які сіракузці забили у дно, щоб затримати наближення ворожих кораблів. Але атеїсти привезли водолазів, які пірнули під воду й підпиляли ці стовпи. Як це їм удалося зробити, — невідомо. Сучасні спеціалісти вважають, що водолази все ж таки постачалися повітрям, бо без нього виконати таку роботу ніхто не зміг би.

... соколи виконуватимуть вартівничу службу в американських летучських базах, розташованих на території Великої Британії. Присутність цих хижаків відстрашує мев, голубів та інших птахів, які, потрапляючи до отворів реактивних моторів, спеціально в часі старту, змушують летунів до примусового приземлення й інколи викликають поважні втрати. Від 1973 року почавши, по вісім відповідно тренуваних соколів будуть нести службу в шести американських базах. Кожний із сокольних отримуватиме річно три тисячі фунтів для себе і своїх восьми птахів.

... президент ЗСА Ніксон схвалив промоцію п'яти чорношкірих армійських полковників до ранг генералів бригад, піднісши цим самим число генералів-негрів у збройних силах Америки до дев'яти. Крім того, навесні 1972 року військово-морська фльота ЗСА перший раз на протязі своєї історії має адмірала у спідниці. Ним стала 52-річна Алена Дюорк, шеф корпусу медичних морських сестер.

... для військово-повітряних сил ЗСА сконструйовано вертоліт, який може літати без запасів пального. Він використовує енергію високочастотного променя, скерованого з поверхні землі. В експериментальному зразковій апарату довжиною дев'ять стіп установлено випромінювач, разом з антеною, важить менше кілограма й забезпечує потужність у 1.000 ратів.

... Хотинська фортеця, споруджена на початку XII століття, яка витримала не один штурм ворожих орд, має бути перетворена на державний заповідник. Тепер там працюють науково-реставраційні спеціалісти з Кам'янця-Подільського; вони вже відреставрували дерев'яний в'їзний міст і відновили знищення у фортечних мурах.

... археологи-аматори із запорізького спортивного клубу «Скит» видобули із дна Дніпра рештки запорізького човна, який походить із періоду московсько-турецької війни (1735-1739).

... в бібліотеці Ужгородського університету знаходиться реєстр запорізького війська — вояків гетьмана Богдана Хмельницького, складений 16-го жовтня 1649 року, в якому є майже 40.000 прізвищ. Цікаве те, що досі ніхто в Україні цього реєстру не опрацював, і прізвища запорізьких козаків не були опубліковані.

ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА

МІЛІТАРНІ ГОТУВАННЯ КИТАЮ

Восени минулого року група британських журналістів побувала в комуністичному Китаї, де бачила дуже цікаві речі. Найцікавішою з них є те, що під Пекіном, як і під усіма містами, будується широко розгалужена система підземних бункерів і сховищ, які могли б зберегти міське населення червоного Китаю перед несподіваною атакою конвенціональної зброї. Вони також у великій мірі захищатимуть його від нуклеарної атаки, з винятком тих площ, які знаходитимуться в місцях безпосередніх експлозій атомних бомб.

Над будовою цих захисних систем китайці наполегливо працюють день і ніч, щоб виконати заклики Мао Тзе-тунґа про «підвищення пильності, оборону батьківщини й готовість до війни та природних катастроф». Окрім звичайних сховищ під землею споруджуються також гуртожитки, шпиталі, магазини та їдальні.

Один із журналістів зайшов до універсального одягового магазину, де супроводжуючий його китаєць, бажаючи похвалитися здобутими осягами, сягнув рукою поза вішаки із зимовим одягом і натиснув невидимий гудзик. У стіні одразу з'явився отвір площею чотирьох квад-

Політвиховник серед китайської молоді, яка належить до міліції.

Такі сховища має кожна школа, фабрика, ресторан, кінотеатр, мешканевий комплекс, кожний урядовий будинок і більшість крамниць. Усі бункери і сховища споруджуються на мінімальній глибині 26-ти стіп та мають добре вишколений персонал, який знає, що мусить робити на випадок небезпеки. Вони забезпечені радіовими й телефонними апаратами, водою, та вентиляційними й санітарними устаткуваннями.

ратових стіп із масивними кам'яними сходами. Вони вели до широко розгалуженого лабіринту підземних тунелів, кожний із яких мав щонайменше три стопи ширини і шість стіп висоти. Всі вони були освітлені електричними лампочками та забезпечені вентиляційними системами. Китаєць пояснив британцеві, що ці тунелі ведуть до сховища під вулицею Чіен мен вай, з якої входилося до згаданого магазину.

Британські журналісти відвідали також го-

лоєць квартиру 196-ої дивізії так званої Народної Армії Визволення, розташованої поблизу міста Янгцун, командир якої сказав, що під теперішню пору 300 мільйонів китайських чоловіків і жінок проходить добровільний військовий вишкіл для несення служби в регулярних оборонних силах. Він підкреслив, що «ми мусимо повсякчасно втримувати бойову готовість та бути здатними розбити імперіалістичного агресора. Адже Формоза ще не звільнена, тому нам треба бути завжди готовими на визволення цієї частини нашої батьківщини».

Генерал сказав, що його дивізія нараховує 10.000 вояків і складається із трьох полків, а кожний із них має у своєму складі три батальйони. 45% їхнього часу йде на військовий вишкіл, других 45% присвячується студіям філософських праць Мао Тзе-тунга й іншим політичним та культурним зайняттям, а 10% витрачається на працю у продукції зброї, харчових продуктів й одягу.

Вояки живуть у касарнях, де мають добрі помешкання й харчування, а на свої витрати одержують місячно одного фунта. Лише старшим рангою офіцерам дозволяється мешкати разом із дружинами, переважна більшість яких zatrudнена в дивізійній фабриці, виготовляючій медикаменти.

Вояки вишколюються у стрілянні й закладанні різномірних мін, але при цьому враховуються локальні потреби та фах кожного з них. Тому рекрут, який пройшов підставовий піхотний вишкіл, може виконувати найрізноманітніші завдання: допомагати в будові бункерів, доріг або мостів, обслуговувати протилетунську гармату чи бути звичайним охоронцем якогось важливого об'єкту.

Кількісний стан Народної Армії Визволення виносить 150 регулярних дивізій, вишколених і озброєних для оборони країни та для співпраці з формациями народної міліції. Китайські панцерні дивізії чужинці можуть бачити лише на військових парадах у Пекіні, але є показники того, що танки й гармати советської продукції ступенев заступаються різноманітною зброєю власного виробу.

Китайські військово-морська й військово-повітряна флотії мають завдання співдіяти із суходільною армією в оборонних операціях. Їхня потужність, так само як і кількісний стан панцерних з'єднань іще не дорівнюють московським, але всі роди військ інтенсивно розбудовуються, при чому великий натиск кладеться на продукцію водневої бомби, збільшення кількості підводних човнів та вдосконалення ракетних систем.

Комуністичний Китай завзято готується до війни, не зважаючи на те, що налаштований відносно зі ЗСА і Японією внеможливого атаки китайських націоналістів із Формози. Він хоче бути готовим до відбиття будь-якої атаки — зі Сходу чи Заходу, — а може заатакує когось і сам. Це покаже майбутнє.

ки, Велика Британія, Бельгія, Канада, Франція, Данія, Західна Німеччина, Греція, Ісландія, Італія, Люксембург, Голландія, Норвегія, Португалія й Туреччина, склалися з 1.630.000

вояків (у тому 300.000 американських).

Збройні сили Варшавського пакту, в склад якого входять Советський Союз, Болгарія, Чехо-Словаччина, Східна Німеччина, Мадярщина, Польща й Румунія, нараховували 1.270.000 вояків, із чого 660.000 советських, стаціонарних у Східній Німеччині, Чехо-Словаччині, Мадярщині й Польщі. На територіях Болгарії і Румунії советських військ немає.

Арсенал нуклеарної зброї ЗСА в Західній Європі нараховував 7.000 атомних ракетних бомб, у той час як СССР мав їх лише 3.500, тобто якраз половину.

Що ж торкається інших родів зброї, то НАТО посідав 7.750 танків, 150 легких бомбардувальників, 2.700 інших бойових літаків, 10 літако-носців, 153 підводні човни та 422 різномірні воєнні кораблі.

До диспозиції Варшавського пакту належало 21.700 танків, 310 легких бомбардувальників, 5.050 інших бойових літаків, 202 підводні човни та 328 різномірних військових кораблів.

РОЗТАШУВАННЯ СОВЕТСЬКИХ ДИВІЗІЙ

На протязі минулого року Советський Союз продовжував розбудову своїх збройних сил на Далекому Сході і сконцентрував на тисячомілевою кордоні з китайською провінцією Сін-кіанг 49 танкових і моторизованих дивізій, тобто пснад 800.000 вояків, підтримуваних 75-ма тисячами військ прикордонної охорони і п'ятьма тисячами бойових літаків. Створилася Центральноазиатська військова округа, яка контролює Казахську, Киргизьку й Таджикицьку республіки.

Кількісний стан советської армії нараховував 160 дивізій, у тому 102 моторизовані стрілецькі дивізії, 51 танкову дивізію й 7 парашутних. Деякі з них не мають повного складу, але у випадку потреби можуть бути поповнені в дуже короткому часі. Крім 49-ти дивізій, розьбокованих уздовж советсько-китайської границі, 80 армійських дивізій стаціонарують на советській території, 20 — у Східній Німеччині, 5 — у Чехо-Словаччині, 4 — в Мадярщині і 2 — в Польщі.

МІЛІТАРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШВЕЦІЇ

157 років безперервного миру окреслюють організацію й завдання збройних сил Швеції. В мирному періоді її суходільна армія є дуже слаба; складається вона із 23-ох тисяч старшин, підстаршин і вояків сталої служби та 50.000 рекрутів, які вишколюються терміном від дев'яти до п'ятнадцяти місяців. Тому її кількісний стан постійно змінюється. В 1971 році, наприклад, шведська суходільна армія нараховувала 12.500 кадрових військовиків, 36.500 рекрутів і 100.000 резервістів, покликаних на кількатижневій вправи.

Організаційно шведська армія складається зі семи панцерних полків (більш-менш відповідних панцерним бригадам НАТО), п'ятнадцяти артилерійських полків, шести полків протилетунської артилерії та парашутної формации. Крім того, існують полк королівської гвардії «Свеа» й ескадрон кінних гусарів —

прибійної охорони короля. На випадок війни ці обидві одиниці будуть перетворені в панцерну частину.

Кількісний стан шведської військово-морської флотії виносить 4.700 кадрових військовиків і 7.400 рекрутів. Складається вона з одного крейсера, який служить також для закладання мін, восьми винищувачів, семи фрегат, двадцяти трьох підводних човнів, двох великих міноносців, двадцяти семи травлерів, вісімнадцяти торпедних та ракетних човнів і кількох десятків суден різного призначення. Слід відмітити, що військово-морська флотія Швеції дуже модерна і як на Балтицьке море досить сильна.

Подібно представляється справа з військово-повітряною флотією, яка нараховує 650 наймодерніших бойових літаків, головним чином винищувачів типу «Сааб-37-Birgen», котрі є понадзвукові й першорядно озброєні.

Шведський зброєвий промисел належить до найкращих у світі, тож у кожній категорії його продукція витримує якісне порівняння з любою іншою.

Для прикладу можна навести безвежові танки «СТРВ-С», випосажені гарматами калібру 105 міліметрів і легкими кулеметами «М58», або самохідні важкі гармати калібру 155 міліметрів. Кожна така гармата важить разом із возом 48 тонн, рухається зі швидкістю 30 кілометрів на годину і стріляє на віддалі 25.000 метрів. Упродовж хвилини вона здатна вистрелити 15 набоїв. Кожний артилерійський батальйон шведської армії озброєний шістьма гарматами такого типу.

Крім того, Швеція має дуже добре організовану оборону своїх узбереж, випосажену цілим комплексом таємних радіостанцій, які можуть кожної миті інформувати населення про все, що діється біля її берегів. На випадок війни ця величезна скандинавська країна, площа якої становить 449.000 квадратних кілометрів, а населення досягає восьми мільйонів, зразу ж може виставити мільйонову армію прекрасно вишколених й вивінуваних наймодернішою зброєю вояків.

НОВА БРИТАНСЬКА ГАРМАТА

Британська королівська артилерія прийняла на озброєння нову наймодернішу гармату калібру 105 міліметрів, яка поєднує в собі легкість із винятковою вогневою силою й подивудібною багатфункційністю. Вистачить згадати, що помислова й майстерна конструкція цієї гармати дозволяє вживати її для виконання найрізноманітніших завдань: проти живої сили ворога, проти танків, проти літаків і як гавбицю.

Гармата, випродукована власними силами в чоттингамський зброєвий фабриці, важить 3.950 фунтів, стріляє тридцятип'ятифунтовими набоями на максимальну віддалі 10,5 милі й упродовж хвилини здатна вистрелити шість разів. Коли треба вжити цю гармату для протилетунської оборони, її цілку можна підняти під кут у 70°, й тоді вона стрілятиме в повітря на висоту до 24.000 стіп.

Цікаве те, що гармата була успішно випробувана в різних обширах земної кулі — в Норвегії, в Канаді і в Австралії, тобто, кажучи іншими словами, серед різних температур, які коливаються від — 300° Цельсія до 530° Цельсія. Не зважаючи на це, вона прекрасно функціонувала і в замерзлій тундрі, й у тропічних пралісах. Цьому, очевидно, сприяла високоякісна сталь, з якої гармата виготовлена. Мілітарні експерти вважають її найкращою легкою гарматою світу.

Серійна продукція згаданої гармати вже розпочалася, й до осені 1974 року її матимуть на озброєнні всі полки британської легкої артилерії, одначе нею в найбільшій мірі користуватимуться мобільні збройні сили Великої Британії і формації, перебуваючі в обширах Далекого Сходу. Цією гарматою, кошт якої виносить 35.000 ф.с., зацікавилася багато держав.

ЗАХІДНЬОНІМЕЦЬКА ПРОТИТАНКОВА ЗБРОЯ

В Західній Німеччині випродуковано нову протитанкову зброю під назвою «Армбруст-300», якою оперує один вояк на віддалі 300 метрів, стріляючи зі свого плеча. Стрільно, котре вилітає з рури, є в повітрі на протязі 1,5 секунди, але летить до цілі майже горизонтально, чим збільшує можливість безпосереднього влучання в неї, а під час лету його не здатні виявити інфрачервоні цензори. Воно пробиває панцер глибиною 300 мм.

Найцікавішим показником згаданої зброї є те, що вона не дає заднього вибуху. В моменті стріляння не чути ніякого голосного звуку, з рури не виходять спрацьовувані гази, немає зовсім пилу чи диму, й тому цю зброю можна вживати в дуже обмеженому вільному просторі. Інші види протитанкової зброї піхоти звичайно потребують досить великої очищеної площі позаду, а задній вибух завжди виявляє їхню вогневу позицію.

Другим типом західньонімецької протитанкової зброї є керована ракета, яку можуть вистрілювати бойові вози або вертолети. Вона називається «ГОТ», належить до франко-німецького проекту й випущена тими самими двома фірмами, які випродукували для піхотних формацій протитанкову систему «Мілян» й низьковисотну протиповітряну оборонну систему «Ролканд».

Розвиток ракети «ГОТ», як системи, розпочався ще в 1963 році, а фаза випробування її прототипу закінчилася в 1971 році. Теперішній «ГОТ» є другим із черги типом і має дистанцію 4.000 метрів, при чому летить до цілі з величезною швидкістю. Можливості цільного влучання й нищення об'єкту забезпечує напівавтоматичне керування. Оператор тримає центр схрещення волосинок прицілу на об'єкті, а інфрачервона унапрямлююча система скеровує ракету до нього. Вона вистрілюється із спеціальної рури, яка одночасно служить для зберігання і транспортування ракети. Ракета «ГОТ» несе на собі грушеподібну бойову головку, яка пробиває лобий панцер.

НОВИЙ РОЗВІДУВАЛЬНИЙ ЛІТАК ЗСА

Кілька років тому до арсеналу американських військово-повітряних сил був доданий новий розвідувальний літак «СР-71», який являється найшвидшим літаком цього типу в цілому світі. Він прийшов на зміну літакові «Ю-2», один із яких свого часу був збитий протиповітряною артилерією Советського Союзу над його територією. При допомозі цього літака американцям удалося побачити випробування китайської атомної бомби у провінції Сінкіянґ, як також стежити за таємними військовими маневрами, експериментальними летами нових типів літаків тощо. Через вісім хвилин після нуклеарної експлозії в Китаї Білий Дім уже мав усі потрібні про неї відомості.

І китайці, й москалі даремно силкуються перехопити або збити бодай один із літаків «СР-71», які регулярно літають над їхніми територіями. Вони не мають повітряного апарату, який за своєю швидкістю міг би дорівняти американському, а їхні ракети також безсилі, бо «СР-71» важко впіймати радарним системам та інфрачервоним цензорам. Тож цей розвідувальний літак літає безстрашно всюди, де йому подобається.

Докладні відомості про нього знаходяться в таємниці, однак дещо все ж таки подано до відома. «СР-71» має 107 стіп довжини, 18 стіп висоти й розмах крил — 55 стіп. Він може летіти на висоті 80.000 стіп зі швидкістю понад 3.000 миль на годину й за одну годину здатний обстежити простір площею 60.000 квадратних миль. Вага його коливається від 80 до 100 тонн і залежить від завдання, для виконання якого береться паливе. Тільки спеціальні пілоти й високі рангами американські військовики знають те, як оперує цей розвідник. Відомо також, що ЗСА мають тепер ескадрилью літаків типу «СР-71», стаціоновану на одній із каліфорнійських військово-повітряних баз.

ОСТАННЯ КАВАЛЕРІЙСЬКА ФОРМАЦІЯ В ЄВРОПІ

З огляду на величезний технічний прогрес, усі європейські держави вже давно перевели свої кавалерійські частини на механізовану стопу. Останньою з них, яка продовжувала своє існування, була тритисячна формація швайцарських драгунів.

Коли швайцарський уряд запропонував змеханізувати і її, заступаючи драгунські коні «Центуріснами» — танками британської продукції, виникло невдоволення, й розпочалася сильна кампанія проти такої технічної модернізації драгунського корпусу. Дійшло до голосування, й Палата Громад швайцарського парламенту, вирішивши затримати драгунів у збройних силах Швайцарії, не провела ніяких змін, лише вирішила зменшити кількість кавалерійських ескадронів із вісімнадцяти до дванадцяти.

Слід відмітити, що ця кінна формація випосажена наймодернішою зброєю, з автоматич-

ною, протитанковою та ракетною включно.

Наприкінці минулого року швайцарський парламент поновно переглянув справу існування останньої кавалерійської формації в Європі й вирішив її таки зліквідувати, а три тисячі драгунів перевести до танкових з'єднань.

ЖІНКИ В ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Перед тим як Ізраїль здобув свою незалежність, його жінки боролися пліч-о-пліч із мужчинами в жидівських партизанських загонах і вживалися для оборони ізованих «кїбуців». У теперішніх часах вони творять ізраїльський жіночий армійський корпус, але безпосередньої участі в бойових операціях не беруть.

Близько 60% ізраїльських дівчат рекрутуються до військової служби у віці 18 років, а 40% їй не підлягають із релігійних чи соціальних причин, або з огляду на невідповідний стан здоров'я. Рекрутки проходять 20-місячний вишкіл, але як й у випадку з ізраїльськими призовниками-мужчинами ця рекрутація відбувається з метою все більшого окультурення всіх прошарків суспільства, тому великий настрій у військовій службі кладеться на освітній і культуралізаційний аспекти.

Спочатку дівчата відбувають основний вишкіл, під час якого вчать маршувати, салютувати, володіти легкою стрілецькою зброєю та давати першу медичну допомогу. Після цього вони переходять до табору, розташованого в котрійсь із сільських місцевостей, де до всього вищесказаного додаються щоденні 14-кілометрові марші. Надавання звань проходить із великою парадом, хоч основний вишкіл не вимагає якихось особливих фізичних здібностей, і кожна здорова дівчина може його успішно пройти. Після закінчення цього вишколу дівчата відвідують спеціальні фахові курси, де опановують шоферування, секретарство, фах медсестер, допоміжних поліцисток, комунікаційних або радарних техніків тощо.

Від часу шестиденної війни багато завдань, попередньо виконуваних мужчинами, перейшло до вояків-жінок. Величезна потреба їх є у прикордонних населених пунктах та в новопоставлених громадах, де вони навчають нових емігрантів єврейської мови.

Жіночий армійський корпус Ізраїля є добрим чинником, який допомагає дівчатам-емігранткам звикати до інших умов життя. Він рекрутує цих дівчат із сорока країн світу і п'яти континентів, а після закінчення 20-місячної служби більшість їх пристосовується до нового оточення. Трапляються випадки, що деякі дівчата, навіть народжені в Ізраїлі, тужать за домом, і тому там, де це є можливе, їм дозволяють ночувати в родинних оселях.

Після відбуття шестимісячної служби кожна жінка-вояк може зголошуватися на старшинський вишкіл, але селекція кандидаток є дуже суворою, бо він вимагає максимально високої фізичної здатності. Коли активна військова служба вже закінчиться, ветеранки ізраїльсь-

кого жіночого армійського корпусу дістають щороку покликання до резерви на термін від 2-ох до 4-ох тижнів, але тільки ті, які не мають дітей.

Жінки-воєнки служать у кожному роді зброї ізраїльської армії і користуються тими самими правами та мають такі самі зобов'язання, що й чоловіки. Звичайно, вони можуть працювати під контролем чоловіків, але всіми адміністративними справами майже виключно керують члени згаданого корпусу.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ФЛЬОТИ

Від 1970 року почавши, Франція виконує план модернізації своєї військово-морської фльоти, яка відіграватиме дуже важливу роль в обороні країни. Цей план розрахований на 15 років, а після його реалізації надводна фльота складатиметься із 2-ох літаконосців, 2-ох вертолетоносців, 30-ти винищувальних ескортних кораблів, 5-ти фрегат, 39-ти патрульних човнів і канонерок та великої кількості різномірних допоміжних суден.

Підводна фльота матиме у своєму складі 20 штурмових підводних човнів, а стримувано-відстрашуючу силу творитимуть п'ять підводних човнів, порушуваних атомною енергією, кожний із яких матиме на озброєнні 16 ядерних ракет.

НОВИЙ СОВЕТСЬКИЙ ТАНК

Згідно з доповідями західнонімецьких джерел, у калмицьких степах випробовується новий советський танк типу «Т-64». Він має чотириосову залозу, важить 45 тонн, озброєний гарматою калібру 120 міліметрів і може розвивати швидкість понад 42 кілометри на годину.

А в міжчасі, на протязі кількох наступних років, 52 советські дивізії будуть вивінувані бойовими танками типу «Т-62». Першість матимуть ті дивізії, які стаціонують у Східній Німеччині, Польщі, Чехо-Словаччині й Мадящині, а за ними слідуватимуть дивізії, розьомовані в західній частині СССР. Є відомості про те, що такими танками випосажені польські дивізії та деякі панцерні формації болгарської армії.

«Т-62» був уведений на озброєння в 1963 році і є вдосконаленням типом попередньо діючих советських танків «Т-54» й «Т-55». Будучи зовнішньо навіть подібним до них, він має на озброєнні гармату калібру 115 міліметрів, стрільна якої посідають вертикальні стабілізатори.

ТВАРИНИ НА СЛУЖБІ ВІСЬКОВО- МОРСЬКО ФЛЬОТИ ЗСА

Відома річ, що всякі підводні операції в'яжуться з величезними труднощами, бо водолази можуть працювати лише на невеликих глибинах й обмежений час, а будь які судна,

що здатні пірнати під воду, є дуже дорогі і їх важко транспортувати.

Під теперішню пору спеціалісти американської військово-морської фльоти експериментують унікальну методу для виявлення предметів у морських глибинах і доставки їх на поверхню, як також для вишукування підводних човнів, переносування вибухових матеріалів та підкладання їх під ворожі підводні човни чи кораблі. Використовують вони для цієї цілі дельфінів і так званих морських левів.

Ще на початку 1969 року певне число морських левів упіймали на скелястих узбережжях Каліфорнії і перетранспортували їх на Гавайські острови, де піддали відповідному тренінгові. Оскільки морські леви здатні пірнати на глибину щонайменше 750 стіп, їх тренували у виявленні фальшивих мін, уміщених яких 500 стіп під морською поверхнею. Після перейдення цього тренінгу тварини знаходили їх упродовж кількох хвилин, спочатку локалізуючи їхнє місцезнаходження шляхом відчування акустичних звуків, виділюваних мінами, а пізніше шукаючи їх зором. Адже очі морських левів пристосовані до темряви, подібно як у котів.

Опісля на тих же Гавайських островах подібному тренінгові піддали двох китів (одного вагою 1.200 фунтів, а другого — 5.500 фунтів). Кити пірнули під воду з вистежувальними апаратами, прикріпленими до їхніх щелепів, на глибину 1.654 стопи. Представник військово-морської фльоти сказав, що цей експеримент виявився дешевою й дуже простою системою, за допомогою якої можна видобувати на поверхню торпеди із глибини 1.600 стіп.

П'ятихвилинний фільм, демонстрований Міністерством Оборони ЗСА, показав кита з великим гумовим вистежувачем жовтого кольору, прикріпленим до його щелепів. Тварина підпливла до торпеди і причепила до неї апарат, що автоматично привело в дію великий баллон, забезпечений газовим генератором, який підняв торпеду на поверхню, а кит підплив до службового корабля, де в нагороду за це його доскоху нагодували рибою.

При допомозі цієї системи можна видобувати на поверхню 600-фунтові об'єкти із глибини 1.000 стіп і 300-фунтові — із глибини 2.000 стіп. Кити виявилися набагато кращими в такій акції, бо морські леви оперували на максимальній глибині 500 стіп.

Представник американської військово-морської фльоти не дискутував над справою потенційного вживання китів під час активної війни, але виглядає на те, що їх додатково тренуватимуть у знаходженні фільмових капсуль, викиданих шпигунськими сателітами над просторами Тихого океану, бо деякі з них військові літаки не можуть вистежити, й вони потопляють в океанських водах.

ЖІНОЧИЙ АРМІЙСЬКИЙ КОРПУС У ЗСА

Ще в серпні минулого року верховне командування збройних сил ЗСА оголосило, що

кількісний стан жіночого армійського корпусу, який у фінансовому 1972 році становив 12.400, буде збільшений у біжучому році до 15.900, а до кінця фінансового 1978 року може досягнути 23.500. Зрозуміла річ, що число рекруток у цих роках мало б значно збільшитися.

У зв'язку з такими плямами, вишкільні можливості центру жіночого армійського корпусу в форті МакКелллан, штат Алабама, будуть реорганізовані та поширені. В разі потреби рекрути проходитимуть основний індивідуальний тренінг разом із рекрутами-мужчинами в армійських вишкільних центрах і мілітарних школах. Старшини жіночого армійського корпусу також відвідуватимуть усілякі курси для заавансованих у різних військових галузях — піхотній, панцерній тощо. Адже із 482-ох бойових мілітарних спеціальностей члени цього корпусу не можуть виконувати лише 48, тому вони будуть мати великий вибір.

ОБОРОННІ ВИДАТКИ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНИ

Виконуючи постанову Варшавського пакту, Чехо-Словаччина збільшила в 1972 році оборонні видатки на 5,9%. Коли врахувати, що весь оборонний бюджет становить 2,43 мільярда доларів, то вийде, що чехи витрачають тепер на оборону 5,8% свого загального державного бюджету. З усіх держав-членів Варшавського пакту, з винятком Советського Союзу, тільки Східна Німеччина витрачає більшу суму, бо 5,9%. Статистика виявляє, що, від 1966 року почавши, оборонні видатки Чехо-Словаччини збільшувалися щороку на 500 мільйонів доларів.

У додатку до сказаного, Чехо-Словаччина є головним продуцентом зброї у Східній Європі. Вона постачає її іншим членам пакту, а коли недавно чехо-словацька армія проходила стадію модернізації, то значне число старіших танків типів »Т-34/85« і »Т-54« було передане Північному В'єтнаму (спеціально в червні й листопаді 1971 року). Від часу закінчення II-ої світової війни Чехо-Словаччина експортувала зброю до Ізраїля, арабських країн, африканської республіки Малі, Гвінеї і Нігерії, як також постачала її різноманітним партизанським рухам.

ДОДАТКОВІ ВИДАТКИ НА ОЗБРОЄННЯ НАТО

У грудні минулого року міністри оборони десяти західноєвропейських держав, приналежних до НАТО, з винятком Франції, Португалії та Ісландії, зібрались у Брюсселі на конференцію, постановили збільшити в 1973 році видатки на всі роди нової зброї в сумі 600 мільйонів фунтів. Крім того, вони ухвалили декларацію, передбачаючи інтенсивнішу співпрацю між членами НАТО і стандартизацію різноманітної зброї, яку дотепер майже повністю вже досягнули країни-члени Варшавського пакту.

В реєстрі нової зброї є 387 бойових танків, 1.610 панцерних возів інших типів, 205 протитанкових гармат, включно з вистрільними ракетами, 115 наймодерніших бойових і морських патрульних літаків, 61 літак зв'язку, 18 важких тактичних транспортних літаків, 125 вертолетів, базованих на суходолі, 1.936 протилеґунських керованих стрілець і 930 гармат протиповітряної оборони.

Військово-морські сили НАТО мають бути збільшені на 3 ескортні винищувачі, 11 підводних човнів (у тому два, порушувачі ядерною енергією), 4 міноносці, 6 патрульних човнів, 7 суден для ведення амфібійних операцій, у тому один десантний корабель для морської піхоти, і 28 морських вертолетів.

Новий вертолет на службі військ НАТО.

Наприкінці 1971 року військова конфронтація між збройними силами НАТО й арміями держав-членів Варшавського пакту виглядала так: проти 25-ти дивізій НАТО, випосажених 5.500-ма панцерами й 1.400-ма літаками, стояло 60 дивізій із 16.000 панцерів і 2.500 літаків Східної Німеччини, Польщі й Чехо-Словаччини. До цього слід додати ще 60 дивізій, яка знаходиться в бойовій готовості на західній території Советського Союзу.

Це велика мілітарна загроза для Західної Європи, тому Рада Міністрів Закордонних Справ НАТО постановила, що в майбутньому не буде ніякої редукції збройного потенціалу НАТО без відповідної редукції збройних сил комуністичного блоку.

МАЙБУТНІ МАРШАЛИ

*»Нехай усміхнеться душа на чужині,
Хоч раз усміхнеться, дивлячись, як ти
Всю славу козацьку, за словом єдиним,
Переніс в убогу хату сироти...«*

(Т. Шевченко —

»На вічну пам'ять Котляревському«)

Так писав у своєму «Кобзарі» наш великий пророк Тарас Шевченко, прочитавши твір Івана Котляревського «Енеїду», й це була подяка поетичним словом авторові за цей твір, написаний від щирого серця, взятий із глибин душі. Але так трапляється тільки тоді, коли відповідний твір зробить добрий вплив.

Ось перед нами добра й цікава книжка — історична повість Святомира М. Фостуна «Звідуни степових когорт» на 184 сторінки, яка вийшла друком у видавництві Юліана Середняка, Буенос-Айрес, Аргентина, в 1972 році.

Святомир М. Фостун уже відомий, як автор багатьох статей на історичні теми, збірки еюдів п. н. «На крилах життя», нарису 50-ліття Української Автокефальної Православної Церкви» й зокрема також історичної повісті із життя та боротьби декабристів за визволення на початку XIX століття п. н. «Плем'я непокінених».

Тепер автор обдарував українських читачів новою історичною повістю «Звідуни степових когорт», віддзеркалюючою події в роках Тридцятилітньої війни, яка свого часу потрясла Середньою й Західньою Європою та була наби прологом до великої національно-визвольної і державно-творчої революції, до визвольної війни, що популярно відома в історії й українському народові під назвою «Хмельниччина». Вона взяла свою назву від імени головного вождя — гетьмана Богдана Зіновія Хмельницького й цілковито змінила стан у Східній Європі.

Це буревійне козацько-народне повстання висунуло на кін історії проблему України. Відома річ, що маси грають велику роль в історичних подіях, але без доброго проводу й притягнута ідеї ці історичні події перетворюються у звичайний бунт, пізніше заломлюються і врешті зникають із поля історії, після чого починається реакція.

Козацька революція 1648 року, здолавши багато перешкод, кінець-кінцем досягла перемоги, хоч потім Україна потрапила в нову московську неволю, ще гіршу. Здобуття цієї перемоги було можливе завдяки провідним кадрам — сотникам, полковникам і генеральній старшині — цим підручними гетьмана Богдана Хмельницького. Їхня поява, виростання й озброювання воєнним знанням є темою для наукових досліджень, але Святомир М. Фостун на сторін-

ках цієї нової книжки у формі красивого письменства, мистецькими засобами розкриває і змальовує, як творилися ці кадри, як їх виро-щував великий вождь Хмель.

Коли читаєш повість «Звідуни степових когорт», то мимоволі виникає питання — чи могли персонажі повісті брати участь в описаних на її сторінках подіях, коли відомо, що ні Польща, ні Україна, яка тоді до Польщі належала, не були заангажовані у Тридцятилітній війні? Деякі дослідники історії заперечують участь наших козаків у битвах цієї війни, але є і протилежні докази. Наприклад, А. Маркевич у «Русском биографическом словаре», стор. 348 у т. 21 пише так: «... В 1645 році Хмельницький був посланий королем (польським — Є. П.) до Франції для переговорів у справі вербування козаків на французьку службу для війни з Іспанією (тоді ще тривала Тридцятилітня війна) й закінчив ці переговори цілком успішно», а далі згадує, що «після повороту із Франції він бачився з королем у Варшаві».

Те ж саме говорить Роман Млиновецький у своїй «Історії українського народу» — стор. 123, а М. Костомарів у своїй монографії «Богдан Хмельницький» — част. I, стор. 211 пише слідуюче: «... під команду принца Конде (герцога Енгієнського) 2.400 козаків узяли Дюнкерк в еспанців». Отже, всі вищезгадані автори стверджують чинний уділ наших предків-козаків, та ще й у великій кількості і знаменитих битвах того часу.

Тридцятилітня війна мала для Європи не менше значення, ніж II-га світова війна нашого століття. На протязі тривання Тридцятилітньої війни народилися й вирости нові покоління, зникла та генерація, яка цю війну починала, з'явилися й запанували нові ідеї. Замість принципу підписаного в Німеччині Авісбурзького миру з 1555 року «... чия держава — того й віра», після закінчення Тридцятилітньої війни, Вестфальський мирний договір 1648 року визнав релігійну свободу й рівність для католиків і протестантів у Західній та Середній Європі, а взагалі перевагу одержали Франція й Швеція.

Що ж торкається Німеччини, то вона страшенно занепадала, і зменшилося її населення: наприклад, у Вюртемберзі із 400.000 до 48.000, а в Баварії — в десять разів. Такі були наслідки Тридцятилітньої війни для країн Європи.

Участь у цій війні козаків і козацької старшини під проводом самого Хмельницького була доброю школою й багатим досвідом для цього особисто, як для майбутнього великого полководця Руси-України, а також і для його «хмельниччан», як пізніше нарід й історія назвала вірних підлеглих та товаришів Хмельницького.

Один із визначних попередників Хмельницького в історії України — князь Константин Острозький — висловився так: «Достойними достойная сзидатися і чесними чесная совершитися, а через годних людей — годние річі бивають спрямовані».

Дмитро Донцов каже, що «нація, не очолена мудрим, шляхетним і мужнім проводом, є безумна отара, доступна всякій чужинецькій пропаганді й інфільтрації. Разом із провідною верствою стоять і падають народи».

Тому в своєму універсалі Хмельницький звернувся слідуючими словами: «Но еслі нас (козаків) одолеють, то відайте, панове, що вас усіх малоросіяня... огнем і мечом поруйнують і в рабскую облікут одержу». Враховуючи це, він подбав про те, щоб приготувати собі провідні кадри для визвольної боротьби в добрій мілітарній школі Тридцятилітньої війни, бо козаки мали й так гарт у постійних збройних зударях із турками й татарами. Додатком для вдосконалення стала Тридцятилітня війна з її класичними на той час битвами й такими визначними полководцями, як Тіллі, Валенштайн, Густав-Адольф, Тюрен, Конде тощо. Було де й у кого повчитися, і цього не проминув великий у майбутньому Хмель.

Польський історик Людвиг Кубаля у своїх працях «Шкіце гісторичне» т. III і «Война московска» 1654-1655 рр., стор. 7-9 пише таке: «Не розумію чому сьогодні є в нашому інтересі понижувати й легковажити пам'ять чоловіка, якому не могли дати ради, коли самі були могутні»; «Чужоземці порівнювали Хмельницького із Кромвелем, і це порівняння насувалося само собою, особливо в роках, коли обидва ці мужі звертали на себе увагу й Заходу, і Сходу Європи». Потім пише: «Хмельницький, однак, мав у багатьох випадках завдання трудніше... він не диспонував, як Кромвел, вишколеною інтелігенцією й засобами старої могутньої держави: військом, скарбом, народнім господарством, адміністрацією, не мав відносин з іншими державами — все це треба було творити». А далі додає, що «була то людина в кожному випадку незвичайних вимірів...».

На 13-тій сторінці того ж тому Людвиг Кубаля зазначає, що Хмельницький мав усюди зручних агентів і вірних приятелів, знав куди звертатися, кого просити, кому заплатити; врешті — людиною, яка говорить, що має 200.000 війська і пропонує свої послуги, знає, де є побажаний і буде добре обслужений. Рухливість його на той час була подивудібною: він щодня приймав послів і вислав своїх агентів; для ведення закордонних справ і дипломатичної діяльності наклавав на чужоземних купців податок; для кореспонденції і писання щораз то нових актів мав військову генеральну канце-

лярію, яка складалася з генерального писаря Івана Виговського і дванадцяти звичайних писарів із православної шляхти, котрі володіли чужими мовами, орієнтувалися, що й де на світі робиться, та щоденно знали, чим живе ворожа їм Варшава.

Все вищенаведене є доказом того, що Хмельницький знав, що має робити, як готувати кадри й підбирати собі добрих та надійних помічників. Тому стає зрозумілою й певною описана Святомирком М. Фостуном участь козаків у Тридцятилітній війні й та роль, яку в ній відіграли козацькі старшини по завданню Хмеля. Стають також зрозумілими і їхні чини в різних випадках.

Твір написаний так, що на кожній сторінці читач переживає найрізноманітніші пригоди, які траплялися з персонажами: то з Чугаєнком, то із Драбиною, то з Гойзером. Коли читаєш повість, — цілий час перебуваєш у напруженні, бо не знаєш, що за хвилину станеться нового чи неприємного з котримсь із її героїв, і це дуже інтригує та зацікавлює.

Так само часто здається, що той чи інший герой потрапив уже в безвихідну ситуацію, зайшов у глухий кут, але автор, як то кажуть, завжди виводить його «сухим із води». Ці герої в більшості випадків перемагають усі труднощі й перешкоди навіть у найскладніших обставинах, але є й такі, що вкінці гинуть, як, наприклад, козак Драбина або Чугаєнко.

Особливістю повісті є те, що в ній немає головних героїв, які фігурували б на її сторінках від початку до кінця. Натомість, вони є на кожній сторінці й у кожному розділі твору — відмікні своїм характером і вдачею, але всіх їх єднає обов'язковість та послух їхньому вождеві Хмельницькому. Це майбутні «хмельниччани». Одні персонажі є цілком реально, як, наприклад, Мрозовецький, а деякі мають збірні особливості, створюючи цілу картину — Хмельницький і «хмельниччани» у Тридцятилітній війні.

Всі жінки в повісті — виключно чужинки, проте кожна з них має позитивні властивості.

Як я вже зазначав, тема повісті цілкомито ясна: Богдан Хмельницький і «хмельниччани» у Тридцятилітній війні та підготовка до Хмельниччини. Але у творі відсутня струнка сюжетна лінія, й деякі епізоди інколи не пов'язані між собою, хоч слід відмітити, це йому не шкодить і не впливає від'ємно на його якість та на задум автора.

Наприклад, перший розділ повісті вводить нас у курс тодішніх подій, знайомить з обставинами, в яких діють головні особи твору, та із самими особами й переносить читача в ті місця, де відбуваються події. Другий розділ змальовує цілий театр європейського життя й боротьби, в четвертому розділі ми бачимо перебіг дипломатичної боротьби в місці її схрещення в Європі — в Мюнстері, де відбувалися мирові переговори, й так далі.

Деякі розділи висвітлюють окремі підтеми. Наприклад, дев'ятий подає картину польського союму, становища в Польщі та її відносин до України. В десятому розділі показані відноси-

ни поміж кримськими татарами й Україною, й нібито накреслюються риси майбутньої співпраці.

На відправах у Хмельницького, серед імен підлеглої йому в Тридцятилітній війні старшини можна зустріти його бойових побратимів у 1648 році. Дуже влучно встановлено у твір записи та коментарі радника королівського двору й державного хронікера, маістра Франсуа де Совнара для оцінки й документальності повісті, а в розділі шістнадцятому гарно описано двір герцога Густава Адольфа (шведського), природу Швеції та подано перспективи майбутніх відносин поміж Швецією й Україною.

Зображення краєвидів і деталей природи досить добрі. Мова твору також є відповідна й соковита, характерна для того часу. Але в повісті є деякі недоліки мовного порядку, які автор міг оминати, а саме: «здорожений» (змучений), «поохочений» (охочий), «дещицю» (дещо); «префект» для означення функції командира зятяги Богдана Хмельницького; невідома потреба виведення у творі бакалявра Йоганна фон Гутфорда (персонажі); в одному місці з'являються козаків по стороні еспанців очолює Сол-

тенко, а в іншому — Сірко; »на Січі в реєстрових», а мусіло б бути »на Січі і в реєстрових».

До технічної помилки можна віднести ім'я королеви Польщі — австрофілки, бо такою була перша жінка короля Владислава IV, австрійська принцеса Сесілія Ренета. Після її смерті король Владислав IV одружився у 1645 році із французенкою Марією Гонзаго — прихильникою козаків.

Королева Швеції Христина, у протилежність наставлення її протестантського батька короля-герою Густава Адольфа й усієї Швеції, була католицької орієнтації і тому добровільно зреклася престолу.

Мистецьке оформлення обгортки добре й відповідає театрові подій Тридцятилітньої війни, але зображений на ній козак-вершник виглядає чомусь »дуже сумно». До наступного видання треба було б поширити словник незрозумілих слів.

Але це все дрібниці. Твір »Звідуни степових когорт» є добрий і відповідає потребі часу. Молодий читач знайде у ньому духову поживу для себе, бо повість має виховний характер.

З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ

ДРАМАТИЧНИЙ ГУРТОК ІЗ КОВЕНТРИ НА СЦЕНІ В НОТТІНГґАМІ

В неділю, 2-го січня 1972 р., драматичний гурток Відділу ОБВУ в Ковентрі завітав із доморобною п'єсою »Ми ще повернемось» до Ноттінгґаму. Цю п'єсу у трьох діях написав і сам режисерував голова Відділу ОБВУ в Ковентрі, п. С. Рибак. П'єса змальовує в досить яскравих образах події в Україні у воєнні роки 1943-45, докладніше — час творення Дивізії »Галичина», вишкіл на чужині, бій під Бродами і прорив з оточення. Показано теж співпрацю Дивізії з УПА. Драматичний гурток має добрий склад. Має у своєму складі і старших, і молодь. Ці любителі сцени не повинні вдоволитися цією п'єсою, а старатися брати щось інше і далі триматися в дії. Це одна з важливих ділянок, що постійно в нас недомагає. І варто її продовжувати. Головно для молоді. Молодь у добрій п'єсі знайде все: мову, історію, звичаї, традиції — одним словом — побачить Україну в образі. Ця перша п'єса помогла злучитися в гурт, помогла з'єднатися, пізнати сили, полюбити сцену й покуштувати її смаку. Початок зроблено! Мають слідувати успіхи.

М. Джус

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В РОЧДЕЙЛІ

Рочдейлський Відділ ОБВУ відбув свої Річні Загальні Збори 23-го січня 1972 р. в одній із зал будинку місцевого Відділу СУБ. Їх відкрив уступаючий голова п. М. Лісний, вітаючи представника ГУ ОБВУ, та попросив обрати Президію. Предсідником було вибрано голову п. М. Музику, а секретарем — п. Кузева.

Предсідник Зборів покликав до Почесної Президії представника ГУ ОБВУ та представників усіх братніх установ — СУБ, ОУЖ, СУМ, Ватківського Комітету й Товариського Клубу, — а потім на його пропозицію присутні віддали одностайною мовчанкою шану відійшовшим у вічність членам.

Звітували: уступаючий голова п. М. Лісний, секретар п. М. Островерх, скарбник п. М. Мицібор, культ-освітній референт п. І. Яворський і голова КК. п. І. Євчик. Заслухавши звіти, треба з великим признанням ствердити, що уступаюча Управа належно вив'язалася зі своїх обов'язків і на протязі річної каденції проробила величезну працю на громадсько-культурній ниві, тісно співпрацюючи з іншими братніми організаціями.

Фінансова господарка Відділу виглядає досить імпозантно, про що свідчать слідуючі цифри: сальдо з попереднього року — 113.98, загальні річні прибутки — 528.94, загальні річні видатки — 594.35. Сальдо на день Зборів — 48.57. Коли врахувати, що Відділ посідає майно вартості 266.30, то його чистий річний дохід становитиме 314.87. Це той коефіцієнт корисної, наполегливої і жертвовної праці в економіці збереження прибуткового фінансово-реалізованого доходу та обережності й відповідальності, на яку спромоглася уступаюча Управа Відділу.

Згідно зі звітом КК, книга протоколів технічного секретаря Відділу п. М. Островерха знаходиться у вірцевому порядку, й кожний протокол належно оформлений, а їх є 15, отже, це значить, що на протязі своєї каденції Управа відбула 15 засідань.

Розпочинаючи цю каденцію, вона мала на меті в першу чергу подавати членству Відділу ОБВУ та загальні українського громадянства правдиві й точні інформації про хід тієї чи іншої підготовчої праці, як у самій Управі, так і в лонах тих організацій, котрі з Відділом ОБВУ тісно співпрацюють. Така праця й надалі мусить спиратися на максимальну самодіяльність членства Відділу і громадянства, тому постійна й систематична інформація нашого суспільства є одним із найважливіших чинників її успіху. Вона вможливить вичерпуюче і всебічне освідомлення громади в питаннях у якому стані знаходиться та чи інша підготовча праця і створить можливість громадського контролю, критики та активного співробітництва, тобто чинників, яким уступаюча Управа ОБВУ надавала й надає велике значення.

В галузі культ-освітньої праці Управа Відділу зробила дуже багато. Вона брала участь у підготовці спільної Свят-Вечері, відсвяткувала Відпущення із прийняттям та забавою, влаштувала Спільне Свячене й концерт у честь Владики. В день Свята Матері зробила для ОУЖ прийняття, замовила Панахиду на кладовищі за померлих друзів і побратимів, відзначила Свято Героїв, брала участь у Побратимській Зустрічі, відбула вибір королеви краси із забавою, zorganizувала чотири прогулянки, брала активну участь у Крайовому З'їзді ОБВУ в Манчестері, будучи відповідальною за порядок на З'їзді, влаштувала відкриття домівки Відділу із прийняттям, відсвяткувала Свято Покрову — Свято УПА. Члени Управи брали участь у святкуванні державної незалежності Індії, на яке були запрошені. Взято участь у поході до Сенатофу, де складено вінок, і відсвятковано річницю Базару.

Всі ці святкування проходили в піднесеному ідейно-моральному настрої і скріплювали членство Відділу ОБВУ до дальшої праці. Доповіді в основному виголошував член ГУ ОБВУ сотник І. К. Гвоздик, підкреслюючи в них, що світ стоїть під загрозою втрати волі. Вільним країнам і народам загрожує московський імперіалізм, жертвою якого впала Україна. Під час

II-ої світової війни й після неї український нарід боровся з усіма формами імперіалізмів — червоного і брунатного, але УПА союзників не мала.

На внутрішньому відтинку праці кожнорічна Управа Відділу була приготована на все — згоду й незгоду, успіхи й невдачі, осяги й недотягнення. Але ніщо не могло вбити амбіцій людей доброї волі, які наполегливо працювали для Відділу, дбаючи про те, щоб його членство росло, щоб воно було монолітом, який служив би нашим життєвим, духовим, суспільно-громадським та політичним вимогам і потребам. Управа докладала всіх зусиль до того, щоб серед членства панували спокій, згода, любов і братерство, і власне ці прикмети стали доказом, що Відділ стоїть на твердому ґрунті й рівній дорозі, що він міцний духом і з року в рік покращує своє громадське життя.

Підсумовуючи працю уступаючої Управи Рочдейлського Відділу ОБВУ, треба відзначити, що на протязі своєї каденції вона зробила дуже багато, і їй за це належаться великі признання й подяка. А таку працю Відділ веде не послабно вже на протязі 23-ох років і за цей період часу оправдав своє існування, а разом із тим і добре ім'я нової політичної еміграції. Жити і працювати для визволення України — це була девіза багаторічної діяльності Відділу.

Одобривши працю уступаючої Управи Відділу, Загальні Збори одностайно обрали на чергову каденцію попередній склад керівних органів, очолений довголітнім головою, п. М. Лісним.

Сотник І. К. Гвоздик

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В НОТТІНГґАМІ

В неділю, 5-го березня 1972 р., точно в 22 річницю героїської смерті найвизначнішого полководця в новітній історії України — генерала Тараса Чупринки, Відділ Об'єднання бувших Вояків Українців у Ноттінґамі відбув своєї чергові Загальні Річні Збори.

На Збори прибуло біля 30 членів, між ними парох Ноттінґаму, о. д-р А. Михальський, голова Відділу СУБ, п. В. Лесюк, та інші представники братніх установ. Збори відкрив голова уступаючої Управи п. К. Росенський, а о. д-р А. Михальський провів Господню Молитву. Зборами керувала Президія у складі: п. В. Білик — предсідник, п. В. Гнип — заступник і М. Джус — секретар.

Привітання Зборами зложили: о. д-р А. Михальський, п. В. Лесюк від Головної Управи ОБВУ і від Відділу СУБ, п. В. Білик від клітини УХР, п. В. Гнип від Батьківського Комітету. Письмові привітання наспіли від голови Гуртка ОУЖ, п-і Марії Стахів, і від голови Станиці Пласту п. Я. Іваницького.

Із звітів Управи Збори довідалися, що Відділ начисляє 76 членів, що каса мала 193 фунти прибутку і 191 фунт витрати. Відділ провадив свою працю в чотирьох ділянках: організаційній, культ-освітній, Суспільної Опіки й господарчо-фінансовій. В кожній ділянці Відділ мав успіхи і проробив поважну працю.

Після дискусії, що не була довга, Збори уділили уступаючій Управі довір'я й вибрали нову Управу у складі пп.: К. Роснецький, М. Любінський, Г. Шкатуляк, М. Гуменюк, Н. Ільницький, М. Кріслатий, Т. Лавришин, В. Петенюцький, В. Балдецький. Контрольну Комісію очолив п. В. Семак, а членами стали вибрані — п. М. Зеленюк і п. М. Брух.

Дуже цікавою була точка внесків, де члени висловлювали свої побажання щодо праці в цій каденції. Були пропозиції дати цикл доповідей про українського філософа Григорія Сковороду з нагоди 250-річчя народження, відзначити воляцькою зустріччю 25-річчя приїзду українських воєнків до Ноттінггему в червні 1947 та ряд інших допоєнень.

Дво- й півгодинна програма Зборів пройшла в гарній дружній атмосфері, що ще більше згуртувало членство довкола своєї комбатантської організації.

М. Джус

ЛОНДОН ВШАНОВУЄ ТАРАСА ЧУПРИНКУ

Двадцять два роки проминуло з того часу, як у червню бою згинув смертю героя великий воїн України та її шляхетний лицар, генерал-хорунжий Роман Шухевич — Тарас Чупринка. Досить далеко віддаль від Білогорщі до Лондону, де відбулося відзначення цієї такої сумної для української визвольної справи дати. Сумної, бо на бойовій стійці впав творець модерної української революції. Але хоч він згинув фізично, то його ідея залишилася безсмертною, і її підхопили сьогодні безстрашні друзі в Україні.

Я не знаю, яка погода була в Білогорщі того дня, коли впав один із найбільших українських героїв, але день 19-го березня 1972 р. в Лондоні випав напрочуд погожий і теплий. Місцева громада зібралася досить численно в залі Відділу СУБ, щоб скрожно, але зате зі щирим серцем ушакувати цю маркантну в новітній історії України річницю, відзначення якої організував Лесдонський Відділ ОБВУ.

Свято відкрив коротким вступним словом голова Відділу, п. Григорій Бадик, після чого вірш «Чупринці» М. Вереса відчитала Марійка Волчанська. Крім неї декламували п. І. Стасік «Сіятимеш у віках, герою» М. Босслава та Б. Юрків — «Сл. пам. Генералові Р. Шухевичу — Т. Чупринці» Івана Хмеля.

Хор Юного Суму під керівництвом інж. Т. І. Кудлика відспівав такі пісні: «На могилах борців», «Везсмертя», «Ви жертвою в бою нерівним лягли», «В горах грім гуде», «Ой, гук, мати гук» та «Спіть, хлопці, спіть». На тлі останньої пісні Г. Стасік рецитувала «Боже нац, Правдо і Сило».

«Спогади львов'янки» з доброю дикцією прочитала п-і М. Капустинська, а реферат написав і прочитав знаний усім поет Микола Верес. Треба відмітити, що цей реферат був дуже добре побудований, а ще краще прочитаний. Він у художніх барвах представив присутнім силюету Головного Командира УПА та вказав на його заслуги перед українським народом, був переплетений багатьма поетичними цитатами, тому всі слухали Вересові слова із величезним захопленням та навіть шкодували, що реферат був закороткий.

На закінчення відчитано резолюцію, протестуючу проти московського народовбивства й арештів української інтелігенції, яку підписали всі присутні.

Ф. Кузишин

СВЯТКУВАННЯ РІЧНИЦІ ЧОРНОМОРСЬКОЇ ФЛЬОТИ В БОЛТОНІ

Старання місцевого Відділу ОБВУ, в неділю, 30-го квітня 1972 р. відбулося святкування 54-ої річниці Дня Чорноморської Фльоти, на кораблях якої 29-го квітня 1918 р. були підняті українські національні прапори. Той чин по сьогоднішній день є незабутньою подією в історії нашого народу, ілюструючою відновлення самостійности України в буремних часах, започаткованих Українською Національною Революцією.

Сцена привітної залі Відділу СУБ була повсягдовому вдекорована прапорами, дивізійними відзнаками, наголошеним написом і дуже гарно намальованим образом корабля з піднесенням на його щоглі синьо-жовтим стягом. Цей образ намалював п. Роман Подольчук.

О 4-й годині дня біля 150 осіб засіло до обіду за приготованими столами, й відкриття зробив голова Відділу ОБВУ п. І. Довбенюк, вказавши на значення відзначуваного свята. Опісля наш парох о. радник Михайло Ратушинський провів спільну молитву до трапези. Обширний реферат прочитав п. І. Скрипець, який присутні вислухали з великою увагою.

Слідувала мистецько-концертна частина, складена з вокальних та хореографічних точок. Соліст п. Д. Шак під акомпаньямент гітари виконав пісню «В неділю раненько», тріо — пп. Д. Шак, Гр. Волюбаш і М. Тимчишин — відспівало «Лети, моя думо, в рідну хатину», а семиособова група — пп. Д. Шак, Гр. Волюбаш, М. Вовк, І. Бучинський, М. Пірановський, М. Тимчишин та М. Федішин — виконала дві пісні: «Я сьогодні від вас від'їжджаю» і «Вже вечір вечоріє».

Танцювальний гурток під керівництвом п. Богдана Рудковського у складі двох груп, які нараховували по шість дівчат із молодшого і старшого віку сумівок, продемонстрував чотири танки — «Коломийку», «Гони-вітер», «Катери-ну» й «Козачок». Усі виконавці гарно пописалися у своїх виступах, і за це присутні нагороджували їх рясними оплесками.

На закінчення п. І. Довбенюк склав подяку виконавцям програми, паням із ОУЖ, членам Управи Відділу ОБВУ, всім тим особам, які до-

помагали в готуванні і проведенні свята, а також усім присутнім, які своїм присуттям збагатили святкування.

Дальшою розвагою була танцювальна забава, на якій грала місцева оркестра під керівництвом п. М. Тимчишина, що належить до ОБВУ, тож усі весело бавилися в товариській атмосфері до пізньої години, відчуваючи всебічне задоволення.

Т. Г.

ХІХ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОБВУ

В пополудневих годинах суботи, 27-го травня 1972 р. в гостинній і привітній залі Лестерського Відділу СУБ, довголітній голова Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, сотник Михайло Білий-Карпинець, відкрив ХІХ Звичайні Загальні Збори нашої комбатантської організації, привітавши представників Централі ОБВУ та прибулих делегатів. Після спільної молитви, проведеної Всч. о. А. Гринахом, для ведення Зборів була обрана Ділова Президія у складі: хор. Т. І. Кудлик — голова, п. К. Роснецький — заступник голови й пор. М. Верес та п. М. Шептицький — секретарі.

Голова Ділової Президії, подякувавши за вибір, запросив до Почесної Президії Всч. о. А. Гринаха — пароха Лестеру, п. Я. Деремнду — від КУ СУМ, п-і В. Дяківську — від ГУ ОУЖ, п. Б. Острожинського — від Управи СУУВ, п. І. Кулика — від Пласту, п. М. Захарчука — від «Нової Фортуни» й п. В. Медицького — голову Лестерського Відділу СУБ, після чого прочитав порядок нарад, який був прийнятий без змін.

Слїдувало прочитання списку померлих членів ОБВУ, пам'ять яких була вшанована постановом із місць та однохвилиною мовчанкою.

З черги Загальні Збори приступили до вибору Комісій. На внесок п. М. Візньовича обрано Верифікаційну Комісію у складі пп. І. Скальського, А. Гавірка й В. Вільчинського. Фінансово-Бюджетова Комісія (п. М. Татарчук) — пп. М. Захарчук, З. Гайовський і М. Гайва. Резолюційна Комісія (пор. М. Веремієнко) — сотник І. К. Гвоздик, п. Я. Фатерига, п. Б. Головатий.

Пан Б. Головатий вніс пропозицію вибрати Комісію для прочитання протоколу з минулорічних Загальних Зборів, складену із членів, які на них були присутні. Пан С. Рибак запропонував читати цей протокол Зборам, оскільки вони відбуваються один раз на два роки. Пан З. Гайовський підтримав першу пропозицію, й коли дійшло до голосування, вона пройшла. До згаданої Комісії були обрані пп. пор. М. Веремієнко, М. Скалич й М. Островерха.

Після цього передсідник відчитав письмові привіти, які надіслали: митр. прот. С. Богатирець, Світовий Конгрес Вільних Українців, Світова Рада Українських Комбатантських Організацій, Генеральна Канцелярія Українсь-

кого Вільного Козацтва, ГШ генерал-полковник П. Шандрук, генерал-поручник М. Крат, Головна Управа Братства Колишніх Вояків І-ої УД УНА, Централь СУБ, Президія Світової Ради Комбатантів і Братство Дивізійників у Німеччині, Головна Управа Української Стрілецької Громади в Канаді, Братство Колишніх Вояків І УД УНА (Станиця в Аделаїді, Південна Австралія), Управа 7-ої Станиці Українського Вільного Козацтва ім. полковника Івана Богуня й Союз Українських Комбатантів у Перті (Західна Австралія), Українське Товариство для Студій Проблем Азії з Німеччини, Спілка Українських Журналістів із Німеччини, Союз Українських Студентських Товариств в Європі, Українська Інформаційна Служба, Екзекутива Комісії Допомоги Українському Студентству, полк. мїр Євген Рен, крч. Осип Желіховський — пресовий референт Союзу Українських Комбатантів й Українського Вільного Козацтва на Австралію. Головна Управа Організації Українських Жінок у Великій Британії, Управа Спілки Українських Учителів і Виховників, діловий директор Централі СУБ І. Равлюк, Українська Студентська Громада у Великій Британії, Управа Крайового Об'єднання Українського Християнського Руху у Великій Британії, маестро Євген Пасіка з Америки й п. В. Нетреба — Головна Рада Товариства Сприяння Українській Національній Раді.

Усні привіти склали: Всч. о. А. Гринах і вищезгадані члени Почесної Президії.

Слїдууючою точкою нарад були звіти уступаючої Головної Управи, і їх розпочав сотник М. Білий-Карпинець, торкаючись загальних речей. Він відмітив, що коли ми з перспективи 25-ти років подивимося на ОБВУ, то зрозуміємо, чому в часі II-ої світової війни українці пішли до війська — вони були патріотами. Лишилися ними після закінчення війни і стали промотором нашого організованого життя на тутешньому терені. Згодом створилося ОБВУ, яке плекало українські військові традиції, щоб їх передати молодому поколінню.

Спосіб праці ОБВУ був подібний до чинностей інших братніх організацій, тож на протязі довгих років нашого перебування у Великій Британії колишні українські вояки знайшли спільну мову з обидвома Українськими Церквами та з усіми організаціями, з якими вони співпрацювали.

Уступаючий голова спеціально підкреслив заслуги Окружних Зв'язкових і висловив подив та похвалу для їхньої праці, як також наголосив жертвну діяльність Управ клітин і їхніх членів, а потім зупинився на труднощах, з якими Централь ОБВУ зустрічається у видавничій діяльності. Після цього сказав, що кожнорічні влаштовування Свята Героїв та Свята Покрову є виявом вояцької традиційности, з метою підтримування засад нації — її віри, взаємопошани і збереження героїчного минулого.

Наприкінці сотник М. Білий-Карпинець подякував лестерцям за дозвіл користування залем, Головнім Управі ОБВУ, Окружним

Зв'язковим, Управам Відділів і всім членам, обидвом Українським Церквам, Союзові Українців у Великій Британії, Управам молодечих, жіночої і всіх інших братніх організацій, з якими в часі дворічної каденції була тісна співпраця.

А потім сказав таке: колись ми були вояками, і як вояки створили комбатантську організацію, організацію ідейну й міцну, тож нехай кожний член має сатисфакцію, що до неї належить.

Опісля звітував д-р С. М. Фостун, який, підкресливши, що загальний звіт був надрукований, торкнувся тільки певних його частин і давав до них пояснення або доповнення. На закінчення склав обіймаючи всіх подяку, після чого фінансовий звіт склав п. М. Гайва.

На цьому місці п. І. Скальський, голова Верифікаційної Комісії, ствердив, що на залі нарад є присутніх 36 делегатів, які посідають 57 голосів і заступають 1.710 членів Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії.

Звітуючи за Комісію по прочитанню протоколу з минулорічних Загальних Зборів ОБВУ, пор. М. Веремієнко відзначив, що всі справи, порушені на них, були належно віддзеркалені та всебічно охоплені, тому запропонував Зборам затвердити цей протокол, що й було зроблене.

Звіт Суду Чести виявив, що впродовж звітного року не вплинули жодні скарги, тому звітувати немає про що.

За Контрольну Комісію звітував п. І. Скальський, який, підкресливши багато позитивів у праці уступаючої Головної Управи, відзначив, що вона гідно вив'язалася з покладених на неї обов'язків, і запропонував уділити їй абсолютну торію, що й було зроблене одноголосно.

З огляду на те, що порядок нарад XIX Загальних Зборів ОБВУ не мав у собі такої точки, як програмова доповідь, голова Ділової Президії хор. Т. І. Кудлик, перед початком дискусії над звітами, звернув увагу делегатів на деякі дуже важливі речі, а саме на відзначувані у цьому році роковини (ювілей Г. С. Сковороди, 30-ліття УПА, 80-ліття із дня народження Іх Емінінції Кардинала Йосифа Сліпого, 50-ліття Українського Вільного Університету тощо), після чого сконцентрував увагу присутніх на подіях, які сьогодні відбуваються в Україні, а на закінчення ствердив, що світовий мир у великій мірі залежатиме від того, на якій плятформі стоятиме Україна — та непокірنا й волелюбна земля, яка тепер ферментує на всі лади.

В дискусії над звітами, заторкуючий найрізноманітніші аспекти комбатантського життя, взяли участь пп. І. Візньович, М. Кудлик, С. Рибак, К. Роснецький, М. Щупляк, М. Барабаш і П. Кіщук. Із головніших точок дискусії слід відмітити наступні: а) приділити належну увагу військово-політичній студійній групі й розпочати її діяльність; б) у часі Зелених Свят перевести збірку на Інвалідський Фонд; в) збільшити кількість доповідей і рефератів у клітинах; г) опікуватися могилами побратимів,

які померли в полоні; ґ) продовжувати й інтенсифікувати працю над виданням пропам'ятної книги про табори українських воєннополонених у Великій Британії.

Відповіді дискутантам давали сотник М. Білий-Карпинець і п. М. Гайва.

XIX Загальні Збори ОБВУ обрали свої керівні органи, як слідує: голова — сотник Михайло Білий-Карпинець; члени Головної Управи — хор. Т. І. Кудлик, д-р С. М. Фостун, п. П. Кіщук, п. М. Гайва, п. В. Головатий, сотник І. К. Гвоздик, пор. М. Веремієнко, п. В. Нагайло, п. В. Лесюк, п. М. Музика, п. Я. Фатерига, п. М. Поврозник, п. А. Гавірко, п. О. Дем'янчук; заступники членів — пп. М. Татарчук, В. Гумєнюк і В. Скалич.

Суд Чести: пор. Б. Микитин — голова, дир. І. Равлюк, п. К. Роснецький — члени, пп. П. Дем'янчук і М. Барабаш — заступники.

Контрольна Комісія: інж. В. Олеськів — голова, інж. П. Маслій і п. Скальський — члени, пп. В. Янківський і З. Гайовський — заступники.

Загальний плян праці на чергову каденцію представив д-р С. М. Фостун, а прелімінар бюджету — голова Фінансово-Плянкової Комісії п. М. Захарчук. Обидва вони були обговорені і прийняті.

Широка дискусія, в якій узяли участь пп. пор. М. Веремієнко, І. Візньович, І. Скальський, Я. Фатерига, М. Кузич, М. Гайва й М. Захарчук, розвинулася над питанням висоти членської вкладки. Вкловлювалися різні думки і вносилися пропозиції, але в кінці-кінців було вирішено залишити членську вкладку на попередньому рівні.

Після цього сотник М. Білий-Карпинець вручив нагороди. Перехідну чашу на перший рік одержав Відділ ОБВУ в Болтоні, а на другий — Відділ ОБВУ в Рочдейлі. За довголітню працю в Дарбівському Відділі ОБВУ був нагороджений грамотою п. Михайло Перегінець, а в Ноттінгемському — п. Мирон Любінський. Признання за найкращу сплату членських вкладок одержав Лестерський Відділ ОБВУ.

Загальні Збори запропонували вислати кондоленційного листа п. В. Нагайлові із приводу смерті його брата.

Ставили запити і вносили різноманітні пропозиції слідує пп.: С. Рибак, П. Гошко, І. Скальський, А. Гавірко, М. Поврозник, І. Візньович, М. Татарчук, д-р С. М. Фостун і К. Роснецький.

Резолюції XIX Звичайних Загальних Зборів ОБВУ прочитав голова Резолюційної Комісії, сотник І. К. Гвоздик, і вони з доповненнями хор. Т. І. Кудлика були прийняті оплесками.

Наприкінці хор. Т. І. Кудлик склав подяку членам Почесної Президії і делегатам за прибуття, Управі Відділу СУБ у Лестері, місцевому Відділові ОБВУ й паням із Лестерського Гуртка ОУЖ за виявлену ними гостинність, і Загальні Збори закінчилися відспіванням українського національного славня.

Лестерці справді були дуже гостинними. Пані почастували делегатів смачним обідом і калюрієними варениками на вечерю, після спожиття якої бажані могли брати участь у танцювальній забаві, що відбувалася в той день у Лестері.

Микола ВЕРЕС

СВЯТО ГЕРОІВ У РОЧДЕЙЛІ

В неділю, 28-го травня 1972 р. в залі Відділу СУБ, старанням Управи ОБВУ, відбулася академія з нагоди Свята Героїв.

Початок академії о год. 18.00.

Помалу піднімається заслона і звучать слова «Декалогу» українського націоналіста, який вислухали присутні стоячи.

Після цього, на тлі пісні «Як ви умирали», виконаної пп. В. Сверлюком та І. Туешиним, відбулося зложення квітів та замаєння символічної могили. Цю точку програми виконали юначки Люся Майборода, Ірина Лема та п-і М. Ферентюк. Пісня линула з-за куліс.

Реферат прочитав п. Дм. Куртяник.

Наступною точкою був виступ жіночого хору ОУЖ під орудою п-і Оксани Парацак із такими піснями «Летіла куля» та «Ой упали сніги білі», а між цими піснями виступала з деклямацією Марійка Лесів.

В черговій точці пп. І. Туешин та В. Сверлюк проспівали пісні «За рідний край» та «Марш України» під супровід піаніна (Ярослав Шутка). Між обидвома піснями пластунка Маруся Михайлищук продекламувала «За що, моя Вітчизно».

В дальшому ході юні сумівці Михась і Маруся Лесеві проспівали повстанську пісню «Ні сліз, ні ридань».

Далі виступали сумівці — брати Василь і Михась Цісаруки — з деклямацією «Ми не киємо зброї своєї», п. В. Сверлюк з піснею «Батьківська земле». І. Туешин із піснею «Мама».

Ірина Лема зарецитувала вірш, присвячений Біласові й Данилишину, під заг. «Засудженим» О. Теліги.

Далі виступали з піснями ще В. Сверлюк, Туешин, жіночий хор, Марійка й Михась Лесеві з деклямаціями.

Кінцеве слово мала диригентка жіночого хору п-і Ок. Парацак.

Д. М-к

Інж. Т. І. КУДЛИК

ТИМ, ЩО ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

**«Коли ви умирали,
Вам дзвони не грали,
Ніхто не заплакав
За вами».**

(Михайло Курах).

Коли надворі вже вечоріло, а дрібен-дрібненький дощик став надобре росичкою росити, тоді в Інвалідській Оселі стало тихо та спокійно. Всі роз'їхались додому.

Саме тоді, перед моїм від'їздом, я ще раз повернувся на простору зелену площу та став по-

середині, проти хреста й символічної могили, що над нею, на високій щоглі, повис і височів наш синьо-жовтий прапор. Прапор нашої національної гордості, слави та єдності.

І саме в ту хвилину мені пригадалися слова поета А. Вільшенка:

**«Понад могили вітер лине,
Віночки на хрестах торкає,
Квітки, що діти їх поклали,
Й занесить вістку в небо синє:
— Коли дитя їх пам'ятає,
Життя вони не даром дали!»**

У ту ж самотню хвилину, під тихий шеліт дощу, мені вчувались останні слова стрілецької пісні:

**«Спіть, хлопці, спіть,
Про долю, волю тихо сніть...»** —

на тлі якої, під тихий спів юначок-сумівок із Лондону, лунають грімко слова «Молитви повстанця» — Марка Боеслава, у виконанні молоді сумівки Анни Стасік:

**«Боже, наш, — Правдо і Сило,
Надія в Тобі й любов.
Прсять розплати з насиллям
Наші терпіння і кров!»**

**Ворог роз'яв Україну,
Глумом збещестив храми,
Горем засіяв руїни,
Гнані та цьковані ми!**

**.....
Отче, послухай, як гнівно
Душі борців гомонять,
Будемо з рівними рівні —
Іскру лиш кинь до вогня!»**

Хвилинку-дві я стояв і линув думками в давно минуле, линув у рідну Україну, в ті часи, коли то сила-силенна народу в зелено-святочному поході на могилах тих, що впали на полі слави за волю України, складала свій поклін і молитви та співала їм «Вічну пам'ять...»

Сьогодні лютий ворог нищить могили наших борців. Він хоче змести їх із лиця землі, щоб і пам'яті про них не було серед молодого покоління, яке сміло йде на про з віковичним ворогом — Москвою. Ворог добре знає, що могили борців кликали, кличуть і кликатимуть, на сміле та священне діло, все нових борців, нових воїв за слушні права, за волю і кращу долю України-Неньки.

Цей гарний і шляхетний звичай поминати борців, ми принесли зі собою з Рідних Земель. І тут, далеко на чужій-чужині, не забуваємо про тих, що їм на ім'я — герої. Славимо тих, які за свої подвиги та надлюдські чини засіли в Пантеоні Української слави, вічної слави!

Ось і минає року, подібно, як і попередніх років, ми з'їхалися громадно, з усіх-усюдів південної, східної і середньої Англії, на терен Інвалідської Оселі, щоб тут разом зі своїм владицею і парохом, помолитися за душі тих, які в обороні свого народу та Батьківщини віддали все, що найдорожче — своє життя.

О годині 11.15 рано понеслися перші слова Полювої Служби Вожої, вправ наказ —

«Струнко!» — а тоді із тисячних грудей полинула, гей у засвіті, грімка молитва-пісня **«Парю Небесний, Утішителю, Духу правди, що скрізь еси і все наповняєш...»** На площі перед престолом, трилавою стоїть сумівська молодь зі своїми прапорами, на чолі з булавним д. І. Стасіком. З правої сторони стоять Впреп. сестри, а зліва — чоловічий хор із Бедфорду, зі своїм диригентом п. І. Джиджорою, а там і представники Гол. Управи ОБВУ та місцевих Відділів СУБ, СУМ, ОБВУ, ОУЖ, Пласту та тисячна маса прочан, заповнили площу шчерть.

І хоч надворі було холодно, хоч дрібний дощик трічі намагався нас розпорошити, ми видержали до кінця Польової Служби Божої, що її відправляв наш Владика Кир Августин, в асисті о. д-ра С. Орача — пароха катедрального храму в Лондоні. А коли на закінченні, перед престіл Всевишнього Творця, понеслась молитва **«Боже, вислухай благання... Боже, нам єдність подай...»** — ми не розходились. Уставившись у маршову колону, разом із Владикою і його почтом, із парохом і представниками ГУ ОБВУ та Відділів низових клітин, усі ми рушили походом довкола площі, до символічної могили, щоб там відправити традиційну Панахиду за героїв.

Радієш серцем, приглядаючись цій величавій колоні, що поважно та рівним кроком крокує вперед. На чолі сумівська молодь несе вінки, за ними національні та сумівські прапори, а там сумівці та сумівки. Всі в одностроях, усі рівним кроком ідуть разом зі старшими в одній колоні, що їй, здається, немає кінця. Хор із Бедфорду співає маршове **«Святий Боже...»** — раз, і другий, і третій...

Ось похідна колона, обійшовши довкола площі, повертає уже на площу та рівним кроком маршує прямо до могили, що над нею на щоглі повіває синьо-жовтий прапор. Уставившись довкола могили, сумівці передають вінки голові ОБВУ сот. М. Карпинцеві. Він складає їх на символічній могилі, що на ній вмурована пропам'ятна таблиця з написом:

«На вічну славу воякам-українцям, які полягли в боротьбі за волю України, на Рідних Землях та фронтах II світової війни, в рр. 1939-1945.»

Пропам'ятну таблицю вмуровано заходами Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії».

І знову понеслися ніжні та мелодійні акорди Панахиди, зі щирими молитвами за душі тих, що життя своє віддали за волю України. Так, це їм, і тільки їм — героям України зібраний нарід, тисячним голосом співає — **«Вічну пам'ять...»** Спів могутнім гомоном несеться по довкіллю, лине до висот, і десь там у безмежних просторах стихає. Напевно відгомін молитви полинув туди, де в могилах вічним сном спочивають ті, що впали на полі слави за волю України!

А там, на Рідних Землях, ворог, скувавши нарід, скаженіє. Навіть молитися не дає... Це той ворог, що від віків нищить нашу національну культуру, нашу віру, мову, наш край,

а нарід карає тюрмами та Сибіром. Але нарід не здається!..

**«Ой, не тішся, враже, сотня поляже,
Тисяч народу стане до борби!..»**

А коли закінчилась Панахида, тоді сумівська молодь, забравши один вінок, подалася до каплиці, що приміщується в головному будинку інвалідів-резидентів. Там же вмурована пропам'ятна таблиця в честь того, що на чолі Української Повстанської Армії боровся за волю і кращу долю нашої Батьківщини. Це незабутній наш друг і командир Роман Шухевич — легендарний Тарас Чупринка.

Цей маленький, 30-акровий клаптик нашої власної землі на чужині, став для нас рідним, дорогим і близьким. Тут бо знайшли свій притулок ті, що зі зброєю у руках проходили крізь хуртовини II-ої світової війни, тут пропам'ятна плита на символічній могилі, тут же й таблиця, вмурована в каплиці, в честь нашого безсмертного командира УПА, ген-хор. Романа Шухевича. З цим клаптиком нашої землі, що її наші найменші прозвали **«Малою Україною»**, зв'язані перші таборування, сьогодні дорослої уже молоді СУМ і Пласту. Ось, навіть і минулого року, відзначаючи 30-річчя постанови УПА, старше юнацтво Осередку СУМ із Лондону, почавши від зеленої л'ягніци, аж до нашого приїзду в неділю, таборувало на **«Зеленому Клині»** в Інвалідській Оселі. І треба сподіватись, що молоде покоління продовжуватиме, нами започатковану на чужині, традицію Зелених Свят — Свято Героїв, і, подібно як і ми, заноситиме молитви та поминатиме тих, які не зреклись своїх національних ідеалів і чесно боролись. Вони впали, але не зрадили Батьківщини!

Наші щорічні святкування на Інвалідській Оселі, що їх організує ОБВУ, складаються із двох частин: релігійної і концертної. Отже й цим разом, по обіді, о годині 15.15, розпочалася друга частина наших святкувань, що відбувалася на вільному просторі. Серед глядачів наш Владика, наш парох, наш голова ОБВУ, Впреп. сестри та тисяча інших, що з'їхалися на Свято Героїв.

В недовгій, але гарно уложеній і виконаній програмі, перед глядачами, чергуючись, виступали: хори, декламатори та оркестра. Ось новозорганізований мішаний хор із Лондону під керівництвом п. М. Соломки співає **«Стоїть явір...»** і **«Спїть, герої...»** Перед головною доповіддю ред. М. Клименка-Вереса, ст. юначка Анна Стасік зарецитувала вірш Володимир Пєреяславця **«На свято героїв»**.

В головній доповіді було охоплено чотири постаті, чотири символи нашої визвольної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу. Постаті Симона, Євгена, Романа та Степана. Чудова мова і дикція доповідача були гарним доповненням багатого та обширного добре опрацьованого змісту. А тому, слушно аудиторія нагородила доповідача якими оплесками.

Після доповіді, хор із Бедфорду, під керівництвом п. І. Джиджори, проспівав **«Ой та зажурились...»**, **«За рідний край...»** і **«Наш**

край, наш край...». На зміну виступила оркестра Юного СУМ із Редінгу, що нею керує юнак З. Зварич, з мелодіями: «Понад сонце...» і «Ми діти козацького роду...». Виступив і хор юначок СУМ із Редінгу, що ним керує виховниця подр. Телюк, а ст. юначка Надя Андрушишин прочитала вірш Богдана Лепкого «На стрілецьких могилах». Після того сумівці з Лондону, зі своїм виховником другом Тарасом проспівали: «Заквітчали дівчатонька...», «Коли ви вмирали...» і «Спійте, хлопці, спійте...», з рецитацією на тлі останньої стрічки пісні, «Молитви повстанця», Марка Боеслава, що її виконала ст. юначка Аяна Стасік. В кінцевій точці програми, хор із Бедфорду проспівав «Зродились ми...», «За тебе, Україно...» та «Засяло сонце золоте...». Національним гимном — «Ще не вмерла Україна...» — закінчено це гарне та величаве Свято.

Після цього, наряд іще довго ходив, зустрічався й балакав, забавлялись і наші найменші, бо для цього слушний час і нагода. Тут простір, тут з'їхались люди з усіх-усюдів і можна стрінути знайомих, давніх друзів по зброї і можна поготорити та згадати давнє й недавнє минуле. Правда, мин. року погода не дуже то дописала. Під вечір почав накрапати дощик, і треба було їхати додому, хто збірним автобусом, а хто власним авто.

Минулорічне Свято Героїв треба зачислити до вдало й гарно проведеного свята. За це належить признання Управі округи «Південь», а головню Управі Відділу в Лондоні, на чолі з головою, побр. Григорієм Баціком, який, не зважаючи на поганий стан здоров'я, нарівні з іншими працював, щоб наше свято випало гарно.

Закінчуючи програму свята, я побажав усім, щоб ми за рік знову стрінулися на Святі Героїв у нашій славній Інвалідській Оселі, а дасть Бог то й на Рідних Землях, і знову за давнім звичаєм, у день Зелених Свят — Свята Героїв, віддали поклін тим, що впали на полі слави!

Треба сподіватися, що, цього року буде час іще більше, а головню будуть ті, що за ними дивилися, шукаєш очима серед громади та чомусь не знаходиш їх. Їх немає!..

Дивно. Адже ж перед героями всі ми однакові, й усі однаково зобов'язані клонити свої голови перед їхнім великим Духом! Духом відвічної стихії!

БРОДІВСЬКІ СВЯТКУВАННЯ В ДАРБІ

В неділю, 2-го липня, Відділ ОБВУ в Дарбі відмітив 28-мі роковини боїв дивізії «Галичина» під Бродами.

У програмі бродівських святкувань було поминальне Богослуження й Панахида, які відправив о. А. Гринах, святочна академія та великий концерт з гостинним виступом тенора маестра В. Луцева та піаніста п-а Я. Шутки.

Свято почалося піснями «Гей, нум, хлопці, до зброї» та «Коли ми вмирали», які виконав п. Я. Шутка на фортепіані. Голова Відділу ОБВУ в Дарбі п. А. Гавірко, на тлі гарно уде-

корованої сцени, впровадив своїм вступним словом аудиторію у святковий настрій та попросив на сцену пор. Е. Лагодинського для відчитання реферату.

На зміну в дальшій програмі з естради пролунали дві пісні маестра В. Луцева при акомпаньяменті п-а Я. Шутки; були це сантиментальна пісня «Спи, дитино моя» (слова Карманського, музика Людкевича), та героїчна пісня «Гетьмани» (слова Шевченка, музика Лисенка).

До програми включився теж і дарбівський юний хор СУМ і Пласту, який відспівав дві пісні під керівництвом п-а В. Мельниченка.

Поетичний твір п. заг. «Броди» рецитував п. М. Попович.

Могутньо й милозвучно пролунали три дальші пісні у виконанні маестра В. Луцева, а саме — «Ой, козаче мій» (слова й музика Гайворонського), «Волошки» (слова О. Лятуринської, музика Н. Пащенка) та арія Богуна з опери «Б. Хмельницький» (муз. К. Данькевича). Фортепіяновий супровід був у руках п-а Я. Шутки.

В заключному слові голова Відділу ОБВУ звернув увагу на необхідність опіки над гробами бувших дивізійників і з тією метою, з нагоди відмічення бродівського бою, була переведена грошова збірка; п. Гавірко піддав теж думку відбутися у цьому році поїздку до Австрії на могили друзів-дивізійників, які полягли у фронтових боях з большевиками.

Свято закінчено українським національним гимном.

Присутній

ВИБІР КОРОЛЕВИ В ЛЕСТЕРІ

Вже пройшло майже чверть століття з того часу, як ми поселилися у Британії. За той період колишні дівчата й парубки достатньо «лідопталися». Музика вже більше не «підриває» їх, а молоді ще не звійшли у «смак», тому танцювальні забави в Лестері не є багатолюдними. Проте, можна подивлятися місцевого голову ОБВУ, п. Петра Кіщук, за вміння й хист зібрати наряд на такі okazji. На забаву з вибором королеви краси, що відбулася 26. 8. 1972 р., зібралось чимало й місцевих, і приїжджих. «Ніде було й курці клонутися», — як говорить стара українська приповідка. Для повної картини цілкового переповнення належалося б додати, що і для жорі не було де приміститися. Воно складалось з двох пань і трьох панів (чоловіки завжди переконують, що вони є більші фахівці в оцінці жіночої краси).

Праця для жорі випала не легка, бо хоч п. П. Кіщук має організаційні здібності, молоденькі дівчата не хочуть йому «підпорядкуватися». Можливо, що справа виглядала б інакше, якщо б це були не бувші, а теперішні вояки. Одним словом, за претендентками треба було розглядатися на всі боки серед живої рухливої маси й «важити», чи надається вона на цю

ролю. Жюрі, як шукачі «дорогоцінних перлин», занурилися в людське море й остаточно, завдяки «звинності» голови жюрі, п. В. Стефаноюка, і членів, знайшли три «перлини». Музика затихла й зала зацімліла в очікуванні виступу...

Королевою ОБВУ міста Лестер на 1972-73 рік обрано Орісю Щупляк, першою князівною — Анну П'ятночку, другою — Ірину Михалків. «Коронацію» довершили голова Відділу СУБ

п. В. Медицький і п-на Марія Михалків, минулорічна княжна. Кितिці квітів для королеви і княжен піднесла голова Гуртка ОУЖ, п-і В. Дяківська, грошову нагороду — пан Гривнак.

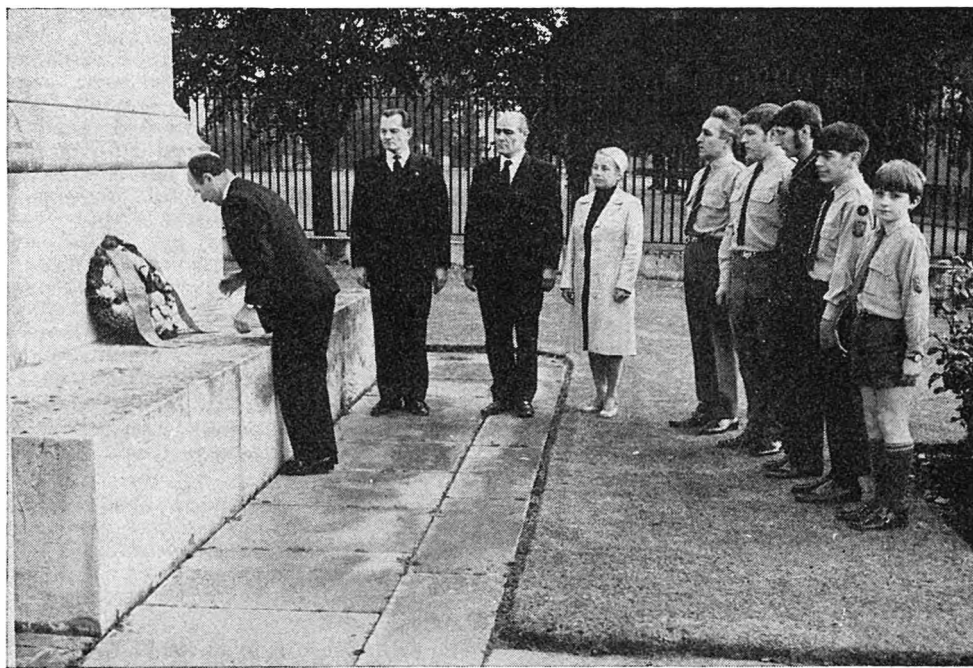
Пан Петро Кіщук побажав успіху панні Орісі на Крайовому З'їзді ОБВУ. Всі присутні також приєдналися до цих побажань з вірою, що новий статус принесе їй задоволення в майбутньому.

Ніна Марченко

ВІДЗНАЧЕННЯ 30-ЛІТТЯ УПА

В неділю, 10-го вересня 1972 р., братні установи середньої Англії за ініціативою округи ОБВУ відзначали 30-ліття постанови Української Повстанської Армії, яка підняла боротьбу проти гітлерівської Німеччини й комуністичної Московщини за здобуття Української Самостійної Соборної Держави.

рави ОБВУ сот. М. Білий-Карпинець, котрий у своєму слові сказав, що УПА врятувала обличчя українського народу в минулій світовій війні, створивши героїчну збройну добу в новітній історії України, й морально цю боротьбу виграла, бо її перейняло нове покоління і продовжує психологічну боротьбу. Сотник М. Білий-Карпинець, а перед тим відкриваючий

Зложення вінка біля пам'ятника Незнаного Вояка в Лестері.

Відзначення припало на початок осіннього сезону, зараз по літніх феріях, і здавалось, що не буде як слід підготоване. Але ці сумніви розвіялися, коли у згадану соняшну неділю з'їхалися до громадського дому довколишні громади середньої Англії й виповнили простору залу Відділу СУБ у Лестері. Прибув славний хор «Гомін» із Манчестеру, сумівський хор із Ковентрі, група пластунів та інші виконавці програми. Прибув також голова Головної Уп-

свято п. П. Кіщук, говорив з удекорованої прапорами сцени — національним, комбатантським, сумівським, пластовим і жіночої організації, — що їх тримали прапороносці даних установ. На задній стіні сцени на малиновому й чорному прапорі видніли золоті букви: «30-ЛІТТЯ УПА». Парох Лестеру о. Андрій Гринах у привітальному слові сказав, що поруч озброєного вояка УПА стояв із хрестом в руці український священик.

Основний реферат виголосив бувший учасник УПА і член підстаршинської школи УПА п. Петро Дюк. Реферат детально змальовував початки творення перших повстанських відділів, опис і характеристику командирів та головніших боїв. Доповідач підтвердив чисельний стан УПА — 200 тисяч вояків. Чисто українські курені становили 80 тисяч вояків, іншоноціональні відділи — 20 тисяч і сітки ОУН — 100 тисяч. Прелегент згадав, що українське населення радо допомагало відділам УПА одягом і харчами, але зброю й медикаменти упівці мусіли здобувати на ворогах. Говорячи про героїчні подвиги УПА, він сказав, що в багатьох випадках командири УПА падали в боях першими, наслідуючи великого бойовика князя Святослава Завойовника, котрий ішов завжди на чолі свого війська. На закінчення п. П. Дюк згадав великий героїзм українського жіноцтва в рядах УПА, лікарів (українців і жидів) та українських священиків, що несли духову опіку відділам УПА.

Старший юнак СУМ Роман Щупляк виголосив дуже добрий вірш, присвячений воякам УПА й боротьбі за волю. Гурток пластунів під керівництвом сеньйора п. М. Поповича і старшої пластунки Марії Михалків вивів живий образ із пораненим вояком УПА, виконуючи пісні «Гей, за лісом» та «Іди від мене, ти моя кохана». На тлі цього гуртка, що співав сидячи, неначе при ватрі, сеньйор пластун М. Попович виголосив слово про молоді літа Головного Командира УПА ген. Тараса Чупринку — Романа Шухевича. Сконденсовано по-англійському розказала про добу УПА панна Христина Кіщук. Хор Осередку СУМ із Ковентрі під керівництвом п. Маріяна Костюка виконав дві пісні. Осередок СУМ із Лестеру підготував сценку «У шпиталі УПА» — режисер п. В. Камінський.

Хор «Гомін» (чодовічий склад) під диригентурою маестра Ярослава Бабуняка прекрасно виконав стрілецьку пісню «Розпрятайте, хлопці, коні» — обр. Я. Бабуняка, «Човник хитається» — музика Є. Козака, «Донська козака» — муз. Дунаєвського й «Закувала та сива зозуля» — муз. Ніщинського. Жіночий склад хору «Гомін» також під кер. Ярослава Бабуняка виконав «Якби мені черевички» — муз. Є. Козака, «По садочку ходила» — обр. Гамової і «Вечірню пісню» — музична обрібка З. Маркевича.

Вершком досконалости та успіху був виступ мішаного хору «Гомін», який виконав «Гей, волинськими шляхами» — муз. Є. Колесси та шедевр українського оперового мистецтва, уривок з опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. В усіх піснях супровід на піяніні виконував валець п. В. Джонс. Солоісти панна Марія Бучинська, п. Іван Туешин і п. В. Сверлюк вив'язалися чудово.

На закінчення всі присутні відспівали національний славєць.

День перед тим у суботу, 9-го вересня святковий комітет для відзначення річниці постанови УПА, зложений із представників ОБВУ, СУБ, СУМ, ОУЖ і Пласту, склав урочисто

вінок біля Пам'ятника Незнаного Вояка в Лестері.

Роз'їжджались учасники свята УПА підкріплені вірою у незнищимість українського народу і його пратень — Української Держави!

М. Джус

1000-ЛІТТЯ КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

Заходами Відділу СУБ і ОБВУ відбулася в Ліно дня 1-го жовтня 1972 р. доповідь проф. Володимира Шаяна п. за «1000-ліття слави князя Святослава Хороброго».

При повній залі присутніх зібрання відкрили друзі Василь Щербатюк від СУБ та Павло Пістун від ОБВУ. Серед присутніх перші ряди зайняла шкільна дітвора й молодь.

Доповідь тривала півтори години, в якій шановний професор яскраво висвітлив державно-творчу роллю великого українського князя. Показавши великі простори приєднаних чи визволених земель України княжих часів, прелегент назвав Святослава українським Олександром Великим. Найширше насвітлив відношення тодішньої України-Руси до Візантії, аналізуючи на основі текстів договори Візантії з Україною, зокрема договір Ігоря. Дуже зацікавив присутніх і був для них новістю договір про риболовство на Сичовому морі. Багато нового й цікавого довідалися слухачі про торгівлю тодішньої України із Візантією. Купці отримували від князя засвідчення на письмі, отже рід паспортів. Письмо було здавна добре відоме. Дуже цікаве було насвітлення постанови збройної сили Святослава. Його герої напливали із усіх земель України і творили єдине у своїм роді народне лицарство у відміну від найманців Візантійської імперії.

Лицарство Святослава сполучувало в братерську єдність найкращих молодців і мужів із усіх цих широких земель Княжої України між трьома морями.

Свій виклад підбудував професор широким вступом до постанови Княжої Держави Руси-України, історія якої на декілька століть старша від писаної хроіки. Авдиторії були учаснічені на карті ці величезні простори, охоплені Святославом.

Багато нового почула наша громада й довготривалими оплесками нагородила прецікаву доповідь.

Після доповіді були численні запити, які тривали понад годину. Професор радо й широко розглядав кожне питання. Вочі давали йому нагоду до ширших вияснень.

Громада пережила велике свято. Її серця наповнилися гордістю й любов'ю до великої слави і потуги, яка залишається на все нашою спадщиною.

Скромним прийняттям, улаштованим для професора, громада бажала показати йому свою сердечність.

Бувший вояк

ХVІІІ КРАЙОВИЙ ВОЯЦЬКИЙ З'ЇЗД

Щороку, коли надходить осінь, українська громада на тутешньому терені знаходиться під вражінням відбуття величавої імпрези — Крайового Вояцького З'їзду, який стягає максимальну кількість українських вояків, громадянства й молоді, бо є, що так скажу, імпрезою року, а у його програмі беруть участь найкращі мистецькі сили.

Минулорічний Крайовий Вояцький З'їзд, вісімнадцятий із черги, на тлі репрезентативного чоловічого хору «Гомін» із Манчестеру, відкрив д-р Святомир М. Фостун, секретар Централі ОбВУ, коротким вступним словом, підкресливши у ньому, що цей З'їзд відбувається у 30-ту річницю з часу постановки Української Повстанської Армії і проходить під бойовим кличем «Україна живе і бореться!» Безприкладні чини УПА — наголосив д-р — вписалися золотими літерами на скрижалях української історії, а на цій епопеї виросло нове покоління, яке продовжуватиме справу попередників і боротиметься за осягнення священної мети аж до остаточної перемоги. Після промовляв також англійською мовою.

Чоловічий хор «Гомін» під диригентурою маистра Ярослава Бабуняка відспівав бойову пісню «Слава героям» — муз. Б. Сметани, після чого святочне слово виголосив сотник Михайло Білий-Карпинець, голова Централі ОбВУ. На початку він відмітив, що черговий Крайовий Вояцький З'їзд відбувається докладно в день свята св. Покрову, тому треба схлопотати наші вояцькі голови перед Святим Маєстатом Матері Божої, подякувати Їй за опіку над українським народом і просити Її благословення на дальшу працю.

Українці — сказав сотник — є самотніми у світовій історії, яка вибрала для збройних сил опікункою Пречисту Діву Марію. Під Її омофором воювали наші князі, а коли козаки покидали зруйновану Запорізьку Січ, то, як писав Тарас Шевченко, «взяли з собою Матір Божу, а більш нічого не взяли».

Від того часу проминули століття, але український нарід не втратив глибокої віри в допомогу Матері Божої, під Її Покровом змагався в роках I-ої світової війни, а потім після програвих Визвольних Змагань вів боротьбу далі, інспіровану спочатку Українською Військовою Організацією, а пізніше Організацією Українських Націоналістів. Коли ж у жовтні 1942 року на Поліссі створилися перші збройні відділи, які дали початки легендарній Українській Повстанській Армії, то день 14-го жовтня — традиційне свято св. Покрову — був проголошений святом УПА. Український нарід, а радше українські вояки поновно віддали себе під опіку Пречистої Диви Марії.

В дальшому сотник М. Білий-Карпинець підкреслив, що у своїй структуральній побудові УПА це була партизанським тілом, а міцною і безздатною українською народною армією, яка боролася з ворогами України власними силами, без будь-якої сторонньої допомоги. Жертв було багато, дуже багато, але вони не були марними, вони стали вичитом доби. Для тих, які

сумнівалися в їх доцільності, сотник подав історичний вислів Вінстона Черчіла, який свого часу сказав: «Ми будемо захищати кожну хату, кожне село, кожне місто; ми скорше допустимо, щоб Лондон обернувся в гору руїн і попелу, ніж зі соромом і без спротиву став би рабом».

Розглянувши дії УПА на всіх фронтах її боротьби з усіма наїзниками, сотник М. Білий-Карпинець відмітив, що, коли скінчився збройний змаг, упівці вели боротьбу іншими методами, головними з яких були повстання і страйки в советських концетраційних таборах. Але світ добре пам'ятає, з чієї руки згинули Ватутін, Москаленко, Люце і Сверчевський...

Репрезентативний хор «Гомін» під вправною рукою маистра Ярослава Бабуняка виконав «Розпрягайте, хлопці, коні» — ар. його самого, «Накрила січка» — муз. М. Гайворонського й «Донську козачу» — муз. І. Дунаєвського. Ці музичні твори були виконані настільки добре, що публіка почала домататися наддодатків, і вони були відспівані як слідує: «Човен хитається серед води» та «Гей, браття опришки» — муз. до обидвох Е. Козака.

Слово англійською мовою до теми виголосив п. Богдан Нагайло, студент факультету політичних наук Лідського університету, давши у ньому загальний огляд дій УПА та висвітливши її заслуги перед українським народом.

Репрезентативний танцювальний ансамбль «Орлик» із Манчестеру під керівництвом п. Дмитра Парадюка й пані Марії Бабич відтанцював мальовничий танок «Чумаки» (шість пар) і «Залицання» — квартет.

Слідували усні привіти, які склали: Веч. о. радник Ярема Гаврилюк, парох манчестерської парафії УКЦеркви; д-р Святомир М. Фостун — генеральний секретар СКВУ, КОУЦУ й СУБ-у; п. Михайло Гринюк — заступник голови КУ СУМ; пані Тамара Бабуняк — від Крайової Пластової Старшини; дир. Богдан Микитин — від Української Інформаційної Служби, Української Видавничої Спільки, Кооперативи «Нова Фортуна» й манчестерської громади; пасті Дарія Федик — від Головної Управи ОУЖ; п. Богдан Марченко — голова Спільки Українських Учителів і Виховників та п. Р. В. Ванстон — голова Англо-Українського Товариства.

Письмові привіти, які читав п. Володимир Лесюк, надіслали: митрофорний протоієрей Сильвестер Богатирець — капелян ОбВУ, о. протоієрей Атанасій Максимук — парох манчестерської парафії УАПЦ, Світовий Конгрес Вільних Українців, Світова Рада Українських Комбатантських Організацій, генерал-полковник Павло Шандрук, генерал-поручник Михайло Крат, п. Ярослав Стецько — голова Проводу Українських Націоналістів і голова Антибольшевицького Бльоку Народів, проф. д-р Володимир Кубійович, полковник Євген Рен, репрезентативний хор «Гомін» і репрезентативний танцювальний ансамбль «Орлик», проф. Володимир Василенко — голова Централі СУБ, п. Роман Дебрицький із Німеччини, Українська Студентська Громада у Великобританії, пол-

Вибрані на 18-му Крайовому Вояцькому З'їзді в Манчестері — королева краси ОбВУ на 1972-1973 р. п-на Моніка Саврій, (по середині), друга княжна — п-на Ангеліна Михайлишин (із ліва) і перша княжна — п-на Оріся Щупляк (з права).

ковник Р. В. Кокрда із дружиною, Управа Крайового Об'єднання Українського Християнського Руху у Великій Британії, Головна Військова Управа Легіону Симона Петлюри, Укра-

їнська Вільна Академія Наук в Європі, сотник УНА Євген Попівський та п. Джон Грейгем із дружиною.

Знову вийшла оркестра — скрипка, дві ман-

доліни, акордеон, цимбали й барабан — і під її супровід «Орлик» чудово відтанцював «Аркан» та «Коломийку» — мішаний танок у виконанні шести пар.

Одинокою декламацією, включеною у програму Крайового Вояцького З'їзду, була «Кантата героям УПА», мого пера, й тому я з величезною приємністю вислухав її у бравурному виконанні п. Анатолія Кривоноса, який із притаманною йому майстерністю передав кожний найменший нюанс цієї поеми.

Жіночий хор під диригентурою маестра Я. Бабуняка відспівав пісню «Якби мені черевички» — муз. Е. Козака, а потім наступив дуже зворушливий момент, а саме музичні твори «Тихо над річкою» — обр. А. Грицяя й «Вечірню пісню» — муз. Л. Яценко диригувала, дебютуючи, пачка Рома Бабуняк, дочка маестра, а її мати співала в хорі. Пан Богдан Головатий, голова Комітету вручив молоденькій диригентці розкішну китицю живих квітів, а п. В. Джонс, який із цієї нагоди промовляв, настільки розчулився, що цю диригентку під бурхливі оплески присутніх поцілував.

Репрезентативний ансамбль «Орлик» відтанцював «Закохані» — дуєт і «Гопак» — мішаний танок у виконанні семи пар, після чого мені довелося прочитати резолюції, які присутні прийняли довготривалими аплодисментами.

Мішаний хор «Гомін» під диригентурою маестра Ярослава Бабуняка виконав бойову пісню «Гей, волиньськими шляхами» — муз. М. Колесси й фінал з опери «Запорожець за Дунаєм» — муз. С. Гулака-Артемовського (солісти панна Марія Бучинська й пп. Іван Туешин та Василь Сверлюк).

На тлі хору п. Володимир Нагайло подякував усім виконавцям програми та українським воякам і громадянству за численне прибуття, після чого офіційно-концертна частина програми З'їзду закінчилася відспіванням обидвох національних славнів.

Наступила перерва, яка була кінцевою для відповідного пристосування залі до балу. На ньому грало дві оркестри — місцева англійська з «Вел В'ю» (перша половина) й українська з Ноттінгхаму під керівництвом п. Мирона Скаліша (друга половина).

До конкурсу на королеву краси ОБВУ стало 17 кандидаток: Анджеля Михайлишин — Ковентрі, Моніка Саврій — Галіфакс, Тетяна Ковальчук — Волвергемптон, Ірина Лісна — Рочдейл, Марія Підкорчемна — Дарбі, Наталка Розгін — Аштон, Галина Крукович — Манчестер, Юлія Семерен — Стокпорт, Галина Черепаняк — Гаддерсфілд, Люба Лохман — Болтон, Ірина Зорик — Едінбург, Лінда Шлапак — Пітерборо, Марія Задвірна — Олдгам, Оріс П'юпльак — Лестер, Марія Баран — Брадфорд, Надія Андрусишин — Лондон й Оксана Татарчук — Глостер.

Жюрі у складі дир. Богдана Микитина — голови, пань Анастасії Остап'юк та Оксани Костюк, пачки Христини Кішук і пп. Івана Скальського, радника Степана Терлецького та Богдана Лісного — членів вибрало королевою краси ОБВУ на 1972 рік панну Мокіку Саврій

із Галіфаксу, першою княжною — панну Орісню Шупляк із Лестеру і другою княжною — панну Анджелю Михайлишин із Ковентрі

Вислід рішення жюрі проголосив сотник М. Білий-Карпинець, нагороди вручив д-р С. М. Фостун, а квіти — радник С. Терлецький. Описля балу продовжувався далі, й під час нього була розітрана лотерія, перебігом якої керував п. Михайло Музика.

Підготовчий Комітет у складі п. Богдана Головатого — голови й пп. Петра Кішук, Маріяна Гайви, Ярослава Фатериги, пор. Миколи Веремієнка, Михайла Музики й Зенсна Гайовського — членів, при активній допомозі секретаря ОБВУ та інших членів Головної Управи, вклав максимум праці в належну підготовку XVIII Крайового Вояцького З'їзду і провів його справді по-зразковому.

З'їзд, який заклав п. Богдан Головатий загальною подякою, пройшов як відзначення 30-річчя з часу виникнення Української Повстанської Армії, а, крім того, відбувався під гаслом «Україна живе й бореться!» Власне тому всі промовці й особи, які вітали цей З'їзд, підкреслювали, що за правду будемо битися. Так, будемо й битимемося доти, доки не буде досягнена наша священна мета — Українська Самостійна Соборна Держава. Її здобуття було присягою XVIII Крайового Вояцького З'їзду — й українських вояків, і загалу українського громадянства.

М. ВЕРЕС

РЕЗОЛЮЦІЯ ВІСІМНАДЦЯТОГО КРАЙОВОГО ВОЯЦЬКОГО З'ЇЗДУ В ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

1. Вісімнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд палко вітає український нарід на Рідних Землях і в усьому світі, а зокрема шле палкий привіт героїчним борцям-патріотам, письменникам, поетам, митцям, інтелектуалістам, молоді й усім тим, які ведуть безкомпромісову боротьбу з московським окупантом за визволення й усамостійнення України.

2. З'їзд вітає Ієрархів і Духовенство Українських Церков, українські установи, організації, наукові інституції, молодіжні, жіночі та студентські організації й товариства, Провід і членство Визвольного Фросту, Секретаріат СКВУ, Президію КОУГЦУ, Світову Комбатантську Раду, українських генералів, старшин, підстаршин та українське колишнє вояцтво у вільному світі.

3. З'їзд вітає Владик, Духовенство й делегатів Третього Собору Української Автокефальної Православної Церкви, який саме тепер відбувається в Лондоні, й, бажаючи Соборові успішних нарад, висловлює сподівання, що цей Собор стане поважним кладом у зусилля й заходи для об'єднання Українських Православних Церков у вільному світі.

4. З'їзд вітає Головну Пластову Старшину, сеньйорат, пластунок і пластунів та юнацтво

Пласту в 60-річчя цієї української молодечої організації й бажає їй далшого розвитку та багато успіхів у вихованні пластової молоді й у творчій праці для добра української діаспори та українського народу.

5. З'їзд вітає Український Вільний Університет із його 50-річчям і відмічуючи великі заслуги, що їх поклала для української вільної науки й культури ця найстарша українська установа поза межами України, бажає ректорові, сенаторові, професорській раді, й усім чинникам УВУ багато успіхів, сил і витривалості у праці, а Українському Вільному Університетові далшого розвитку й великих досягнень у ділянках української вільної науки, її збереження і плекання у вільному світі.

6. Вісімнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд висловлює щире вдячність її Величності Королеві Єлисаветі II-й і британському урядові за гостинність, виявлену по відношенні до колишніх українських вояків та всього українського громадянства, яке проживає у З'єдиненому Королівстві.

7. Вісімнадцятий Крайовий вояцький З'їзд відбувається під кличем відзначування цього року 30-ліття постанови Української Повстанської Армії, яка своїми героїчними чинами вписала нові світлі сторінки в історію визвольної боротьби нашого народу. Клонимо наші голови у вояцькій пошані сл. пам'яті Головного Командира УПА, генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки, генералам, полковникам, старшинам, підстаршинам і воякам, котрі у рядах УПА поклали своє життя за волю України, а всім живучим ветеранам УПА шлемо наш палкий вояцький привіт.

8. З'їзд гостро протестує проти поновного засудження Юрка Шухевича, сина сл. пам. Головного Командира УПА, на довголітнє перебування в концентраційних таборах і домагаться від советського режиму його звільнення та припинення переслідування.

9. З'їзд висловлює гнівне обурення та гостро протестує проти ув'язнювання й засуджування українських патріотів, митців, письменників поетів, інтелектуалістів і діячів української культури на землях України; проти нищення пам'яток української історії й культури; проти посиленої русифікації, що її брутально й нахабно проводить більшовицький режим в Україні; проти вивозів української молоді поза межі рідної землі на примусову працю й унеможливлення їй докінчувати здобувати знання та його поглиблювати.

10. Вісімнадцятий Крайовий Вояцький З'їзд закликає українське колишнє вояцтво та все українське громадянство підтримувати визвольну боротьбу нашого народу і їй усесторонньо допомагати, бо боротьба української нації ведеться, не тільки проти комунізму, але теж і проти кожної форми московського імперіалізму, за право не лише українського, а й кожного, поневоленого народу в сучасній советській імперії визволитися з комуні-більшовицького ярма і творити своє вільне суверенне державне життя.

Манчестер, 14-го жовтня 1972 року.

ГЛОСТЕР У 30-ТУ РІЧНИЦЮ УПА

В суботу, 21-го жовтня 1972 року, українська громада Глостеру й околиці відзначила 30-річчя постанови УПА, організаційний початок якої датується 14-им жовтня 1942 року. Глостерська округа одночасно з цим відсвяткувала Свято Покрову Божої Матері, як Покровительки збройних сил України за козацьких часів та в сучаснішу добу — добу акцій УПА, яку її головне командування, зберігаючи козацькі традиції, віддало під Омофор Пречистої Діви Марії.

Свято відкрив окружний зв'язковий Округи Захід п. М. Татарчук, вітаючи присутнього на залі гостя з Лондону — голову Централі ОбВУ сотника М. Білого-Карпинця, учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах — п. П. Дюка та трибулів із цілої Округи гостей.

Програму започаткував мішаний хор «Юна Верховина» з Ковентрі під керівництвом п. М. Костюка пісню «Богородице Діво» — муз. М. Федорова, після чого сотник М. Білий-Карпинець відкрив свято вступним неловом, підкресливши у ньому, що ми, відзначаючи 30-ті роковини постанови УПА, не беремо під увагу провідного етапу, а, навпаки, наголошуємо перманентність нашої революційно-визвольної боротьби, тактика й форми якої, в залежності від обставин, змінювалися. Вона, ця боротьба, ведеться по сьогоднішній день і вестиметься далі, аж до переможного завершення здобуття Української Самостійної Соборної Держави.

Реферат українською мовою прочитав колишній вояк УПА, п. П. Дюк, оперуючи у ньому багатьма фактами й датами з початків створення перших відділів УПА та вичислюючи ймення командирів упівських формацій і їх бої з більшовицькими бандами та їхніми польськими побратимами. Опісля широко насвітлив перебіг подій, обставин і криваву боротьбу УПА з різношерстими ворогами України, підкресливши героїзм упівців, якого не знала світова історія.

Реферат англійською мовою прочитав Йосиф Олійник із Глостеру, а потім програма перепліталася декламаціями й виступами мішаного хору Осередків СУМ із Ковентрі та співочого гуртка Осередку СУМ із Глостеру.

З декламаціями виступали юнак Петро Цебрик — «Лікуй, княгине» та юначка Галина Даців — «Рішеність», а тріо у складі Лесі Штогрин, Марійки Вовчук і Романа Бріля виконало «Прославлене». Співочий гурток із Глостеру під керівництвом дружинника СУМ Петра Цебрика відспівав кілька упівських пісень.

Ковентрівський хор, виступаючи в народніх строях, гарно зарепрезентувався своїм виступом, як під загальним виглядом, так і під оглядом мистецького виконання пісень. Він відспівав «Ой, зійшла зоря» — муз. М. Леонтовича, «Вічний революціонер» — муз. М. Лисенка, «Гей, у лузі червона калина» та інші.

Із чужинців привітальне слово до святочної аудиторії сказав місцевий душпастир римокатолицької церкви св. Петра, в залі якої відбувалося святкування, наголосивши, між ін-

шим, той факт, що боротьба українського народу за свою державність триватиме так довго, поки вона не буде здобута.

Наприкінці керівник святочної програми п. М. Ткачук подякував голові Централі ОБВУ, сотнику М. Білому-Карпинцеві за гостинне віддання глостерської громади та за виголошення ним вступного слова, п. М. Дюкові за прочитання реферату, а диригенту п. М. Костюкові — за збагачення програми, як рівнож усім виконавцям із місцевої громади та багаточисленній публіці за присутність.

Свято закінчилося спонтанним відспіванням національного гімну «Ще не вмерла Україна».

С. С-кий

ШИРША КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В ЛЕСТЕРІ

Запланована ширша конференція провідного активу ОБВУ відбулася в Лестері, в залі місце-

вого Відділу СУБ, у суботу, 16-го грудня минулого року. В конференції брали участь представники клітин ОБВУ з Округ — Лондон, Бедфордшир, Лінколншир, Мідланд і Захід. Керував проведенням ширшої конференції Голова ОБВУ, п. сотник Михайло Білий-Карпинець. Він також мав доповідь про цілі й завдання українського вояцтва та ролі ОБВУ в українському організованому житті на терені Великої Британії. Про ділові справи ОБВУ доповідав Секретар ОБВУ д-р Святомир М. Фостун, а фінансові питання реферував Фінансовий Референт Головної Управи, побр. Маріян Гайва. Після доповідей було широке обговорення різних питань і проблем нашої комбатантської діяльності, а учасники ставили багато питань і подавали різні внески та пропозиції. Господарем ширшої конференції був Організаційний Референт Головної Управи ОБВУ, побр. Петро Кішук.

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

БІДУЛА РОМАН

Нар. 28. 11. 1911 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 13. 8. 1972 р. в Лестері.

ВІНЧУР МИХАЙЛО

Нар. 7. 4. 1914 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 6. 11. 1972 р. в Гаддерсфілді.

ЗВОЗДЯК ПЕТРО

Нар. 21. 10. 1927 р. Десятник І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 27. 7. 1972 р. в Іпсвічі.

КОБЗАН ПАВЛО

Нар. 12. 7. 1914 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 14. 8. 1972 р. у Скандорпі.

КУЗЬО ПЕТРО

Нар. 16. 4. 1901 р. Вояк української й польської армій. Десятник І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 26. 8. 1972 р. у Брадфордї.

КУЛЬЧИЦЬКИЙ ВОЛОДИМИР

Нар. 16. 8. 1908 р. Вояк польської армії. Чотовий І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 15. 7. 1972 р. в Кіхлей.

МАРКІВ ВАСИЛЬ

Нар. 28. 5. 1925 р. Ройовий української поліції. Член ОБВУ. Помер 11. 8. 1972 р.

МЕЛЬНИК СТЕПАН

Нар. 22. 5. 1926 р. Вояк І УД УНА.

Член ОБВУ. Помер 26. 8. 1972 р. в Лінколні.

МЕЛЬНИЧАЙКО ГРИГОРІЙ

Нар. 15. 12. 1918 р. Вояк німецької армії. Член ОБВУ. Помер 13. 9. 1972 р. в Лестері.

МОКРИЙ ІВАН

Нар. 13. 6. 1909 р. Вояк польського корпусу. Член ОБВУ. Помер 4. 10. 1972 р. у Свіндоні.
СУР кол 41

ПАЛАЩУК МИКОЛА

Нар. 5. 4. 1910 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 13. 6. 1972 р. в Рочдейлі.

ПАТРАЙКО СТЕПАН

Нар. 3. 1. 1915 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 9. 5. 1972 р. у Фалкїрку.

РЕВІЙ МИХАЙЛО

Нар. 19. 11. 1902 р. Вояк польської армії. Член ОБВУ. Помер 25. 4. 1972 р. у Волвергамптоні.

РОЗМІРИЦЯ ДМИТРО

Нар. 17. 3. 1912 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 31. 8. 1972 р. у Брадфордї.

СКОБЕЛЬ ВАСИЛЬ

Нар. 8. 5. 1909 р. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 13. 8. 1972 р. в Олдгамі.

"З А Б А Т Ь К А"

(Баллада)

Слова: Микола Верес.
Музика: Іван Дзиджора.

Tranquillo-Flebilmente.

Повільно-Сумно

mf.

1. Сріб-ляста ніч і зо-рї на о-ви-ді, Гли-бо - ким сном за-
2. Прийшла во-на сподї-ва - на хви-ли-на, За-ві - сив кріс на
3. За-форкав кінї, у-да-ри-ли-ко-ни-та, І за-ну ривеє-ту-
4. Про-хо-див час, у-лі-сі жовкло-ли-стя, Хо-див п-нак що-
5. Ах я-ко-сь раз, як ви-повз на до-ро-гу Із-за діб-ров сер-
6. Змахнув си-нок із вії у ма-ми сльози, Змужні - лий зір про-
7. Ко-ня ме-ні та-батько - во-го крі-са, Кланусь, пім-шу цю

1. ку - - ті по-ле-ї ліс. В да-ле-кий рейд ру-ша пов-станський
2. гру-ди чо-то-вий: В ос-тан-ній раз про-щай, мо-я дру-
3. ма-ном си-вий шлях; Лиш-о-ба-біч стогня-ло сум-но
4. дня по-ва се-ло. Із-ві-ду-сіть пливли три-вож-ні
5. па-нок мерзлий дня, Прийшли во-ни, та, за мість чо-то - -
6. біг же рен-гі-лиць, І з білїс-ком лез нестримно - -ї по
7. смер-ть на во-ро-гах! ..А сон-це ніх-не-встало із-за

1. від - діл у - сім но-чам і во - ро-гам На - пе ре-кіс.
2. хи - но, Про-щай і ти, міц-ний рости, Си - 'ноч-ку мій!
3. хи - то, А по-між пілї про-щан - ня білї клуб-ком за-чах...
4. ві - сті, А з тих ото-рін, де зник за-гін, Все, не бу-ло.
5. -во - го В звітрі-лий сад ве-ли на-зад ли - ше ко-ня...
6. гро - зи Рі - му-чий чин шуг-нув з глибин йо - го зі-ниць.
7. лі - су, Йо - му на змаг і до звитяг Вка-за-ло шлях.

I. Dzydzora

Бедфорд, 4-го листопада, 1972 р.

Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче

РІК 14

1973

Ч. 13

Юрій ЦАРИК

ІДЕАЛЬНА ДРУЖИНА

— Щаслива ти людина, — сказав мені приятель наприкінці робочого дня.

— Невже? — засумнівався я.

— Аякже. Маєш дім, ідеальну дружину, родинний затишок. Тобі не болить голова від думки, куди подітися у вільний час. Ось ти прийдеш додому, поїси кальорійного борщу з перцем і сметаною, ляжеш на канапі й будеш дивитися собі телепередавання, нікуди не поспішаючи, а твоя ласкава жіночка гладитиме тебе по голівці й муркотітиме, мов та кітчка: »Відпочинь, любчику мій!.. Ти ж так стомився...« Так же?

— Ти ясновидець! — похвалив я приятеля.

— З такою дружиною, як у тебе, хоч на край світу: красуня, ерудитка й без усяких там міщанських вибриків. А то знаєш, кажуть, є такі, в котрих лише ганчірки і гроші на думці... Кожний твій гріш перевіряють. Бр-р-р...

— Хе, — скривився я. — Та з такою б я і дня не витримав! Жінка повинна відчувати, що головою сім'ї є чоловік...

— Я давно мрію одружитися, — вів далі мій молодий колега. — Та щось ідеально ніяк не знайду.

— В тебе ще все попереду, — підбадьорив я хлопця.

— Набридла, знаєш, ця свобода, — зізнався він, коли ми вже були на вулиці. — Ідеш, куди хочеш, робиш — що хочеш, зустрічаєшся — з ким хочеш. Сьогодні — танці, завтра — кіно, післязавтра... До речі, чому б оце й зараз нам по одній-другій не перехилити? З нагоди п'ятниці? Га?

— Серце щось тее... — сказав я й обливав пересохлі губи.

— Не звертай уваги, — заспокоїв приятель.

І тоді сталося чудо: мої ноги самі задріботіли до блискучих дверей, над якими неоновими літерами палахкотіло слово: »Ресторан«.

Але тієї ж миті я почув радісний голос:

— Нарешті, любий!

До мене з розкритими обіймами наближалася моя дружина. Її казково-сині очі чарівно всміхалися.

— Ех, — зітхнув мій колега, — якби мене хто так стрічав після роботи! Я ж казав, що в тебе ідеальна дружина! — він заздрісно потиснув мені руку і зник у вуличному натовпі.

— Я не запізнилася, милий? — спитала дружина.

— Ти, як завжди, пунктуальна, — похвалив я.

— Все в нормі, любчику? — поцікавилася вона.

— Звичайно, — відповів я.

— Ну, то давай... — нетерпляче прошепотіла вона й поцілувала так палко, наче ми й не були десять років одружені.

ГУМОР УЧНІВСЬКИХ ЗОШИТІВ

● Після цієї трагедії вона впала у відчай і вже не змогла підвестися.

● Колесо історії само не крутиться.

● У всіх хеміків газ у голові.

● Читаючи вірш, ми з перших його рядків бачимо, як пароплав втілюється в людину.

● Бетговен мав аристократичні риси, проте його музичне життя стосувалося всіх шарів населення.

● Голосні — це такі звуки, які мають голос, а приголосні шиплять.

● Андрій пішов цим життєвим шляхом, але згодом вирішив повернути назад.

НАУКА

Маленький хлопчик запитує батька:

— Тату, коли відкрили Америку?

— Не знаю.

— А яка ріка найдовша в Європі?

— Не знаю.

— Хто такий Магеллан?

— Не знаю.

— Тату, ти не проти того, що я ставлю тобі стільки запитань?

— Ясно, ні. Адже тільки так ти можеш чогось навчитися.

КОРОТКО І ЯСНО

Дружина одного старшини поскаржилася генералові на свого чоловіка.

— Пане генерале, мій чоловік мене ображає.

— Мене це не обходить, — відповів генерал.

— Але він і з вас кепкує.

— А це вже вас не обходить.

ОКАЗІЯ

До дверей помешкання стукає жебрак:

— Чи не знайдеться у вас шматка тор-

— Будь ласка, — сказав я, простягаючи їй мою щойно одержану тижневу заробітну платню. А потім поцікавився:

— Кишені будеш перевіряти зараз?

— Ні. Краще вдома, — заспокоїла мене дружина.

ту для чоловіка, який два дні в роті й рісочки не мав?

— Тортуту?! А хліб вам уже ніс коле?

— Та ні, але сьогодні в мене іменини.

ПОЯСНИВ

Син запитав у батька:

— Як можна відрізнити зайця від зайчихи?

— Береш зайця чи зайчиху за вуха й кидаєш на землю. Якщо побіг, то заєць, а якщо побігла, то зайчиха! — відповів батько.

ЧИ ВЛІЗЕ НІС?

— Бабусю, а ваш ніс влізе в чорнильницю?

— запитав онук.

— Дуренький, що це ти вигадуєш? — розсердилася бабуся.

— А чого ж тато казав: »Моя теща куди хоч свого носа всуне«.

ЯК УЗНАЮТЬ?

— Тату, а музику можна підняти? — запитав у батька син.

— Що ти таке говориш, сину? .. Звичайно, ні!

— А як же визнають, де легка музика? ..

ЩО ТАКЕ ШЕПІТ?

— Шепіт — це один зі способів спілкування людей. Якщо шепочуть двоє, то це початок кохання, а коли шепочуть усі — то це його кінець.

ВІДПОВІДЬ

Відвідувач до до працівниці установи:

— Тут можна курити?

— Ні.

— А чому ж скрізь так багато недопалків?

— Їх залишили відвідувачі, які не питали про дозвіл.

РОЗУМНА ДІВЧИНА

— Знаєш, Наталка — гарна й мудра дівчина. Має розум на двох.

— Якраз підходить тобі.

ЗДІЙСНЕНА МРІЯ

— Іване, чи здійснилася хоч одна мрія твого дитинства? — питає дружина чоловіка.

— Здійснилася. Коли мати тягла мене за чуприну, я мріяв стати лисим.

НА КОНЦЕРТ ІДУЧИ...

(З рукописних матеріалів «Лиса
Микити»)

Подаємо кілька практичних порад як приємно й культурно провести час на концерті.

1. Коли вибираєтеся на концерт, а маєте малі діти, то не забудьте їх узяти зі собою. Діти люблять собі голосно поплакати під час промов і співів, а виплакавшись досхочу на концерті, вони будуть напевно добре спати в хаті. У випадку зауваг ваших сусідів, чи прохань вийти з дитиною зі залі, ви не реагуйте, сидіть на місці, хай дитина викричиться, а потім перестане. Коли б вам знову докучали, то можете їх запитати, чи вони вже забули, коли самі дітьми були.

Якщо ваші діти трохи старші — дозвольте їм побігати собі по залі, а ще краще по бальконах, це їм зробить велику приємність і втіху, а зрештою, ви за них заплатили вступ, і вони мають право користі зі залі, а рух для дітей — це здоров'я.

2. Може трапитися таке, що під час довгого концерту чи якоїсь імпрези ви зголоднієте. Не ждьте на перерву, вийдіть надвір, а напевно недалеко від входу до концертного будинку знайдете будку із »фрітами«. Купіть собі і для родини, якщо ви з родиною, »фрітів« і вертайтесь на ваше місце в залі та споживайте теплу бульбу на здоров'я. Коли вас запече спрага — в коридорах є напевно буфет. Запросіть ваших знайомих до буфету, бо, якби не було, в товаристві все є приємні-

ше випити склянку пива, та передовсім не спішіть до залі, коли дзвінок сповіщає кінець перерви. Ви ж не школяр, що на перший дзвінок має бігти до класу, а крім цього, ми живемо в демократичній країні, де кожний має свободу. Коли при пиві і в приємному товаристві вам забагнеться щось заспівати — то співайте, але не заголосно, щоб не заглушувати хору чи промовця на сцені.

3. Під час промови є добра нагода побалакати з вашим сусідом, ви його не часто стрічаєте, то маєте про що оповідати, бо коли заспіває хор — буде вам тяжко почути співбесідника.

4. Якщо концерт кінчиться відспіванням національного гімну, то буває дві можливості:

а) співає лише хор на сцені;

б) співає і хор і всі присутні на залі.

У першому випадку треба подякувати хорів бурхливими оплесками за те, що він сам відспівав гімн, це йому зробить приємність. У другому випадку суворо додержуйтеся темпа співу присутніх на залі, бо ви є більшість, а хор на сцені є меншість і як така повинна підпорядковуватися більшості. Зрештою, присутні на концерті люди знають краще від хору, яким темпом співати гімн.

Додержуючись цих кількох порад, ми напевно піднесемо культурний рівень наших імпрез і притягнемо до них наше молоде покоління.

ПЕРЕД ОПЕРАЦІЄЮ

Лежить на операційному столі хворий, а лікар і каже сестрі:

— Подайте мені спирт.

Тоді хворий підносить голову й говорить лікареві благальним тоном:

— А може б ви, шановний лікарю, випили після операції?

ДВА НЕВІДОМІ

— Ти сам розв'язав задачу?

— Ні. Із двома невідомими.

КРІЗЬ СОН

Зустрілися двоє приятелів.

— Я страшенно занепокоєний, — каже перший. — Уявляєш собі, я розмовляю уві сні!

— То й що з того, — відповідає другий. — Не велика біда.

— Для мене велика. Товариші сміються.

— Які товариші?

— По роботі.

ЗАГАДКИ

1. Як називається людина, що говорить, хоч ніхто її не слухає?
2. Що мали люди перед тим, як було винайдене радіо?
3. Чому, щоб бути артистом, треба народитися?
4. Чому не випадає битися на вулиці?
5. Яка різниця між блискавкою й електрикою?
6. Який предмет вважається найпрозорішим?
7. Яка різниця між людиною і свинею?
8. Скільки може тривати найчорніша година?
9. Що таке зловживання алкоголем?
10. Які цигарки смакують найкраще?
11. Де знаходиться пекло?
12. Яка різниця між інтересом і спекуляцією?
13. Звідки береться роса?
14. Що роблять учні у школі?
15. Хто любить довготерміновий дощ у найбільшій мірі?
16. Чому дівчина, коли її цілують, замикає очі?
17. Що на світі найбільш прив'язане до чоловіка?
18. Що треба зробити, щоб усім людям завернути голови?
19. Що станеться на світі, як повиловлюють усіх злодіїв?
20. Коли праця являється найбільшою приємністю?
21. Які зуби виростають найпізніше?
22. Що в світі найсильніше?
23. Коли з чотирьох мух, що сидять на стіні, забити одну, скільки їх залишиться?
24. Що робить військова сторожа, коли бачить, що наближається зміна?

ВІДПОВІДІ

1. Професор.
2. Спокій.
3. Бо хто не народився, той не може бути артистом.
4. Тому, що це краще робити вдома.
5. Блискавка нічого не коштує.
6. Драбина.
7. Свиня ніколи не може бути людиною, а людина часто буває свинею.
8. Тільки 60 хвилин.
9. Вживання його до чого іншого, а не до пиття.
10. Чужі.
11. Всюди, де нема неба.
12. Коли ти втратив, то це — спекуляція, коли ж заробив — інтерес.
13. Земля крутиться так швидко, що пітніє.
14. Чекають, щоб якнайскоріше піти додому.
15. Парасольник.
16. Бо коли мати спитає, хто її цілував, скаже, що не бачила.
17. Біда. Прив'язавшись, не швидко відв'яжеться.
18. Спізнівшишись на початок вистави, увійти на залю галасливо, коли вона вже почалася.
19. Люди почнуть красти самі.
20. Коли її хтось зробить за вас.
21. Штучні.
22. Закснє, бо скільки їх не ламають, вони все цілі.
23. Лише одна забита.
24. Тішиться.

НЕБЕЗПЕЧНА СХОЖІСТЬ

- Чому ти плачеш, хлопчику?
— Мій брат нашкодів, і зараз його будуть карати.
— Й тобі жаль його?
— Ні, але ми близнюки, й тато не може нас відрізнити.

ТУРБОТА ПРО МАЙБУТНЄ

П'яний, тримаючись за телеграфний стовп:
— Винайшли телеграф, винайшли телеграф без дроту, а що буде тоді, коли винайдуть телеграф без стовпів!

ТАК ІНОДІ БУВАЄ

- Ти ще й досі куховариш сам, чи вже одружився?
— На жаль, і те, і друге.

Бачиш, я казала, щоб ти не купував цього костюма!

НАВІЩО?

Заклопотана жінка скаржиться знайомій:
— Навіщо люди, які мають вільний час, хочуть провести його з тими, хто його не має?

ЖІНОЧА ПОЗИЦІЯ

— Чи не знаєте, що найкраще вжити для намащування підлоги?
— Чоловіка.

НЕЩАСНА СКРИПКА

Розповідали, що скрипка плаче в його руках, і мали рацію: він грав дуже погано.

МРІЇ МОЛОДИХ УДОВИЦЬ

— Моя мрія — мати автомашину.
— А я була б задоволена хоч би шофером...

ЩИРА

— Що ти, Марійко, зробила б, якби я тебе зараз поцілував?
— Кричала б: »Мамо! Мамо!«
— Ну, а тоді що було б?
— Нічого, бо нікого в хаті нема.

УТОЧНЕННЯ

— У твого чоловіка нова зачіска?
— Ні, це мій новий чоловік.

ВИГАДКИ

Молодого поета спитали, чи не хотів би він жити в іншій епосі. »Ні, — відказав поет. — Я не маю охоти збіднювати епоху, в якій живу тепер«.

Коли оголосили боротьбу з галасом, залунали вигукки схвалення.

Краще служити двом панам, ніж одному слуги.

Хто ніколи не зводить вгору голови, той не знає навіть, який прапор майорить над ним у поході.

Коли людина доростає до якогось привілею, той привілей звичайно скасовують.

Одні борються за свої переконання, інші — зі своїми переконаннями.

При потребі бути щирим він вивертає свою маску підкладкою назовні.

Одні змінюють погляди, як рукавички, а інші ходять без рукавичок.

Інколи, щоб до тебе всміхнулася доля, треба стати блазнем.

Хто не має власної думки, на думку того всі зважають.

Не кожен може втручатися у свої справи.

Завжди вибирай менше лиха, більше залиши про чорний день.

Його минуле — важкі шляхи-переходи. З однієї барикади на іншу.

Він справді служить двом панам, але кожному з них звітує про свою діяльність у другого.

Замало доброї пам'яті, потрібна ще пам'ять справедлива.

Він відкрив нову землю, але його відкриття не було визнане, щоб не марнувати паперу на нові карти.

Слава — це коли тебе знають ті, кого не знаєш ти; але не хочуть знати ті, кого ти знаєш.

Шукаючи позитивного героя, знайшов позитивного боягуза.

Вибрав менше зло й тим скривдив більше.

Поділилися: один узяв на себе провину, а другий — покаяння.

Часом король більше потішас блазня, ніж блазень короля.

Чи маєш алібі на період, коли нічого не зробив!

Його засада: підлеглих високо цінувати й низько нагороджувати.

БУРЯ

Надворі шаленіє буря, а дружина каже чоловікові:

— Піди до крамниці й купи пачку масла.

Чоловік відповідає несміливо:

— Але, люба, в таку погоду я й собаку не вивів би на вулицю.

А хто тобі каже виводити собаку?

СЮРПРИЗ

Батько вертається з роботи додому.

— Ну і здивується ж мама! — вигукує син, відчиняючи двері. — Годину тому вона почала говорити з тобою по телефону й досі ще не скінчила.

ОПРАВДАВСЯ

— Вчися, Петре, сам одягатися, бо як виростеш і підеш до війська, то там няньки в тебе не буде...

— Неправда! Всі вояки з няньками гуляють.

— Спасибі за гостинність! Ми дуже добре провели у вас час!

ЯК ЛЕГКО:

- Бути чесним, коли нема спокуси.
- Бути патріотом, коли це поплатне.
- Бути щедрим, коли це нічого не коштує.
- Бути популярним, коли є гроші.
- Бути терпеливим, коли чекати на ласку.
- Бути вірним, коли це зв'язане з користою.
- Бути вірним своїм попередженням.

АФОРИЗМИ

- В житті нас затьмарюють ті, хто любить тінь.
- Задні думки висувують декотрі вперед.
- Любив пусті похвали і прожив життя по-пустому.
- Прагнення до безсмертя багатьом скоротило життя.
- Просимо відрізнати легку Музу від Музи легкого поводження.

МАТЕРІАЛИ ДО ТЛУМАЧНОГО СЛОВНИКА САТИРИКА

- АСТЕРОЇД — той, що їсть зірки.
 БЕЗВІДПОВІДАЛЬНА ЛЮДИНА — особа, яка не притягалася до відповідальності.
 БЕЗДОГАННИЙ — той, хто не має догани.
 БІСКВИТИ — квіти, вручені на »біс«.
 ВИШНЯК — молоді гумористи, учні О. Вишні.
 ГОЛОВОТЯП — футболіст, який не забив головою м'яча.
 ДОКТРИНА — родичка доктора.
 ЕКРАН — білий прапор кінематографістів, викинутий перед глядачами.
 ЕКСКУРСОВОД — колишній керівник курсів водіїв.
 ЖЕРЕБКУВАННЯ — розведення коней.
 КОКЕТСТВО — кохання до одного і шлюб з іншим.
 КАЛЬКУЛЯТОР — творець мовних кальок.
 ЛІТТРАЦІВНИК — той, що працює тільки влітку.
 ПОЛЕМІСТ — міст через поле.
 П'ЯВКА — особа, яка живе повнокровним життям.
 РУТИНЕР — заготовлювач рути.
 САЧОК — маленька підсака.
 СКЛАД — єдине місце, де не завжди діє закон збереження матерії.
 ТЕЛЕПАТІЯ — апатія до телевізора.
 ФУТБОЛКА — дружина футболіста.
 ХРЕСТОМАТІЯ — посібник для лихословів.
 ЦЕНТРИФУГА — музичний твір столичного композитора.
 ЦИВІЛІЗАЦІЯ — привчання військових до цивільного життя.
 ШОСТЕ ПОЧУТТЯ — перше кохання після п'ятого розлучення.

ЯК ДЕЯКІ ВМИРАЮТЬ

- Королі — сходять із престолу.
 Судді — стають на суд Божий.
 Адвокати — мовкнуть навіки.
 Нотарі — довершують останній акт.
 Лікарі — йдуть туди, де нема »ні болізни ані воздыханія«.
 Політики — упокоюються.
 Партійні — розконспіровуються.
 Учителі — закінчують лекцію.
 Купці — числять останні хвилини.
 Довжники — віддають Богові духа.
 Спортсменці — натягають ногами.
 Українці — встоятись не було сили.

- Коли ми закриваємо очі на хвороби, хвороби закривають очі нам.
- Тільки безголовий міг винайти гільйотину.
- Оратор яскраво висвітлює події і факти, в тіні лишилося тільки головне.